

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

COĞRAFYA BİLİM DALI

**1950 TÜRKİYE GENEL NÜFUS SAYIMININ
COĞRAFİ ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

SEVİM BAYKAL

İSTANBUL 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

COĞRAFYA BİLİM DALI

1950 TÜRKİYE GENEL NÜFUS SAYIMININ

COĞRAFİ ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

SEVİM BAYKAL

Danışman: Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN

İSTANBUL 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

COĞRAFYA Anabilim Dalı COĞRAFYA Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS
öğrencisi SEVİM BAYKAL'ın 1950 TÜRKİYE GENEL NÜFUS SAYIMININ COĞRAFI
ANALİZİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 22.08.2019 tarih ve 2019-27/11
sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak
kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 4 / 12 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. CEMALETTİN ŞAHİN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. NURİYE GARİPAĞAOĞLU	
3.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. MESUT DOĞAN	

ÖZET

Nüfus sayımı, bir ülke halkının sosyo-kültürel özelliklerinin tespitinde kullanılan en önemli bilgi toplama yollarından biridir. İnsanlar çok eski zamanlardan beri nüfusları hakkında bilgi toplamak istemişlerse de, modern sayımlar oldukça yenidir.

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927, ikincisi de 1935’te yapılmış, daha sonra her beş senede bir tekrar edilmiştir. 1990 yılına kadar toplam 13 sayım bu şekilde yapılmıştır. Bu tarihten sonra sayımların her on yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Ancak 1997 yılında, yapılacak olan genel seçimlerde seçmen sayısını belirleyebilmek sebebiyle sayım yapılmıştır. Sokağa çıkma yasağı uygulanarak yapılan nüfus sayımlarının sonuncusu 2000 yılında gerçekleşmiştir. Gelişen bilgi teknolojileri ile günümüzde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) vasıtasıyla ülke nüfusuna dair bilgi toplanmaktadır.

22 Ekim 1950 genel nüfus sayımı Türkiye’nin 5. nüfus sayımıdır. Sayımın amacı, sayım günü yurdumuzun sınırları içinde mevcut bulunan insanların sayısını başlıca vasıfları ile belirtmektir. Bu sayımda, Türkiye’nin 1950 yılındaki nüfus büyüklüğü yanında nüfusun sosyo-ekonomik nitelikleri hakkında oldukça detaylı bilgi toplanmıştır. Sayım sırasında toplam 22 sorudan oluşan sayım cetveli kullanılmıştır. Sorulan sorular arasında nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, kır ve şehir nüfusu, cinsiyet, yaş grupları, meslek, eğitim, din, anadil ve doğum yeri itibari ile nüfus gibi sorular coğrafya açısından önemlidir. 1945’de 18 milyon kişi olan Türkiye nüfusu kısa zamanda 2 milyon artarak 1950’de 20 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu sonuca göre nüfusumuzun artış oranı yılda % 21,5 olmuştur. 1950 yılında aritmetik nüfus yoğunluğunun km²’ye 27 kişi olduğu Türkiye’de kır nüfus oranı % 75 iken, şehir nüfus oranı % 25’tir. Çalışan nüfusun meslek ve ekonomik faaliyete göre dağılışı % 85’lik bir oranla tarım ilk sırada gelmektedir. Toplam nüfusun % 57’si okuma yazma bilmemektedir. Türkçe en fazla konuşulan anadildir.

Anahtar kelimeler: Nüfus, İstatistik, Nüfus Analizi, Nüfus Sayımları, 1950 Nüfus Sayımı, TÜİK, İUM, DİE, Nüfus Coğrafyası, Beşeri Coğrafya.

ABSTRACT

The census is one of the most important ways of gathering information to determine the socio-cultural characteristics of a nation's population. Although people have wanted to gather information about their populations since ancient times, modern censuses are quite new.

The first census Republican in Turkey during 1927 and the second in 1935 made was a repeat then every five years. Until 1990, a total of 13 counts were made in this way. After this date, it was decided that the counts should be carried out every ten years. However, in the general elections to be held in 1997, the census was conducted in order to determine the number of voters. The last of the censuses carried out by curfew was realized in 2000. With the developing information technologies, information on the population of the country is collected through Address Based Population Registration System (ABPRS).

October 22, 1950 general census is Turkey's 5th census. The aim of the census is to indicate the number of people present within the borders of our country on the day of the census with their main qualifications. In this census, Turkey has collected quite detailed information about the socio-economic characteristics of the population in 1950 next to population size. During the counting, a counting scale consisting of 22 questions was used. Questions such as population size, population density, rural and urban population, gender, age groups, occupation, education, religion, population by mother tongue and place of birth are important in terms of geography. In 1945, 18 million people in the short time that Turkey increased by 2 million population in 1950 reached 20 million people. According to this result, the growth rate of our population was 21.5% per year. In 1950, the arithmetic population density of 27 persons square kilometers where the rural population rate in Turkey is 75% urban population ratio is 25%. In the distribution of the working population by occupational and economic activity, agriculture comes first with a ratio of 85%. 57% of the total population is illiterate. Turkish is the most spoken native language.

Key Words: Population, Statistics, Population Analysis, Population Censuses, 1950 Population Census, TUIK, IUM, DİE, Population Geography, Human Geography.

ÖNSÖZ

“1950 Türkiye Genel Nüfus Sayımının Coğrafi Analizi” adlı çalışma, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırma konusu olarak bu konuyu seçme sebebimiz ise coğrafi bir bakış açısıyla nüfus sayımlarının daha önceden incelenmemiş olması ve bu anlamda çalışma sayısının yetersiz olmasıdır. Beşeri coğrafyanın araştırma konusu olan nüfus coğrafyası alanına giren bu çalışmayla, 1950 yılı Türkiye nüfusu çeşitli yönleriyle detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Tez çalışması, giriş kısmı ile beraber üç kısımdan oluşmaktadır. Giriş kısmında, Dünya’da yapılan ilk nüfus sayımları, Osmanlı Devleti’nde nüfus sayımları ve Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de nüfus sayımları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, 1950 Genel Nüfus sayımına ait basılı kaynaklara dair bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise 1950 yılına ait İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından 1961 yılında yayınlanan 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı adlı eserden elde edilen nüfus verileri dokuz başlıkta coğrafi olarak incelenmiştir.

Çalışmamız kaynak taraması, veri toplanması ve verilerin çalışmaya uygun şekilde değerlendirilmesi, tablo ve grafiklerin yapılarak yorumlanması ve coğrafyanın olmazsa olmazı haritaların çizilmesiyle tamamlanmıştır.

Tezin hazırlanmasında akademik hayatım boyunca bana kattığı değerler ve bilgiler için danışman hocam Prof. Dr. Cemalettin Şahin’e teşekkür ederim. Yüksek lisansım boyunca bana her zaman maddi ve manevi desteği olan değerli aileme de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO LİSTESİ.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	10
I. BÖLÜM.....	12
1.1. 1950 GENEL NÜFUS SAYIMININ ÖZELLİKLERİ.....	12
1.2. 1950 Genel Nüfus Sayımına Ait Basılı Kaynaklar	16
1. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Muvakkat Rakamlar.....	16
2. Nüfusun Vilayet ve Kazalar İtibarıyla Köylerin De Nüfus Gruplarına Göre Dağılışı 1950	17
3. 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibariyle Nüfus	17
4. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu	18
II. BÖLÜM	19
1950 GENEL NÜFUS SAYIMI COĞRAFİ VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	19
2.1. NÜFUS BÜYÜKLÜĞÜ	19
2.2. NÜFUS YOĞUNLUĞU	43

2.3. KIR VE ŞEHİR NÜFUSU	48
2.4.CİNSİYETE GÖRE NÜFUS	65
2.5.YAŞ GRUPLARINA GÖRE NÜFUS.....	68
2.6.MESLEK VE EKONOMİK FAALİYET İTİBARI İLE NÜFUS	73
2.7.NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU	78
2.8. ANADİLE GÖRE NÜFUS.....	85
2.9.DOĞUM YERİNE GÖRE NÜFUS.....	95
SONUÇ	99
Kaynakça	102

TABLO LİSTESİ

Sayfa
No.

Tablo 1 : İllere Göre Nüfus Büyüklüğü, 1950.....	21
Tablo 2 : İllere Göre İlçe Nüfus Büyüklüğü, 1950.....	26
Tablo 3 : Nüfus Büyüklüğüne Göre İlçeler, 1950.....	34
Tablo 4 : Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²), 1950.....	49
Tablo 5 : İllere Göre Şehir Nüfusu, 1950.....	51
Tablo 6 : İllere Göre Kır Nüfusu, 1950.....	54
Tablo 7: Nüfus Büyüklüğüne Göre İl Merkezleri, 1950.....	58
Tablo 8: Nüfus Büyüklüğüne Göre İlçe Merkezleri, 1950.....	59
Tablo 9 : İllere Göre Cinsiyet Oranları (%), 1950.....	66
Tablo 10 : Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Türkiye Nüfusu (Kişi - %), 1950.....	69
Tablo 11: Geniş Aralıklı Yaş Grubuna Göre Türkiye Nüfusu (Kişi- %), 1950.....	70
Tablo 12 : Esas Meslek İtibariyle Nüfus, 1950.....	77
Tablo 13: İllere Göre Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfus Miktarı (Kişi), 1950.....	80
Tablo 14: İllere Göre Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfus Oranı (%), 1950.....	83
Tablo 15: Anadile Göre Nüfus (Kişi - %), 1950.....	88
Tablo 16: İllere Göre Anadili Türkçe Olan Nüfus (Kişi - %), 1950.....	89
Tablo 17: İllere Göre Anadili Kürtçe Olan Nüfus (Kişi - %), 1950.....	91
Tablo 18: İllere Göre Anadili Arapça Olan Nüfus (Kişi - %), 1950.....	93
Tablo 19: Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre Türkiye Nüfusu (Kişi - %), 1950.....	96
Tablo 20: Doğduğu İle Göre Türkiye Nüfusu (Kişi- %), 1950.....	97

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

No.

Şekil 1	:	Nüfus Büyüklüğüne Göre İller (kişi), 1950.....	23
Şekil 2	:	İllere Göre Nüfus Büyüklüğü (%), 1950.....	24
Şekil 3	:	İllere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²), 1950.....	47
Şekil 4	:	Türkiye’de Kır-Şehir Nüfusu Dağılımı (%), 1950.....	49
Şekil 5	:	İllere Göre Şehir Nüfusu (%), 1950.....	52
Şekil 6	:	İllere Göre Kır Nüfusu (%), 1950.....	55
Şekil 7	:	İllere Göre Cinsiyet Oranı (%), 1950.....	67
Şekil 8	:	Türkiye Nüfus Piramidi, 1950.....	71
Şekil 9	:	Türkiye’de Faal ve Bağımlı Nüfus (%), 1950.....	72
Şekil 10	:	Nüfusun Okur Yazarlık Durumu (%), 1950.....	79
Şekil 11	:	İllere Göre Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus Oranı (%), 1950.....	84
Şekil 12	:	Anadil İtibari İle Nüfusun Oranı (%), 1950.....	87
Şekil 13	:	İllere Göre Anadili Türkçe Olan Nüfus Oranı (%), 1950.....	90
Şekil 14	:	İllere Göre Anadili Kürtçe Olan Nüfus Oranı(%), 1950.....	92
Şekil 15	:	İllere Göre Anadili Arapça Olan Nüfus Oranı (%), 1950.....	94
Şekil 16	:	Doğum Yerine Göre Nüfus (%), 1950.....	96

KISALTMALAR

- A.g.e.** : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AÖF: Açık Öğretim Fakültesi
Bkz: Bakınız
C. : Cilt
Derg. : Dergisi
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT: Devlet Planlama Teşkilatı
ISBN: Uluslararası Standart Kitap Numarası
İUM: İstatistik Umum Müdürlüğü
İGM: İstatistik Genel Müdürlüğü
Km: Kilometre
Km²: Kilometre Kare
M.Ö: Milattan Önce
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
Neş. :Neşriyatı
No: Numara
NSEN: Nüfusun Sosyal Ekonomik Nitelikleri
s: Sayfa
S: Sayı
TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu
Üniv: Üniversitesi
vb: Ve benzeri
Yay: Yayın

GİRİŞ

Nüfus sayımları belli bir tarihte, bir ülkede bütün bireyleri kapsayan nüfus bilgilerinin toplanıp kayıt altına alınması, daha sonra derlenip yayımlanması olarak tanımlanır (Doğanay & Orhan, Türkiye Beşeri Coğrafyası, 2016, s. 670). İnsanlar çok eski devirlerden beri nüfusları üzerinde veri toplamaya büyük önem göstermişlerse de, modern anlamda yapılan sayımlar oldukça yenidir. İlk M.Ö. 435 yılında yapıldığı ve sonra beş yılda bir yinelenildiği sanılan Roma sayımları hariç tutulursa, modern diyebileceğimiz sayımlar İngiliz ve Fransız sömürgelerinde yaptıkları sayımlarla başlamıştır. 1665 yılında Kanada’da yapılan nüfus sayımı belki de ilk sayımdı. İlk periyodik sayımlar ise, İsveç’te 1748’de, Danimarka’da 1769’da yapılmaya başlanmıştır. ABD’de ise ilk sayım 1709’da yapılmıştır. Büyük Britanya’da ilk sayım 1801’de, Rusya’da ise 1897 yılında yapılmıştır (Özgüç & Tümertekin, 2015, s. 215-216).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde istatistik çalışmaları, başlangıçta memur ve sipahilere bırakılan gelir kaynaklarının değişmelerini tespit etmek amacıyla, 30-40 yıl gibi aralıklarla nüfus ve toprak sayımları yapılması şeklinde düşünülmüştür. İmparatorluk yeni kurulduğu sıralarda nüfusla birlikte tarım ve arazi konularında bilgi toplamaya özel önem verilmiş; 1326-1360 ve 1360-1389 yılları arasında toprak ve nüfus sayımları yapılmıştır. Daha sonra Padişah Kanuni Sultan Süleyman genel bir sayım yaptırmaya teşebbüs ederek, bunun her yüzyılda bir tekrar edilmesini Kanunname’ye yazdırmıştır. Osmanlı’da ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapılmıştır. Asıl amacı askerlik yapabilecek halkın sayısını ve vergi kaynaklarının tespiti olan bu sayım başarı ile sonuçlanmıştır. Sayımda Rumeli ve Anadolu’da bulunan tüm erkek nüfus kapsanmıştır (DİE, 1999, s. 7). 1831 sayımından sonra 1844 yılında kadın nüfusu da kapsayan bir sayım daha yapılmıştır (DİE, 1991, s. 8). Osmanlı döneminin en ayrıntılı iki önemli sayımı 1885 ve 1907 yıllarında yapılmıştır. Bu sayımlarda nüfusun etnik yapısı, din, meslek, yaş, medeni hal, cinsiyet ve doğum yeri özellikleri hakkında bilgi toplanmıştır (Şahin C. , 2016, s. 221)

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra, birincisi 1927 yılında olmak üzere, 1935 yılından itibaren her beş senede bir genel nüfus sayımları yapılmıştır. Bu şekilde

1990 yılına kadar 13 tane sayım yapılmıştır. 1990 yılından sonra ise her 10 yılda bir yapılması kararlaştırılmış. 1997 yılında seçim amaçlı nüfus sayımı yapılmıştır. Sokağa çıkma yasağı uygulanarak, görevli sayım ve denetim memurlarca vatandaşların sayılması şeklinde bir günde yapılan nüfus sayımlarının sonuncusu 2000 yılında uygulanmıştır. Gelişen teknoloji ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) ismiyle yeni bir sistem kuruldu. ADNKS ile ilk nüfus tespiti 2007 yılında yapılmıştır. Bu sistemle her yılın sonunda o yıla ilgili nüfus verileri TÜİK tarafından web ortamında yayınlanmaktadır (Şahin C. , 2016, s. 221).

I. BÖLÜM

1.1. 1950 GENEL NÜFUS SAYIMININ ÖZELLİKLERİ

Cumhuriyet tarihinin beşinci genel nüfus sayımı sorunsuz bir şekilde 22 Ekim 1950 Pazar günü yapılmıştır. Beşinci genel nüfus sayımı için yapılan hazırlıklar şu şekildedir:

Öncelikle sayımın tarihi belirlenmiştir. Genel nüfus sayımları ülkemizde memleketimizin coğrafi şartları dikkate alınarak Ekim ayı sonlarına doğru yapılmıştır. 1950'ye kadar yapılan genel nüfus sayımlarında olduğu gibi 1950 sayımı da Ekim ayında, 22 Ekimde yapılmıştır. Ülke çapında yapılan nüfus sayımları için Ekim ayının tercih edilmesi, Anadolu coğrafyasının zor şartları bakımından en uygun zaman dilimi olmasıdır. (İUM, 1929, s. 4)

Şahin'e (2016) göre, ülkemizde yapılan genel nüfus sayımları sadece nüfus miktarının tespit edildiği sayımlar değildi. Ülke çapında ve yerelde geleceğe yönelik planlamalar için istatistik veri sağlayan bu sayımlar, nüfus miktarının tespiti yanında, ülke nüfusunun sosyal, demografik ve ekonomik özellikleri hakkında kapsamlı verilerin toplandığı uygulamalardı. Sayımlarda nüfusun eğitim durumu, yaş ve cinsiyet yapısı, doğum ve ölüme dair bilgiler, göç durumu, şehir ve kırsal nüfusu, yıllık nüfus artış hızı, nüfus yoğunluğu, din, dil ve doğum yeri bilgileri, nüfusun yaş ve cinsiyet durumu, hane halkı ve konut bilgileri, nüfusun iş gücü ve istihdam özellikleri başta olmak üzere çok çeşitli konularda veri toplanmıştır (Şahin C. , 2016, s. 222).

1950 genel nüfus sayımının amacı, sayım günü yurdumuzun sınırları içinde mevcut bulunan insanların sayısını başlıca vasıfları ile belirtmektir. Sayımın sağlıklı biçimde uygulanabilmesi; içinde insan bulunan veya bulunması muhtemel olan ev, apartman, okul, kışla vb. yerlerin sayımdan önce ayrı ayrı numaralanmasına bağlıdır. Sayım işinin yurttan bir günde bitirilmesi için, içinde insan oturabilecek bütün yerler numaralanmış ve sayım işinin kolaylıkla başarılabileceğini sağlamak için bu yerler sayım bölgesi denilen bölümlere ayrılmıştır (İGM, 1961, s. 3).

Sayım memurlarının tayin edildikleri bölgenin binalar cetvelinde yazılı bulunduğu halde nüfusunu kaydetmeyeceği yerler şunlardır:

Kışlalar, polis ve jandarma karakolları, askerî, mülkî ve özel bütün hastaneler, dispanserler, doğumevleri ve sanatoryumlar, askerî, mülkî ve özel yatılı okullar, (yatısı olamayan okullardaki nüfusu sayım memurları yazacaklardır). Askerî ve mülkî ceza ve tevkif evleri, elçilikler, maslahatgüzarlıklar ve konsolosluklar.

Yukarıda 5 fıkra da sayılan binaların binalar cetvelindeki numaralan karşısına (uğranmayacaktır) diye işaretlidir. Binalar cetvelinde bu kabil binaların karşısında (uğranmayacaktır) diye meşruhat görülmediği takdirde sayım komitesine müracaatla gerekli tashihler yaptırılacaktır (İGM, 1961, s. 6).

1950 genel nüfus sayımında nüfusun kaydı için toplu cetvel usulü tercih edilmiştir. Her sayım memuru bölgesindeki mevcut nüfusu, bu cetvellere hane numarası sırasıyla kayıt etmiştir. Cetvellerde mevcut sorular mümkün mertebe uluslararası istatistik enstitüsünün tavsiye ettiği şekilde düzenlenmiştir. 22 sorunun yer aldığı 1950 sayım cetveli aşağıda verilmiştir (İGM, 1961, s. 14).

Yazılan nüfusun bulunduğu:

İl :..... İlçe:.....Bucak:.....Semt:.....Mahalle:.....Sokak:.....

1.	BİNA NUMARASI Birden fazla ailenin oturduğu binalarda numaraları aile reisi değişikçe tekrarlayınız.
2.	AİLE REİSİ EVDE MİDİR? Evde ise (E), hayır ise (H) harfini yazınız. Evde değilse ek cetvel kısmını doldurunuz.
3.	Sayımı yapılan kimsenin ADI –SOYADI Diğer sorulara geçmeden sayım sırasında evde bulunanların hepsini satır atlamadan yazınız. Aile reisinin ismini yazmakla başlayınız(evde yoksa yerini tutan kimseyi yazınız) ve bu ismi çerçeve içine alınız.
4.	CİNSİYET Erkekse (E), kadınsa (K) harfini yazınız.
5.	HANGİ DEVLET TEBAASIDIR? Türkiye Cumhuriyeti tebaası için (T.C.), yabancı devlet tebaası için (Devlet) adını tam olarak yazınız.
6.	HANGİ DİNDENDİR? İslam, Musevi ve diğer din mensupları için mezhep yazmayınız. Yalnız Hristiyanlar için Katolik, Ortodoks, Protestan, Gregoryen gibi mezhep adlarını yazınız.
7.	NEREDE DOĞMUŞTUR?

	Doğduğu yer bugün nereye bağlıdır? a- Türkiye’de il (bilmiyorsa ilçe) adı, b- Yabancı devletlerde devlet (bilmiyorsa bağlı bulunduğu şehir) adını yazınız.
8.	DEVAMLI OLARAK NEREDE İKAMET EDER? Yerleşmek kast ve niyeti ile oturduğu yer hangi ile bağlı ise o ilin adını yazınız. Erlerin ikametgahları silah altına alınmadan önce devamlı olarak oturdukları ildir.
9.	DİL ANADİLİ NEDİR? Ana dili ev halkının kendi aralarında konuştuğu dildir.
10.	Başka bir dil konuşuyorsa EN İYİ KONUŞTUĞU DİL HANGİSİDİR? Ana dili Türkçe olmayanlar için biliyorlarsa (Türkçe) yazılacaktır.
11.	YAŞ KAÇ YAŞINDADIR? Bir yaşından küçük ise (X) işareti koyunuz.
12.	BİR YAŞINDAN KÜÇÜK İSE Kaç aylıktır?
13.	12 yaşından aşağıdakilere aşağıdaki soruları sormayınız. HALEN EVLİ MİDİR? Evlilere (evli), evli olmayanlar için şu üç sualden birisini a- Hiç evlenmemiş ise (Hiç) b- Eşi ölmüşse (Eşi öldü) c- Mahkeme kararı ile ayrılmışsa (Ayrıldı).Parantez içindeki kelimelerle yazınız.
14.	6 yaşından aşağıdakilere sormayınız(X) işareti koyunuz. TAHSİL DURUMU OKUMA YAZMA BİLİYOR MU? Evet ise (E), hayır ise (H) harfini yazınız.
15.	YAZMA BİLİYOR MU? Evet ise (E), hayır ise (H) harfini yazınız.
16.	BİR OKULA DEVAM EDİYOR MU? Evet ise (E), hayır ise (H) harfini yazınız.
17.	Mezun olduğu son tahsil müessesesi neresidir? Meslek okulları için: Orta, Sanat, Ticaret Lisesi Yüksek tahsil için: Fen Fakültesi, İk.ve Tic.Ok. Kurslar için Akşam Kız Sanat gibi.

18.	Son yıl içinde asıl mesleği nedir?(1) a-Erler silah altına alınmadan önceki mesleklerini, b-Ziraatçıların evindeki kadınları için, aile reisinin mesleğini yazınız.
	Ev kadını, öğrenci, emekli ve yok diye cevap verenlere bundan sonraki soruları sormayınız X yazınız.
19.	Son hafta içinde kaç gün çalışmıştır?(2)(Rakamla yazınız) Çalışmamış ise aşağıdaki üç sebepten hangisinden dolayıdır? a- İş ile ilgisi devam ediyor(Devam) b- (İş arıyor) c- (Hapis) Kerre içindeki kelimelerden biri ile açıklayınız.
	Geçen hafta çalışmamış olanlara bundan sonraki soruları sormayınız(X) yazınız.
20.	Son hafta içinde çalışanlara sorulacaktır.
	SON HAFTAKİ MESLEĞİ NEDİR?
	Dokumacı, Seyyar sebze, Marangoz, Tezgahtar
21.	ÇALIŞTIĞI YERİN MAHİYETİ NEDİR? Ne çeşit imalathane, satış yeri veya hizmet yeri olduğu yazılacaktır. Yerin mahiyeti tayin edilemezse işin mahiyeti yazılacaktır.
	Dokuma imali, Seyyar, Mobilya imalatı, P.tuhafiyeci
22.	ÇALIŞMA ŞEKLİ AŞAĞIDAKİ DÖRT HALDEN HANGİSİNE UYAR? Kendi hesabına evinde (Evde) Kendi hesabına dışarda(Dışarda) Aile reisinin işinde ücretsiz(Aile) Müesseselerde veya başkasının işinde ve yanında(Başka)
Kaynak: (İGM, 1961, s. 2)	

1.2. 1950 Genel Nüfus Sayımına Ait Basılı Kaynaklar

1950 Genel Nüfus Sayımına ait basılı kaynak sayısı oldukça azdır. Sınırlı sayıdaki bu kaynaklara TÜİK kütüphaneden ulaşılmıştır. Kaynaklar, 1950-1961 yılları arasında İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. Çalışmamızda ‘‘22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu’’ isimli yayın kullanılmıştır. Bu yayının dışında konuyla ilgili üç eser daha vardır. Eserlerle ilgili detaylı bilgi aşağıda verilmiştir. 1950 Genel Nüfus Sayımı ve sonuçlarına ait basılı kaynaklar şunlardır:

1 –İGM, 1950. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Muvakkat Rakamlar. No: 316, Ankara.

2 – İUM, 1950. Nüfusun Vilayet ve Kazalar İtibarıyla Köylerin De Nüfus Gruplarına Göre Dağılışı 1950. No. 359, Ankara.

3 – İUM, 1954. 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibarıyla Nüfus. İUM Yay. No. 359, Ankara.

4 - İGM, 1961. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu. İGM Yay. No. 410, Ankara.

1. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Muvakkat Rakamlar

1950 yılında yapılan Türkiye’nin beşinci genel nüfus sayımı sonuçlarıyla ilgili yayınlardan ilki İstatistik Genel Müdürlüğü’nün ‘‘22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Muvakkat Rakamlar’’ isimli yayındır. 22 Ekim 1950 tarihinde yapılan genel nüfus sayımına ait ilk yayındır. Sayımı takip eden dört gün içinde bütün il ve ilçelerden telgrafla bildirilen rakamlara dayanılarak hazırlanmıştır. Nüfusumuzun belli başlı özelliklerini gösteren bu ilk sonuçlar, sayımdan hemen 4 ay sonra yayınlanmıştır. Yayın 32 sayfadır. Yayının içindekiler kısmı 10 başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; Nüfus ve yüz ölçüsü, nüfus ve yılda ortalama artış, coğrafi bölgeler itibarıyla nüfus miktarı ve artışları, coğrafi bölgeler ve iller itibarıyla nüfus, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, coğrafi bölgelere göre nüfus ve yoğunluk artışı, iller itibarıyla nüfus sayısı, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, il ve ilçeler itibarıyla şehir ve köy nüfusları, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, nüfus grupları itibarıyla şehirler ve şehirler nüfusu olmak üzere içindekiler kısmının tamamı coğrafya ile alakalı başlıklardır.

2. Nüfusun Vilayet ve Kazalar İtibarıyla Köylerin De Nüfus Gruplarına Göre Dağılışı 1950

“Nüfusun Vilayet ve Kazalar İtibarıyla Köylerin De Nüfus Gruplarına Göre Dağılışı 1950” isimli eser İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanmış 38 sayfalık bir yayındır. Yayının içindekiler kısmı, açıklama ve coğrafyayı ilgilendiren kısımlardan oluşmaktadır. Vilâyet ve kaza merkezlerinin nüfus grupları itibarıyla sayılar, köylerimizin nüfus grupları itibarıyla sayıları, vilâyetler ve nüfus grupları itibarıyla köyler sayısı, kazalar ve nüfus grupları itibarıyla köyler sayısı ve A’dan Z’ye ilçe nüfuslarına yer verilmiştir.

3. 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibarıyla Nüfus

İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yayınlanmış olan “22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı Vilayet, Kaza, Nahiye ve Köyler İtibarıyla Nüfus” isimli yayın 1954 tarihinde yayınlanmış ve 395 sayfadan oluşmuştur. 1950 genel nüfus sayımının idari bölünüş bakımından kesin sınıflandırma sonuçlarını kapsayan bu eser, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım, 1950 sayımının diğer sayımlarla karşılaştırılmış bir şekilde hazırlanmış esas tablolarını; ikinci kısım ise, yalnız 1950 sayımında tespit olunan nüfusun, il, ilçe, bölge ve köyler itibarıyla dağılışını göstermektedir.

Yukarıda adı verilen eserin içindekiler bahsinde açıklamanın ardından 13 başlık gelmektedir. Nüfus ve yüz ölçüsü, nüfus ve yılda ortalama artış, coğrafi bölgeler itibarıyla nüfus miktarı ve artışları, coğrafi bölgeler ve iller itibarıyla nüfus, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, coğrafi bölgelere göre nüfus ve yoğunluk artışı, iller itibarıyla nüfus sayısı, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, il ve ilçeler itibarıyla şehir ve köy nüfusları, yüz ölçüsü ve nüfus yoğunluğu, nüfus grupları itibarıyla şehirler, şehirler nüfusu başlıkları olmak üzere toplam 10 başlık coğrafya ile ilgilidir.

4. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu

İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan ‘‘22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı’’ adlı yayın çalışmamızda kullandığımız ana kaynak olmuştur. 1961 yılında basılmış olup 1950 Genel Nüfus Sayımı ile ilgili kesin sonuçların bulunduğu ana kaynak özelliği taşımaktadır. 400 sayfadan oluşan bu eserin içinde sayım sonuçları ile ilgili çok detaylı veriler bulunmaktadır. Çalışmada bu verilerin coğrafyayı ilgilendiren kısımları kullanılmıştır. Yayının içinde soru cetveli ve soru cetveline ait açıklama da yer almıştır. Yayında bulunan verilerden; nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, nüfusun cinsiyet yapısı, kır ve şehir nüfusu, meslekler itibariyle nüfus, anadiller itibariyle nüfus, doğum yerine göre nüfus, okuma yazma durumuna göre nüfus gibi coğrafyayı ilgilendiren konular incelenmiştir.

II. BÖLÜM

1950 GENEL NÜFUS SAYIMI COĞRAFI VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde; nüfus büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, kır ve şehir nüfusu, nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı, meslek ve ekonomik faaliyetlere göre durumu, okuma-yazma durumu, anadiller ve doğum yeri itibarıyla nüfus gibi coğrafyayı ilgilendiren yönleriyle 1950 genel nüfus sayımı incelenerek her biri ayrı başlık altında açıklanmıştır.

Önceki bölümde genel özellikleriyle belirtilmiş olan “22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu” adlı yayında 1950 genel nüfus sayımına ait istatistik veriler, tablo, grafik ve haritalama yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır.

2.1. NÜFUS BÜYÜKLÜĞÜ

Türkiye’de ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. 1927 yılında yapılan sayım modern anlamda Cumhuriyet tarihinde yapılan ilk genel nüfus sayımıdır. Daha sonra, sayımların sonu 0 ile 5 ile biten yıllarda yapılması kararlaştırılmıştır. Sayımların beşincisi olan 1950 genel nüfus sayımı çalışma konumuzu oluşturmuştur. 1950 genel nüfus sayımının temel amacı, sayım günü yurdumuzun sınırları içinde mevcut bulunan insanların sayısını başlıca vasıfları ile belirtmektir.

1950 Türkiye genel nüfus sayımında, coğrafi açıdan analizi yapılması gereken ve coğrafyayı ilgilendiren başlıca konulardan biri nüfus büyüklüğüdür. Çalışmada, iller ve ilçeler bazında nüfus büyüklüğünün harita ve tablo ile analizi yapılmıştır.

1950 yılı Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizde 10.527.085’i erkek, 10.420.103’ü kadın olmak üzere toplam 20.947.188 kişi yaşamaktadır (Tablo 1). Sayım verilerinin olduğu Tablo-1 incelendiğinde, en fazla nüfusa sahip olan il, 1.166.477 kişi ile 1950’de nüfusu bir milyonu geçen tek ilimiz olan İstanbul’dur. İstanbul 1950 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık % 6’sını oluşturmaktadır. İstanbul’dan sonra nüfus büyüklüğü, miktarı bakımından dikkati çeken başlıca iller sırasıyla; Ankara (819 bin), İzmir (768 bin),

Konya (741 bin), Balıkesir (563 bin), ve Bursa'dır (545 bin) (Tablo 1). Bu illerin nüfus büyüklüğü 1950 yılı Türkiye nüfusuna oranı bakımından incelendiğinde, Ankara ve İzmir'in % 4'er, Konya, Balıkesir ve Bursa'nın ise yaklaşık % 3'er oranında nüfusa sahip olduğu görülür (Şekil 2).

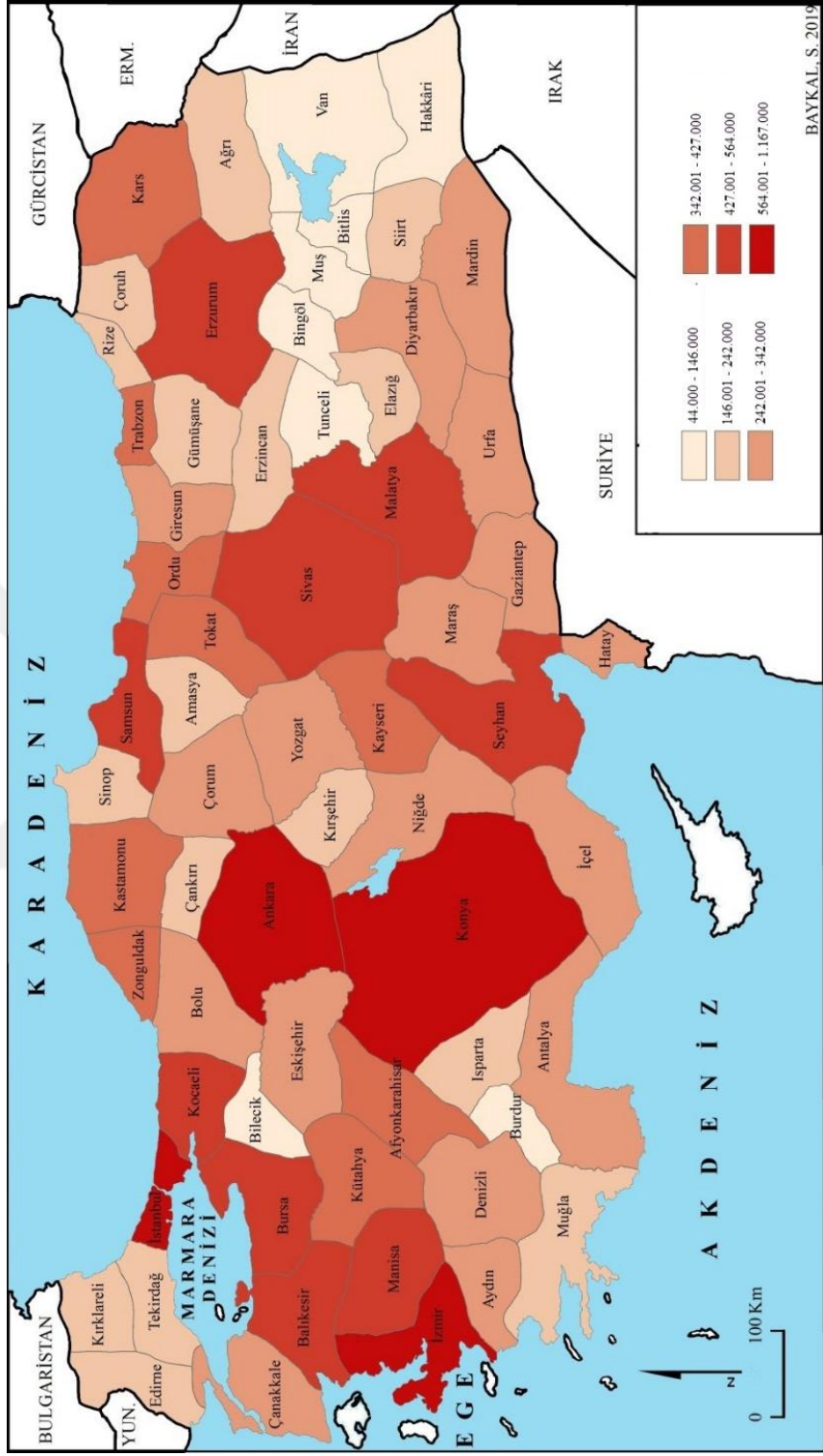
1950 yılı nüfus büyüklüğünün illere göre dağılımında nüfus büyüklüğü en az olan il 44.207 kişi ile Hakkâri'dir. Bunu Bitlis (88 bin), Bingöl (97 bin), Tunceli (105 bin) ve Muş (107 bin) takip eder (Tablo 1). Bu illerin Türkiye nüfusundaki payı incelendiğinde, Hakkâri % 0.2, Bitlis ve Bingöl % 0.4, Tunceli ve Muş % 0.5 ile en az paya sahip olan illerdir (Şekil 2).

1950 Türkiye genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, illerin nüfus miktarlarına göre bir sıralama yapılacak olursa bu sınıflandırmada nüfus miktarı 100 binin altında 3 il, 100-200 bin arasında 14 il, 200-300 bin arasında 15 il, 300-400 bin arasında 12 il, 400-500 bin arasında 10 il, 500-600 bin arası 5 il ve 600 bin üzeri olan 4 il olduğu tespit edilmiştir (Şekil 1). Nüfusu 1 milyonu aşan tek ilimiz ise İstanbul'dur (Tablo 1).

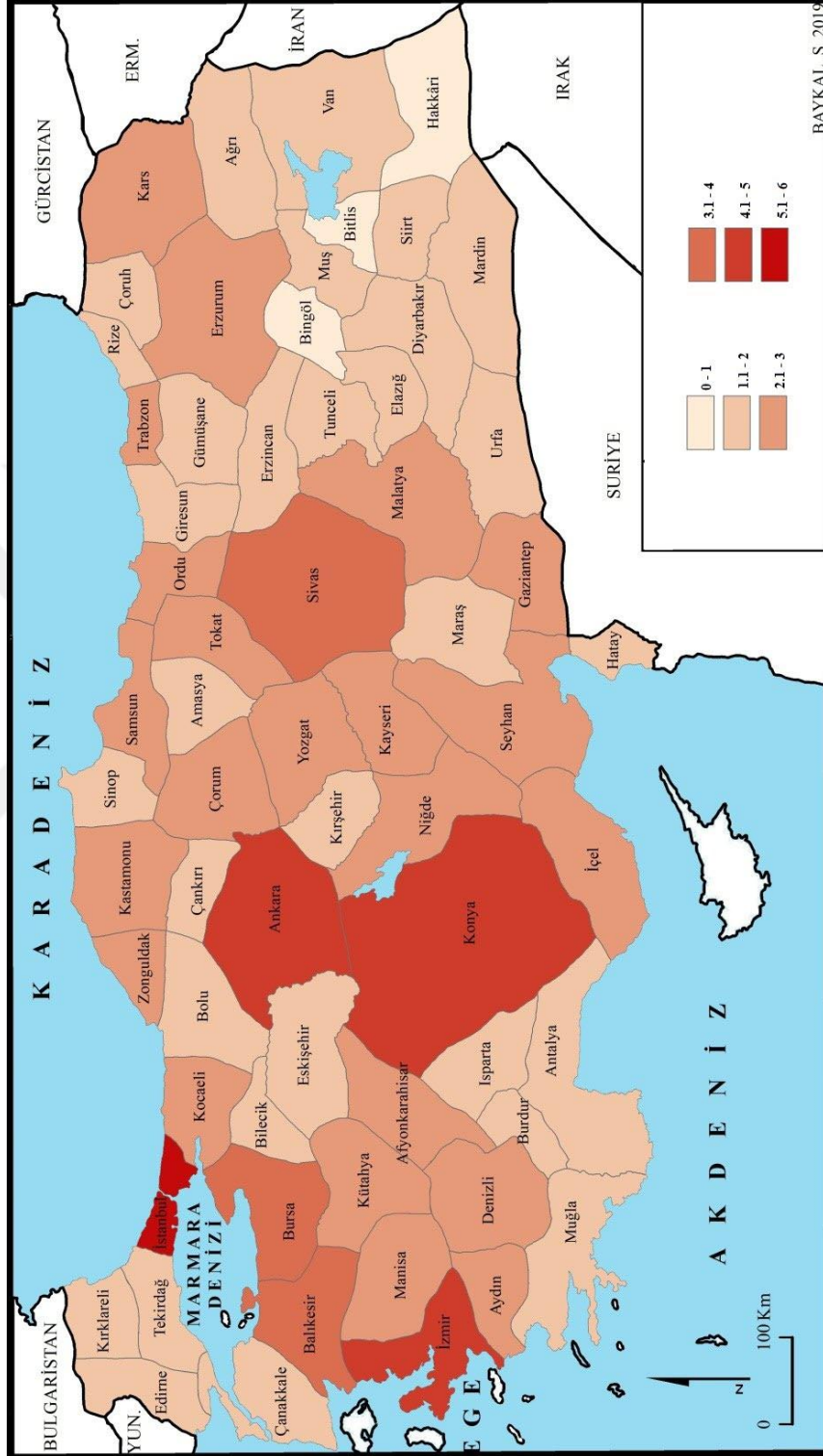
Tablo 1: İllere Göre Nüfus Büyüklüğü, 1950.

Sıra No	İller	Erkek	Kadın	Toplam	Türkiye Nüfusundaki Payı* (%)
1	İstanbul	615.308	551.169	1.166.477	5,6
2	Ankara	433.371	386.322	819.693	3,9
3	İzmir	388.744	379.667	768.411	3,7
4	Konya	364.553	376.473	741.026	3,5
5	Balıkesir	285.346	277.875	563.221	2,7
6	Bursa	272.239	273.680	545.919	2,6
7	Sivas	269.347	272.657	542.004	2,6
8	Manisa	267.195	252.896	520.091	2,5
9	Seyhan	264.565	243.953	508.518	2,4
10	Malatya	243.578	239.990	483.568	2,3
11	Samsun	238.671	236.989	475.660	2,3
12	Kocaeli	244.824	229.820	474.644	2,3
13	Erzurum	239.377	221.713	461.090	2,2
14	Zonguldak	216.254	210.430	426.684	2,0
15	Kütahya	208.492	214.323	422.815	2,0
16	Trabzon	196.164	224.115	420.279	2,0
17	Kastamonu	192.548	219.468	412.016	2,0
18	Kars	210.044	200.192	410.236	2,0
19	Kayseri	199.196	204.665	403.861	1,9
20	Tokat	194.356	194.567	388.923	1,9
21	Ordu	181.051	191.977	373.028	1,8
22	Afyonkarahisar	185.538	186.735	372.273	1,8
23	Çorum	170.001	171.352	341.353	1,6
24	Denizli	165.883	174.394	340.277	1,6
25	Aydın	167.253	168.410	335.663	1,6
26	Niğde	163.235	168.235	331.470	1,6
27	Gaziantep	165.434	162.909	328.343	1,6
28	Yozgat	163.718	160.751	324.469	1,5
29	İçel	158.906	159.023	317.929	1,5
30	Antalya	152.843	158.599	311.442	1,5
31	Bolu	147.266	155.845	303.111	1,4
32	Giresun	139.236	160.319	299.555	1,4
33	Urfa	151.339	147.055	298.394	1,4
34	Hatay	152.750	144.049	296.799	1,4
35	Diyarbakır	150.509	143.229	293.738	1,4
36	Çanakkale	148.875	140.554	289.429	1,4

37	Maraş	145.364	143.479	288.843	1,4
38	Eskişehir	139.561	136.603	276.164	1,3
39	Mardin	137.861	131.629	269.490	1,3
40	Muğla	122.172	119.468	241.640	1,2
41	Sinop	109.011	116.610	225.621	1,1
42	Tekirdağ	113.990	110.831	224.821	1,1
43	Edirne	111.446	109.822	221.268	1,1
44	Çankırı	104.340	112.848	217.188	1,0
45	Elazığ	109.064	104.266	213.330	1,0
46	Gümüşhane	97.471	106.523	203.994	1,0
47	Erzincan	95.721	102.049	197.770	0,9
48	Kırklareli	97.724	93.652	191.376	0,9
49	Isparta	89.466	96.850	186.316	0,9
50	Kırşehir	90.891	91.008	181.899	0,9
51	Rize	76.938	104.574	181.512	0,9
52	Çoruh	85.154	89.823	174.977	0,8
53	Amasya	83.953	79.716	163.669	0,8
54	Siirt	82.773	73.930	156.703	0,7
55	Ağrı	80.355	75.100	155.455	0,7
56	Van	78.304	67.640	145.944	0,7
57	Bilecik	67.661	69.369	137.030	0,7
58	Burdur	66.928	69.627	136.555	0,7
59	Muş	55.383	51.903	107.286	0,5
60	Tunceli	54.204	51.555	105.759	0,5
61	Bingöl	53.082	44.246	97.328	0,5
62	Bitlis	46.574	42.060	88.634	0,4
63	Hakkâri	23.685	20.522	44.207	0,2
Türkiye		10.527.085	10.420.103	20.947.188	100
(*) İllerin toplam nüfusa oranı.					
Kaynak: İGM, 1961.					

Şekil 1: Nüfus Büyüklüğüne Göre İller (Kişi), 1950.

Şekil 2: İllere Göre Nüfus Oranı (%), 1950.

1950 genel nüfus sayımında Türkiye genelinde ilçe nüfus büyüklüklerine dair istatistik veriler de mevcuttur. Bu istatistik veriler ‘‘22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu’’ yayınından elde edilmiştir. Bu veriler kullanılarak önce ilçelerin bağlı oldukları il içinde daha sonra da Türkiye ölçeğinde nüfus büyüklüğüne göre sıralamasını gösterir iki tablo yapılmıştır. İlk tabloda (Tablo 2) ilçeler bağlı oldukları il içinde, ikinci tabloda (Tablo 3) ise Türkiye genelinde nüfus büyüklüğüne göre sıralanmıştır.

İlçelere göre nüfus büyüklüğü verilerine baktığımızda nüfusu en fazla olan ilçe 318.340 nüfus ile Ankara merkez ilçesidir. Ankara’yı sırasıyla İzmir merkez (309 bin), Beyoğlu (İstanbul) (279 bin) ve Fatih (İstanbul) ilçesi (226 bin) ve Adana ilçesi (186 bin) takip eder (Tablo 3).

Diğer taraftan 1950 yılı verilerine göre Türkiye’de nüfus miktarı en az olan ilçe 1.781 kişi ile Çanakkale’nin Bozcaada ilçesidir. Bunu Hakkâri’nin Şemdinli ilçesi (4.365), Muğla’nın Datça ilçesi (5.616), Kırklareli’nin Demirköy ilçesi (6.297) ve Çanakkale’nin İmroz ilçesi (6.326) takip eder (Tablo 3).

Tablo 2: Nüfus Büyüklüğüne Göre İlçeler, 1950.

İller	İlçeler	Nüfus Miktarı	İller	İlçeler	Nüfus Miktarı
A.karahisar	A.karahisar Merkez	123.939	Ağrı	Karaköse	47.569
	Emirdağ	61.547		Doğubayazıt	26.233
	Dinar	54.417		Eleşkirt	23.761
	Bolvadin	53.299		Diyadin	22.454
	Sandıklı	53.213		Patnos	19.379
	Şuhut	25.858		Tutak	16.059
Amasya	Amasya Merkez	85.959	Ankara	Ankara Merkez	318.340
	Merzifon	41.602		Kırıkkale	62.090
	Gümüşhacıköy	36.108		Kızılcahamam	61.922
Antalya	Antalya Merkez	62.461		Şereflikoçhisar	46.229
	Korkuteli	35.097		Haymana	41.379
	Alanya	29.288		Keskin	38.339
	Manavgat	28.409		Polatlı	38.227
	Finike	27.635		Kalecik	37.941
	Kaş	27.037		Çubuk	37.375
	Serik	26.789		Bâlâ	32.026
	Akseki	25.302		Bey pazarı	29.948
	Elmalı	24.047		Ayaş	29.014
	Gazipaşa	13.132		Çankaya	24.551
	Gündoğmuş	12.245		Nallıhan	22.312
Aydın	Nazilli	79.936	Balıkesir	Balıkesir Merkez	132.262
	Aydın Merkez	75.100		Gönen	52.700
	Çine	41.356		Edremit	42.031
	Söke	41.159		Sındırgı	39.788
	Bozdoğan	36.757		Bandırma	39.158
	Germencik	23.744		Dursunbey	36.203
	Koçarlı	20.430		Biğadiç	35.470
	Karacasu	17.181		Susurluk	34.205
Bilecik	Bözüyük	54.911		İvrindi	28.874
	Bilecik Merkez	26.734		Manyas	27.446

	Söğüt	23.996		Balya	26.304
	Gölpazarı	20.243		Burhaniye	25.613
	Osmaneli	11.146		Ayvalık	24.819
Bingöl	Kığı	31.941	Bitlis	Erdek	18.348
	Bingöl Merkez	24.430		Bitlis Merkez	30.957
	Genç	19.472		Ahlat	17.172
	Karlıova	12.217		Tatvan	13.902
	Solhan	9.268		Mutki	13.613
Burdur	Burdur Merkez	54.450	Bolu	Hizan	12.990
	Tefenni	35.954		Düzce	109.436
	Bucak	24.268		Gerede	51.733
	Yeşilova	21.883		Bolu Merkez	43.492
Bursa	Bursa Merkez	183.745	Bolu	Mudurnu	23.776
	M.Kemâlpaşa	65.552		Göynük	21.005
	İnegöl	62.943		Mengen	18.331
	Orhaneli	51.907		Seben	17.693
	Karacabey	46.167		Akçakoca	17.645
	Yenişehir	40.697		Biğâ	65.595
	Gemlik	25.964		Gelibolu	31.197
	Mudanya	23.394		Yenice	29.819
	Orhangazi	22.950		Çanakkale Merkez	29.131
	İznik	22.600		Çan	27.947
Çankırı	Çankırı Merkez	72.123	Çanakkale	Bayramiç	26.453
	Şabanözü	36.555		Ayvacık	21.610
	Çerkeş	33.756		Lâpseki	20.746
	Kurşunlu	29.979		Ezine	18.776
	İlgaz	24.855		Eceabat	10.048
	Eskipazar	19.920		İmroz	6.326
Çoruh	Şavşat	41.068	Çorum	Bozcaada	1.781
	Yusufeli	33.218		Çorum Merkez	88.056
	Hopa	27.198		Alaca	46.444
	Borçka	24.440		İskilip	66.611
	Ardanuç	19.352		Mecitözü	44.319
	Artvin	18.441		Osmancık	33.494

	Fındıklı	11.260		Sungurlu	62.429
Denizli	Denizli Merkez	72.935	Edirne	Edirne Merkez	74.412
	Acıpayam	62.463		Uzunköprü	55.264
	Tavas	55.099		Keşan	42.711
	Çal	48.285		İpsala	21.417
	Çivril	34.666		Meriç	16.420
	Sarayköy	32.152		Lâlâpaşa	11.044
	Buldan	20.638		Elâzığ Merkez	82.240
	Güney	14.039		Palu	41.082
Diyarbakır	Diyarbakır Merkez	74.790	Elazığ	Maden	23.898
	Bismil	28.980		Karakoçan	20.622
	Çermik	31.096		Baskil	18.090
	Çınar	15.384		Keban	14.388
	Dicle(Eğil)	29.415		Sivrice	13.010
	Ergani	27.246	Erzincan	Erzincan Merkez	67.986
	Kulp	19.554		Tercan	46.151
	Lice	34.028		Refahiye	26.559
	Silvan	33.245		Kemah	19.823
Erzurum	Erzurum Merkez	127.186		Kemaliye	19.001
	Pasinler	65.125		İliç	18.250
	Tortum	49.712		Gaziantep Merkez	150.696
	İspir	48.191	Gaziantep	Kilis	62.329
	Oltu	39.644		Nizip	54.557
	Aşkale	36.785		İslâhiye	32.478
	Hınıs	31.256		Oğuzeli	28.283
	Örtülü	28.353		Pazarcık	0
	Karayazı	17.999	Giresun	Giresun Merkez	65.205
	Tekman	16.839		Tirebolu	59.483
Eskişehir	Eskişehir Merkez	175.107		Bulancak	45.534
	Sivrihisar	44.281		Görele	43.711
	Mihalıccık	31.962		Alucra	32.654
	Seyitgazi	24.814		Keşap	28.222
Gümüşhane	Bayburt	79.701	Hakkâri	Şebinkarahisar	24.746
	Kelkit	40.539		Beytüşşebep	17.003

	Gümüşhane Merkez	31.857		Çölemerik	14.467
	Torul	28.400		Yüksekova	8.372
	Şiran	23.497		Şemdinli	4.365
Hatay	Antakya	65.803	İstanbul	Beyoğlu	279.238
	İskenderun	56.044		Fatih	226.853
	Altınözü	32.988		Eminönü	123.056
	Dört Yol	30.247		Kadıköy	77.993
	Samandağı	28.452		Beşiktaş	73.432
	Kırıkhan	26.245		Üsküdar	72.425
	Reyhanlı	26.022		Çatalca	48.346
	Yayladağı	18.237		Eyüp	44.938
	Hassa	12.761		Bakırköy	42.596
İçel	Tarsus	99.206		Beykoz	37.152
	Mersin	84.368		Sarıyer	32.114
	Silifke	54.433		Silivri	28.328
	Gülnar	28.730		Kartal	26.150
	Anamur	27.683		Yalova	22.255
	Mut	23.509		Şile	16.196
İzmir	İzmir Merkez	309.397		Adalar	15.405
	Ödemiş	87.586	İsparta	Isparta Merkez	40.243
	Tire	48.472		Yalvaç	36.479
	Bergama	46.851		Ş.Karaağaç	32.448
	Menemen	40.466		Eğirdir	26.857
	Bayındır	32.817		Uluborlu	20.173
	Kınık	30.497		Sütçüler	15.488
	Torbalı	30.309		Keçiborlu	14.628
	Kemâlpaşa	28.593	Kars	Kars Merkez	72.553
	Kiraz	22.306		Sarıkamış	61.096
	Kuşadası	20.407		Ardahan	54.083
	Urla	19.309		Arpaçay	47.021
	Dikili	14.055		Iğdır	39.411
	Çeşme	12.336		Posof	33.807
	Foça	9.069		Göle	30.831
	Seferhisar	8.860		Kağızman	28.098
	Karaburun	7.081		Çıldır	25.174

Kastamonu	Kastamonu Merkez	58.087	Kayseri	Tuzluca	18.162
	Taşköprü	52.676		Kayseri Merkez	155.699
	Araç	44.603		Develi	70.866
	Cide	37.869		Bünyan	54.395
	Tosya	37.257		Pınarbaşı	50.156
	İnebolu	32.444		Ürgüp	27.444
	Azdavay	30.253		Sarız	17.628
	Abana	28.733		İncesu	14.597
	Kargı	26.910		Yeşilhisar	13.076
	Daday	22.594	Kırklareli	Kırklareli Merkez	71.908
	Küre	22.413		Lüleburgaz	45.360
	Devrekâni	18.177		Babaeski	41.237
Kırşehir	Kaman	48.055		Vize	26.574
	Kırşehir Merkez	47.944		Demirköy	6.297
	Avanos	32.203	Kocaeli	İzmit	98.507
	Çiçekdağı	24.427		Adapazarı	97.993
	Mucur	15.332		Kandıra	57.422
	Hacıbektaş	13.938		Geyve	44.109
Konya	Konya Merkez	129.407	Kocaeli	Akyazı	39.530
	Akşehir	80.582		Hendek	33.013
	Karaman	60.066		Karasu	29.695
	Beyşehir	56.316		Gebze	27.394
	Cihanbeyli	56.280		Karamürsel	24.373
	Ereğli	53.645		Gölcük	22.608
	İlgın	49.804	Kütahya	Uşak	117.645
	Bozkır	47.486		Kütahya Merkez	76.128
	Çumra	45.075		Tavşanlı	56.978
	Seydişehir	39.672		Simav	52.401
	Ermenek	37.865		Gediz	51.736
	Kadınhanı	31.696		Emet	42.455
	Hadım	28.162		Altıntaş	25.472
	Karapınar	24.970	Manisa	Manisa Merkez	104.840

Malatya	Malatya Merkez	132.293		Akhisar	77.221
	Besni	58.366		Alaşehir	53.052
	Adıyaman	55.318		Turgutlu	48.444
	Pütürge	51.214		Salihli	47.690
	Kahta	39.861		Kula	38.191
	Hekimhan	36.125		Eşme	35.375
	Akçadağ	32.630		Demirci	34.041
	Darende	28.713		Gördes	31.302
	Arapkir	24.627		Soma	27.726
	Doğanşehir	24.421		Kırkağaç	22.209
Maraş	Maraş Merkez	104.268	Muğla	Fethiye	54.117
	Elbistan	56.179		Muğla Merkez	49.181
	Pazarcık	46.418		Milâs	49.157
	Afşin	34.654		Yatağan	29.524
	Göksun	27.072		Köyceğiz	22.228
	Andırın	20.252		Bodrum	22.034
Mardin	Midyat	47.064	Muş	Marmaris	9.783
	Mardin Merkez	42.595		Datça	5.616
	Savur	40.877		Muş Merkez	45.354
	Gercüş	29.092		Bulanık	24.544
	Kızıltepe	24.334		Varto	21.122
	Nusaybin	20.433		Malazgirt	16.266
	Cizre	19.588	Niğde	Aksaray	109.908
	Derik	19.201		Niğde Merkez	69.225
	Mazıdağ	13.462		Nevşehir	55.906
Ordu	İdil	12.844		Bor	40.740
	Fatsa	89.359		Ulukışla	20.924
	Ordu Merkez	88.557		Arapsun-Gülşehir	20.032
	Ünye	88.363		Çamardı	14.735
	Gölköy	44.594	Rize	Rize Merkez	71.830
	Mesudiye	33.714		Pazar	54.500
Samsun	Perşembe	28.441		Çayeli	36.170
	Samsun Merkez	95.516		İkizdere	19.012
	Çarşamba	83.388	Siirt	Siirt Merkez	24.979

	Bafra	71.742		Eruh	24.028
	Vezirköprü	52.308		Kurtalan	18.125
	Terme	49.134		Pervari	17.084
	Havza	37.001		Beşiri	15.936
	Kavak	34.240		Kozluk	15.529
	Alaçam	29.043		Şirnak	11.629
	Lâdik	23.288		Sasun	10.875
Seyhan	Adana	186.071		Şirvan	10.327
	Ceyhan	78.074		Baykan	8.191
	Kozan	52.820		Boyabat	73.577
	Karaisali	49.509	Sinop	Ayancık	60.298
	Kadirli	43.144		Gerze	46.682
	Osmaniye	34.661		Sinop Merkez	45.064
	Bahçe	26.362	Tekirdağ	Çorlu	51.712
	Saimbeyli	23.055		Tekirdağ Merkez	45.281
	Feke	14.822		Malkara	44.363
Sivas	Sivas Merkez	99.904		Hayrabolu	32.614
	Şarkışla	78.750		Saray	32.011
	Yıldızeli	54.551		Şarköy	18.840
	Hafik	51.015	Tokat	Tokat Merkez	70.464
	Kangal	49.785		Zile	61.466
	Zara	46.493		Turhal	47.720
	Suşehri	39.540		Erbea	45.670
	Divriği	37.379		Niksar	43.753
	İmranlı	29.198		Reşadiye	43.290
	Koyulhisar	28.586		Taşova	41.541
	Gürün	26.803		Artova	35.019
Trabzon	Trabzon Merkez	99.619	Tunceli	Mazgirt	20.666
	Sürmene	71.676		Pertek	16.310
	Vakfıkebir	69.278		Pülümür	16.298
	Akçaabat	66.328		Çemişkezek	13.371
	Of	43.629		Kalan	10.739
	Maçka	35.465		Hozat	10.000
	Çaykara	34.284		Ovacık	9.749
Urfa	Urfa Merkez	86.820	Van	Nazmiye	8.626
	Siverek	52.752		Van Merkez	34.710

	Birecik	43.343		Erciş	25.386
	Sürüş	30.022		Muradiye	21.626
	Bozova	28.701		Özalp	18.245
	Akçakale-Haran	20.917		Başkale	13.779
	Viranşehir	19.835		Gülpınar	13.679
	Hilvan	16.004		Gevaş	9.898
	Akmağdeni	58.958		Çatak	8.621
	Yozgat Merkez	58.896		Zonguldak Merkez	86.874
	Boğazlıyan	52.833		Bartın	76.757
	Sorgun	45.512		Devrek	65.245
	Çekerek	41.197		Safranbolu	63.957
	Yerköy	37.702		Ereğli	61.737
	Çayıralan	29.371		Çaycuma	46.291
				Ulus	25.823
	Türkiye			Toplam	20.947.188
Kaynak: İGM, 1961.					

Tablo 3: Nüfus Büyüklüğüne Göre İlçeler, 1950.

No	İlçe Adı	Bağlı Olduğu İl	Nüfus Miktarı	No	İlçe Adı	Bağlı Olduğu İl	Nüfus Miktarı
1	Ankara Merkez	Ankara	318.340	250	Hendek	Kocaeli	33.013
2	İzmir Merkez	İzmir	309.397	251	Altınözü	Hatay	32.988
3	Beyoğlu	İstanbul	279.238	252	Bayındır	İzmir	32.817
4	Fatih	İstanbul	226.853	253	Alucra	Giresun	32.654
5	Adana	Seyhan	186.071	254	Akçadağ	Malatya	32.630
6	Bursa Merkez	Bursa	183.745	255	Hayrabolu	Tekirdağ	32.614
7	Eskişehir Merkez	Eskişehir	175.107	256	İslâhiye	Gaziantep	32.478
8	Kayseri Merkez	Kayseri	155.699	257	Ş.Karaağaç	Isparta	32.448
9	Gaziantep Merkez	Gaziantep	150.696	258	İnebolu	Kastamonu	32.444
10	Malatya Merkez	Malatya	132.293	259	Avanos	Kırşehir	32.203
11	Balıkesir Merkez	Balıkesir	132.262	260	Sarayköy	Denizli	32.152
12	Konya Merkez	Konya	129.407	261	Sarıyer	İstanbul	32.114
13	Erzurum Merkez	Erzurum	127.186	262	Bâlâ	Ankara	32.026
14	A.karahisar Merkez	A.karahisar	123.939	263	Saray	Tekirdağ	32.011
15	Eminönü	İstanbul	123.056	264	Mihalıccık	Eskişehir	31.962
16	Uşak	Kütahya	117.645	265	Kığı	Bingöl	31.941
17	Aksaray	Niğde	109.908	266	Gümüşhane	Gümüşhane	31.857
18	Düzce	Bolu	109.436	267	Kadınhanı	Konya	31.696
19	Manisa Merkez	Manisa	104.840	268	Gördes	Manisa	31.302
20	Maraş Merkez	Maraş	104.268	269	Hınıs	Erzurum	31.256
21	Sivas Merkez	Sivas	99.904	270	Gelibolu	Çanakkale	31.197
22	Trabzon Merkez	Trabzon	99.619	271	Çermik	Diyarbakır	31.096
23	Tarsus	İçel	99.206	272	Bitlis	Bitlis	30.957

24	İzmit	Kocaeli	98.507	273	Göle	Kars	30.831
25	Adapazarı	Kocaeli	97.993	274	Kınık	İzmir	30.497
26	Samsun Merkez	Samsun	95.516	275	Torbalı	İzmir	30.309
27	Fatsa	Ordu	89.359	276	Azdavay	Kastamonu	30.253
28	Ordu Merkez	Ordu	88.557	277	Dört Yol	Hatay	30.247
29	Ünye	Ordu	88.363	278	Sürüş	Urfa	30.022
30	Çorum Merkez	Çorum	88.056	279	Kurşunlu	Çankırı	29.979
31	Ödemiş	İzmir	87.586	280	Beyşehir	Ankara	29.948
32	Zonguldak Merkez	Zonguldak	86.874	281	Yenice	Çanakkale	29.819
33	Urfa Merkez	Urfa	86.820	282	Karasu	Kocaeli	29.695
34	Amasya Merkez	Amasya	85.959	283	Yatağan	Muğla	29.524
35	Mersin	İçel	84.368	284	Dicle(Eğil)	Diyarbakır	29.415
36	Çarşamba	Samsun	83.388	285	Çayıralan	Yozgat	29.371
37	Elâzığ Merkez	Elazığ	82.240	286	Alanya	Antalya	29.288
38	Akşehir	Konya	80.582	287	İmranlı	Sivas	29.198
39	Nazilli	Aydın	79.936	288	Çanakkale	Çanakkale	29.131
40	Bayburt	Gümüşhane	79.701	289	Gercüş	Mardin	29.092
41	Şarkışla	Sivas	78.750	290	Alaçam	Samsun	29.043
42	Ceyhan	Seyhan	78.074	291	Ayaş	Ankara	29.014
43	Kadıköy	İstanbul	77.993	292	Bismil	Diyarbakır	28.980
44	Akhisar	Manisa	77.221	293	İvrindi	Balıkesir	28.874
45	Bartın	Zonguldak	76.757	294	Abana	Kastamonu	28.733
46	Kütahya Merkez	Kütahya	76.128	295	Gölnar	İçel	28.730
47	Aydın Merkez	Aydın	75.100	296	Darende	Malatya	28.713
48	Diyarbakır Merkez	Diyarbakır	74.790	297	Bozova	Urfa	28.701
49	Edirne Merkez	Edirne	74.412	298	Kemâlpâşa	İzmir	28.593
50	Boyabat	Sinop	73.577	299	Koyulhisar	Sivas	28.586
51	Beşiktaş	İstanbul	73.432	300	Samandağı	Hatay	28.452
52	Denizli Merkez	Denizli	72.935	301	Perşembe	Ordu	28.441

53	Kars Merkez	Kars	72.553	302	Manavgat	Antalya	28.409
54	Üsküdar	İstanbul	72.425	303	Torul	Gümüşhane	28.400
55	Çankırı Merkez	Çankırı	72.123	304	Örtülü	Erzurum	28.353
56	Kırklareli	Kırklareli	71.908	305	Silivri	İstanbul	28.328
57	Rize Merkez	Rize	71.830	306	Oğuzeli	Gaziantep	28.283
58	Bafra	Samsun	71.742	307	Keşap	Giresun	28.222
59	Sürmene	Trabzon	71.676	308	Hadım	Konya	28.162
60	Develi	Kayseri	70.866	309	Kağızman	Kars	28.098
61	Tokat Merkez	Tokat	70.464	310	Çan	Çanakkale	27.947
62	Vakfikebir	Trabzon	69.278	311	Soma	Manisa	27.726
63	Niğde Merkez	Niğde	69.225	312	Anamur	İçel	27.683
64	Erzincan Merkez	Erzincan	67.986	313	Finike	Antalya	27.635
65	İskilip	Çorum	66.611	314	Manyas	Balıkesir	27.446
66	Akçaabat	Trabzon	66.328	315	Ürgüp	Kayseri	27.444
67	Antakya	Hatay	65.803	316	Gebze	Kocaeli	27.394
68	Biğâ	Çanakkale	65.595	317	Ergani	Diyarbakır	27.246
69	M.K.paşa	Bursa	65.552	318	Hopa	Çoruh	27.198
70	Devrek	Zonguldak	65.245	319	Göksun	Maraş	27.072
71	Giresun Merkez	Giresun	65.205	320	Kaş	Antalya	27.037
72	Pasinler	Erzurum	65.125	321	Kargı	Kastamonu	26.910
73	Safranbolu	Zonguldak	63.957	322	Eğirdir	Isparta	26.857
74	İnegöl	Bursa	62.943	323	Gürün	Sivas	26.803
75	Acıpayam	Denizli	62.463	324	Serik	Antalya	26.789
76	Antalya Merkez	Antalya	62.461	325	Bilecik	Bilecik	26.734
77	Sungurlu	Çorum	62.429	326	Vize	Kırklareli	26.574
78	Kilis	Gaziantep	62.329	327	Refahiye	Erzincan	26.559
79	Kırıkkale	Ankara	62.090	328	Bayramiç	Çanakkale	26.453
80	Kızılcahamam	Ankara	61.922	329	Bahçe	Seyhan	26.362

81	Ereğli	Zonguldak	61.737	330	Balya	Balıkesir	26.304
82	Emirdağ	A.karahisar	61.547	331	Kırıkhan	Hatay	26.245
83	Zile	Tokat	61.466	332	Doğubayazıt	Ağrı	26.233
84	Sarıkamış	Kars	61.096	333	Kartal	İstanbul	26.150
85	Ayancık	Sinop	60.298	334	Reyhanlı	Hatay	26.022
86	Karaman	Konya	60.066	335	Gemlik	Bursa	25.964
87	Tirebolu	Giresun	59.483	336	Şuhut	A.karahisar	25.858
88	Akmağdeni	Yozgat	58.958	337	Ulus	Zonguldak	25.823
89	Yozgat Merkez	Yozgat	58.896	338	Burhaniye	Balıkesir	25.613
90	Besni	Malatya	58.366	339	Altıntaş	Kütahya	25.472
91	Kastamonu Merkez	Kastamonu	58.087	340	Erciş	Van	25.386
92	Kandıra	Kocaeli	57.422	341	Akseki	Antalya	25.302
93	Tavşanlı	Kütahya	56.978	342	Çıldır	Kars	25.174
94	Beyşehir	Konya	56.316	343	Siirt	Siirt	24.979
95	Cihanbeyli	Konya	56.280	344	Karapınar	Konya	24.970
96	Elbistan	Maraş	56.179	345	İlgaz	Çankırı	24.855
97	İskenderun	Hatay	56.044	346	Ayvalık	Balıkesir	24.819
98	Nevşehir	Niğde	55.906	347	Seyitgazi	Eskişehir	24.814
99	Adıyaman	Malatya	55.318	348	Şebinkarahisar	Giresun	24.746
100	Uzunköprü	Edirne	55.264	349	Arapkir	Malatya	24.627
101	Tavas	Denizli	55.099	350	Çankaya	Ankara	24.551
102	Bözüyük	Bilecik	54.911	351	Bulanık	Muş	24.544
103	Nizip	Gaziantep	54.557	352	Borçka	Çoruh	24.440
104	Yıldızeli	Sivas	54.551	353	Bingöl(Çapakçur)	Bingöl	24.430
105	Pazar	Rize	54.500	354	Çiçekdağı	Kırşehir	24.427
106	Burdur Merkez	Burdur	54.450	355	Doğanşehir	Malatya	24.421
107	Silifke	İçel	54.433	356	Karamürsel	Kocaeli	24.373
108	Dinar	A.karahisar	54.417	357	Kızıltepe	Mardin	24.334
109	Bünyan	Kayseri	54.395	358	Bucak	Burdur	24.268
110	Fethiye	Muğla	54.117	359	Elmalı	Antalya	24.047

111	Ardahan	Kars	54.083	360	Eruh	Siirt	24.028
112	Ereğli	Konya	53.645	361	Söğüt	Bilecik	23.996
113	Bolvadin	A.karahisar	53.299	362	Maden	Elazığ	23.898
114	Sandıklı	A.karahisar	53.213	363	Mudurnu	Bolu	23.776
115	Alâşehir	Manisa	53.052	364	Eleşkirt	Ağrı	23.761
116	Boğazlıyan	Yozgat	52.833	365	Germencik	Aydın	23.744
117	Kozan	Seyhan	52.820	366	Mut	İçel	23.509
118	Siverek	Urfa	52.752	367	Şiran	Gümüşhan e	23.497
119	Gönen	Balıkesir	52.700	368	Mudanya	Bursa	23.394
120	Taşköprü	Kastamonu	52.676	369	Lâdik	Samsun	23.288
121	Simav	Kütahya	52.401	370	Saimbeyli	Seyhan	23.055
122	Vezirköprü	Samsun	52.308	371	Orhangazi	Bursa	22.950
123	Orhaneli	Bursa	51.907	372	Gölcük	Kocaeli	22.608
124	Gediz	Kütahya	51.736	373	İznik	Bursa	22.600
125	Gerede	Bolu	51.733	374	Daday	Kastamonu	22.594
126	Çorlu	Sivas	51.712	375	Diyadin	Ağrı	22.454
127	Pütürge	Malatya	51.214	376	Küre	Kastamonu	22.413
128	Hafik	Sivas	51.015	377	Nallıhan	Ankara	22.312
129	Pınarbaşı	Kayseri	50.156	378	Kiraz	İzmir	22.306
130	Ilgın	Konya	49.804	379	Yalova	İstanbul	22.255
131	Kangal	Sivas	49.785	380	Köyceğiz	Muğla	22.228
132	Tortum	Erzurum	49.712	381	Kırkağaç	Manisa	22.209
133	Karaisalı	Seyhan	49.509	382	Bodrum	Muğla	22.034
134	Muğla Merkez	Muğla	49.181	383	Yeşilova	Burdur	21.883
135	Milâs	Muğla	49.157	384	Muradiye	Van	21.626
136	Terme	Samsun	49.134	385	Ayvacık	Çanakkale	21.610
137	Tire	İzmir	48.472	386	İpsala	Edirne	21.417
138	Turgutlu	Manisa	48.444	387	Varto	Muş	21.122

139	Çatalca	İstanbul	48.346	388	Göynük	Bolu	21.005
140	Çal	Denizli	48.285	389	Ulukışla	Niğde	20.924
141	İspir	Erzurum	48.191	390	Akçakale-Haran	Urfa	20.917
142	Kaman	Kırşehir	48.055	391	Lâpseki	Çanakkale	20.746
143	Kırşehir Merkez	Kırşehir	47.944	392	Mazgirt	Tunceli	20.666
144	Turhal	Tokat	47.720	393	Buldan	Denizli	20.638
145	Salihli	Manisa	47.690	394	Karakoçan	Elazığ	20.622
146	Karaköse	Ağrı	47.569	395	Nusaybin	Mardin	20.433
147	Bozkır	Konya	47.486	396	Koçarlı	Aydın	20.430
148	Midyat	Mardin	47.064	397	Kuşadası	İzmir	20.407
149	Arpaçay	Kars	47.021	398	Andırın	Maraş	20.252
150	Bergama	İzmir	46.851	399	Gölpazarı	Bilecik	20.243
151	Gerze	Sinop	46.682	400	Uluborlu	Isparta	20.173
152	Zara	Sivas	46.493	401	Arapsun-Gülşehir	Niğde	20.032
153	Alaca	Çorum	46.444	402	Eskipazar	Çankırı	19.920
154	Pazarcık	Maraş	46.418	403	Viranşehir	Urfa	19.835
155	Çaycuma	Zonguldak	46.291	404	Kemah	Erzincan	19.823
156	Ş.koçhisar	Ankara	46.229	405	Cizre	Mardin	19.588
157	Karacabey	Bursa	46.167	406	Kulp	Diyarbakır	19.554
158	Tercan	Erzincan	46.151	407	Genç	Bingöl	19.472
159	Erbea	Tokat	45.670	408	Patnos	Ağrı	19.379
160	Bulancak	Giresun	45.534	409	Ardanuç	Çoruh	19.352
161	Sorgun	Yozgat	45.512	410	Urla	İzmir	19.309
162	Lüleburgaz	Kırklareli	45.360	411	Derik	Mardin	19.201
163	Muş Merkez	Muş	45.354	412	İkizdere	Rize	19.012
164	Tekirdağ Merkez	Tekirdağ	45.281	413	Kemaliye	Erzincan	19.001
165	Çumra	Konya	45.075	414	Şarköy	Tekirdağ	18.840
166	Sinop	Sinop	45.064	415	Ezine	Çanakkale	18.776

	Merkez						
167	Eyüp	İstanbul	44.938	416	Artvin	Çoruh	18.441
168	Araç	Kastamonu	44.603	417	Erdek	Balıkesir	18.348
169	Gölköy	Ordu	44.594	418	Mengen	Bolu	18.331
170	Malkara	Tekirdağ	44.363	419	İliç	Erzincan	18.250
171	Mecitözü	Çorum	44.319	420	Özalp	Van	18.245
172	Sivrihisar	Eskişehir	44.281	421	Yayladağı	Hatay	18.237
173	Geyve	Kocaeli	44.109	422	Devrekânî	Kastamonu	18.177
174	Niksar	Tokat	43.753	423	Tuzluca	Kars	18.162
175	Görele	Giresun	43.711	424	Kurtalan	Siirt	18.125
176	Of	Trabzon	43.629	425	Baskil	Elazığ	18.090
177	Bolu Merkez	Bolu	43.492	426	Karayazı	Erzurum	17.999
178	Birecik	Urfa	43.343	427	Seben	Bolu	17.693
179	Reşadiye	Tokat	43.290	428	Akçakoca	Bolu	17.645
180	Kadirli	Seyhan	43.144	429	Sarız	Kayseri	17.628
181	Keşan	Edirne	42.711	430	Karacasu	Aydın	17.181
182	Bakırköy	İstanbul	42.596	431	Ahlat	Bitlis	17.172
183	Mardin Merkez	Mardin	42.595	432	Pervari	Siirt	17.084
184	Emet	Kütahya	42.455	433	Beytüşşebab	Hakkâri	17.003
185	Edremit	Balıkesir	42.031	434	Tekman	Erzurum	16.839
186	Merzifon	Amasya	41.602	435	Meriç	Edirne	16.420
187	Taşova	Tokat	41.541	436	Pertek	Tunceli	16.310
188	Haymana	Ankara	41.379	437	Pülümür	Tunceli	16.298
189	Çine	Aydın	41.356	438	Malazgirt	Muş	16.266
190	Babaeski	Kırklareli	41.237	439	Şile	İstanbul	16.196
191	Çekerek	Yozgat	41.197	440	Tutak	Ağrı	16.059
192	Söke	Aydın	41.159	441	Hilvan	Urfa	16.004
193	Palu	Elazığ	41.082	442	Beşiri	Siirt	15.936
194	Şavşat	Çoruh	41.068	443	Kozluk	Siirt	15.529
195	Savur	Mardin	40.877	444	Sütçüler	Isparta	15.488
196	Bor	Niğde	40.740	445	Adalar	İstanbul	15.405
197	Yenişehir	Bursa	40.697	446	Çınar	Diyarbakır	15.384
198	Kelkit	Gümüşhane	40.539	447	Mucur	Kırşehir	15.332
199	Menemen	İzmir	40.466	448	Feke	Seyhan	14.822
200	Isparta Merkez	Isparta	40.243	449	Çamardı	Niğde	14.735

201	Kahta	Malatya	39.861	450	Keçiborlu	Isparta	14.628
202	Sındırgı	Balıkesir	39.788	451	İncesu	Kayseri	14.597
203	Seydişehir	Konya	39.672	452	Çölemerik	Hakkâri	14.467
204	Oltu	Erzurum	39.644	453	Keban	Elazığ	14.388
205	Suşehri	Sivas	39.540	454	Dikili	İzmir	14.055
206	Akyazı	Kocaeli	39.530	455	Güney	Denizli	14.039
207	Iğdır	Kars	39.411	456	Hacıbektaş	Kırşehir	13.938
208	Bandırma	Balıkesir	39.158	457	Tatvan	Bitlis	13.902
209	Keskin	Ankara	38.339	458	Başkale	Van	13.779
210	Polatlı	Ankara	38.227	459	Gürpınar	Van	13.679
211	Kula	Manisa	38.191	460	Mutki	Bitlis	13.613
212	Kalecik	Ankara	37.941	461	Mazıdağ	Mardin	13.462
213	Cide	Kastamonu	37.869	462	Çemişkezek	Tunceli	13.371
214	Ermenek	Konya	37.865	463	Gazipaşa	Antalya	13.132
215	Yerköy	Yozgat	37.702	464	Yeşilhisar	Kayseri	13.076
216	Divriği	Sivas	37.379	465	Sivrice	Elazığ	13.010
217	Çubuk	Ankara	37.375	466	Hizan	Bitlis	12.990
218	Tosya	Kastamonu	37.257	467	İdil	Mardin	12.844
219	Beykoz	İstanbul	37.152	468	Hassa	Hatay	12.761
220	Havza	Samsun	37.001	469	Çeşme	İzmir	12.336
221	Aşkale	Erzurum	36.785	470	Gündoğmuş	Antalya	12.245
222	Bozdoğan	Aydın	36.757	471	Karlıova	Bingöl	12.217
223	Şabanözü	Çankırı	36.555	472	Şirnak	Siirt	11.629
224	Yalvaç	Isparta	36.479	473	Fındıklı	Çoruh	11.260
225	Dursunbey	Balıkesir	36.203	474	Osmaneli	Bilecik	11.146
226	Çayeli	Rize	36.170	475	Lâlâpaşa	Edirne	11.044
227	Hekimhan	Malatya	36.125	476	Sasun	Siirt	10.875
228	Gümüşhacı köy	Amasya	36.108	477	Kalan	Tunceli	10.739
229	Tefenni	Burdur	35.954	478	Şirvan	Siirt	10.327
230	Biğadiç	Balıkesir	35.470	479	Eceabat	Çanakkale	10.048
231	Maçka	Trabzon	35.465	480	Hozat	Tunceli	10.000
232	Eşme	Manisa	35.375	481	Gevaş	Van	9.898
233	Korkuteli	Antalya	35.097	482	Marmaris	Muğla	9.783
234	Artova	Tokat	35.019	483	Ovacık	Tunceli	9.749
235	Van	Van	34.710	484	Solhan	Bingöl	9.268

	Merkez						
236	Çivril	Denizli	34.666	485	Foça	İzmir	9.069
237	Osmaniye	Seyhan	34.661	486	Seferhisar	İzmir	8.860
238	Afşin	Maraş	34.654	487	Nazmiye	Tunceli	8.626
239	Çaykara	Trabzon	34.284	488	Çatak	Van	8.621
240	Kavak	Samsun	34.240	489	Yüksekova	Hakkâri	8.372
241	Susurluk	Balıkesir	34.205	490	Baykan	Siirt	8.191
242	Demirci	Manisa	34.041	491	Karaburun	İzmir	7.081
243	Lice	Diyarbakır	34.028	492	İmroz	Çanakkale	6.326
244	Posof	Kars	33.807	493	Demirköy	Kırklareli	6.297
245	Çerkeş	Çankırı	33.756	494	Datça	Muğla	5.616
246	Mesudiye	Ordu	33.714	495	Şemdinli	Hakkâri	4.365
247	Osmancık	Çorum	33.494	496	Bozcaada	Çanakkale	1.781
248	Silvan	Diyarbakır	33.245	497	Pazarcık	Gaziantep	0
249	Yusufeli	Çoruh	33.218	Türkiye		Toplam	20.947.188
Kaynak: İGM, 1961.							

2.2. NÜFUS YOĞUNLUĞU

Yüzölçümü ve nüfus miktarı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan en önemli gösterge, nüfus yoğunlukları olup, belli büyüklükteki arazi ünitesinde barınan nüfusun, yüzölçümüne oranlanması sonucu elde edilen veridir. Bu değere, nüfus yoğunluğu denilmektedir (Doğanay & Orhan, Türkiye Beşeri Coğrafyası, 2016, s. 230).

Üç farklı tipte nüfus yoğunluğu mevcuttur. Bunlar:

1. Aritmetik nüfus yoğunluğu
2. Fizyolojik nüfus yoğunluğu
3. Tarımsal nüfus yoğunluğudur.

Bunlardan ilki olan aritmetik nüfus yoğunluğu, nüfus miktarının, yüzölçüme bölünmesiyle elde edilir.

$$\text{Aritmetik nüfus yoğunluğu} = \text{Toplam nüfus (kişi)} / \text{Yüzölçümü (km}^2\text{)}$$

$$1950 \text{ aritmetik nüfus yoğunluğu} = 20.947.188 / 767.119 = 27 \text{ kişi/km}^2$$

Türkiye'nin 1950 yılındaki yüzölçümü 767.119 km² ve nüfusu da, 20.947.188 olduğuna göre, aritmetik nüfus yoğunluğu kilometre karede 27 kişidir. 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu kitabı sayfa 3'de bu bilgiler mevcuttur.

Bizim incelediğimiz kaynakta aritmetik nüfus yoğunluğuna dair iki türlü bilgi verilmiştir. TÜİK'in 1950 yılında verdiği nüfus yoğunluğu bilgisi, il ve ilçe bazında aritmetik nüfus yoğunluğudur.

1950 yılında Türkiye'nin aritmetik nüfus yoğunluğu km²'ye 27 kişi olarak hesaplanmıştır. Bu tarihte, nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu il km²'de 219 kişi ile İstanbul'dur. İstanbul'dan sonra 93 kişi ile Trabzon ve 69 kişi ile Ordu illeri gelir (Tablo 4). 1950 yılında nüfus yoğunluğunun en az olduğu il ise km²'ye 5 kişi ile Hakkâri'dir. Burada aritmetik nüfus yoğunluğunun az olmasının nedeni ise yüzölçümüne göre

toplam nüfusun az olmasıdır. Hakkâri'yi Van (8 kişi) ve Bingöl (11 kişi) illeri takip eder (Tablo 4).

1950 yılında aritmetik nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının üzerinde olan il sayısı 28'dir. Bunlar; İstanbul (219), Trabzon (93), Ordu (69), İzmir (60), Zonguldak (57), Kocaeli (56), Bursa (55), Hatay (52), Samsun (51), Rize (50), Aydın (44), Giresun (44), Gaziantep (39), Edirne (38), Sinop (37), Tekirdağ (37), Balıkesir ve Manisa (36), Tokat (35), Amasya (33), Çanakkale, Çorum ve Denizli (31), Kastamonu ve Seyhan (29), Ankara, Kırklareli ve Kütahya (28)'dir.

Diğer taraftan Türkiye ortalamasının altında olan il sayısı ise 34'tür. Bunlar; Bilecik, Bolu ve Kayseri (26), Çankırı, Malatya ve Yozgat (24), Elazığ ve Mardin (23), Çoruh, Isparta, Kars, Kırşehir ve Niğde (22), Diyarbakır, Eskişehir, Gümüşhane ve İçel (20), Erzincan, Erzurum, Maraş, Muğla ve Sivas (19), Burdur (18), Antalya ve Konya (15), Muş, Siirt ve Urfa (14), Bitlis ve Tunceli (13), Ağrı (12), Bingöl (11), Van (8) ve Hakkâri (5) illeridir (Tablo 4).

1950'de nüfusu bir milyonu geçen tek il olan İstanbul'un aritmetik nüfus yoğunluğu 219 kişi iken, 2018 yılında 2.759 kişiye çıkmış olup yaklaşık 12 kat artmıştır. 1950 yılında nüfus yoğunluğunun 5 kişiyle en az olan Hakkâri'de bu değer, 2018 yılında km²'ye 128 kişidir. Bu bilgiler ışığında 1950 yılından bu yana geçen 68 yıllık süreçteki nüfus yoğunluğunun önemli ölçüde değiştiği anlaşılr.

Tablo 4: Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (kişi/km²), 1950.

Sıra No	İller	Nüfus Yoğunluğu	Sıra No	İller	Nüfus Yoğunluğu
1	İstanbul	219	33	Çankırı	24
2	Trabzon	93	34	Malatya	24
3	Ordu	69	35	Yozgat	24
4	İzmir	60	36	Elazığ	23
5	Zonguldak	57	37	Mardin	23
6	Kocaeli	56	38	Çoruh	22
7	Bursa	55	39	Isparta	22
8	Hatay	52	40	Kars	22
9	Samsun	51	41	Kırşehir	22
10	Rize	50	42	Niğde	22
11	Aydın	44	43	Diyarbakır	20
12	Giresun	44	44	Eskişehir	20
13	Gaziantep	39	45	Gümüşhane	20
14	Edirne	38	46	İçel	20
15	Sinop	37	47	Erzincan	19
16	Tekirdağ	37	48	Erzurum	19
17	Balıkesir	36	49	Maraş	19
18	Manisa	36	50	Muğla	19
19	Tokat	35	51	Sivas	19
20	Amasya	33	52	Burdur	18
21	Çanakkale	31	53	Antalya	15
22	Çorum	31	54	Konya	15
23	Denizli	31	55	Muş	14
24	Kastamonu	29	56	Siirt	14
25	Seyhan	29	57	Urfa	14
26	Ankara	28	58	Bitlis	13
27	Kırklareli	28	59	Tunceli	13
28	Kütahya	28	60	Ağrı	12
29	Afyonkarahisar	27	61	Bingöl	11
30	Bilecik	26	62	Van	8
31	Bolu	26	63	Hakkâri	5
32	Kayseri	26	Türkiye		27

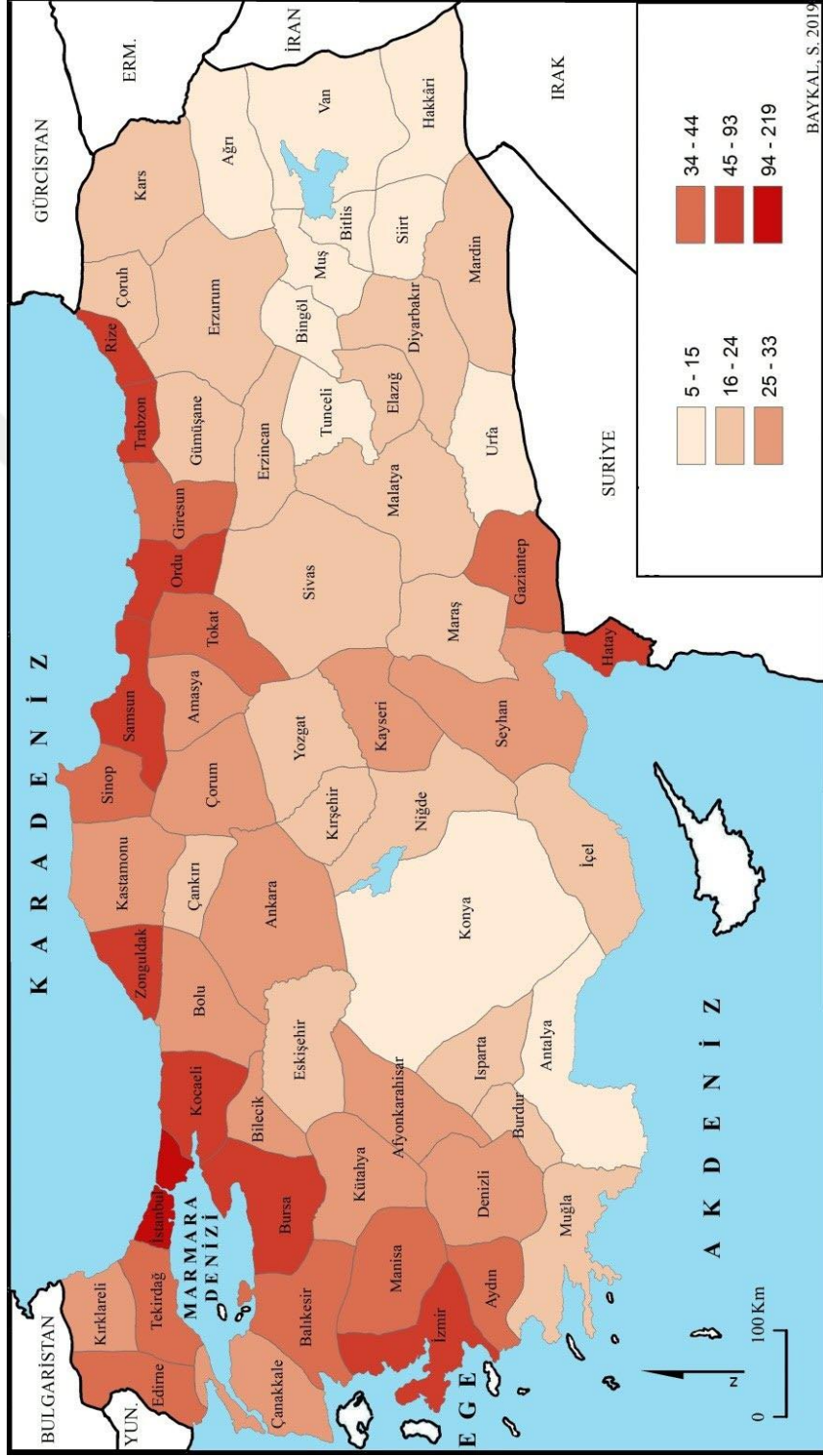
Kaynak: İGM, 1961.

1950’de nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ikinci il olan ve Karadeniz kıyısında yer alan Trabzon’un, yüz ölçümü küçük, nüfus miktarı ise fazladır. Bu nedenle aritmetik nüfus yoğunluğu oranı da yüksektir. Ülkemizde yüzölçümü en büyük olan ilimiz olan Konya’da (48.681 km²) nüfus yoğunluğu 1950 yılında 63 il arasında 54. sırada yer alması yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu arasındaki karşılıklı ilişkiyi gösteren güzel bir örnektir.

1950 Türkiye nüfus yoğunluğu haritası incelendiğinde, nüfus yoğunluğunun fazla olduğu iller Marmara, Karadeniz ve Ege bölgesi illeridir (Şekil 3). Bu bölgelerde nüfus daha çok kıyı illerinde yoğunlaşmıştır. Buna karşılık ülkemizin doğu, güneydoğu, orta Anadolu ve Akdeniz bölgesi nüfus yoğunluğunun daha az olduğu bölgelerdir.

Nüfus yoğunluğunu sadece bir sayı olarak değerlendirmek yanlıştır. Türkiye’ de topografya ve iklimin olumsuz etkilendiği bölgeler ile bitki örtüsünün ormanlık olduğu sahalar iskan için uygun olmayışı, nüfusun diğer alanlarda toplanmasını adeta zorunlu kılmış ve bu durum mevcut yerleşim alanlarında nüfus yoğunluğunu daha da arttırmıştır. (Şahin C. , 2018, s. 143-144)

Türkiye’de 1927 yılında 18 kişi/km² olan aritmetik nüfus yoğunluğu, 1950 yılında 27 kişi/km²’ye yükselmiştir. Nüfus artışına bağlı olarak yoğunluk da artmış son verilere göre (2018) Türkiye nüfus yoğunluğu 107 kişiye çıkmıştır. Sonuç olarak, 1950 yılında Türkiye’de illerin nüfus yoğunlukları oranının günümüze göre oldukça farklı yapıda olduğu görülmektedir. İstanbul’un geçmişten günümüze, nüfus yoğunluğunun her zaman fazla oluşu dikkati çekmektedir.

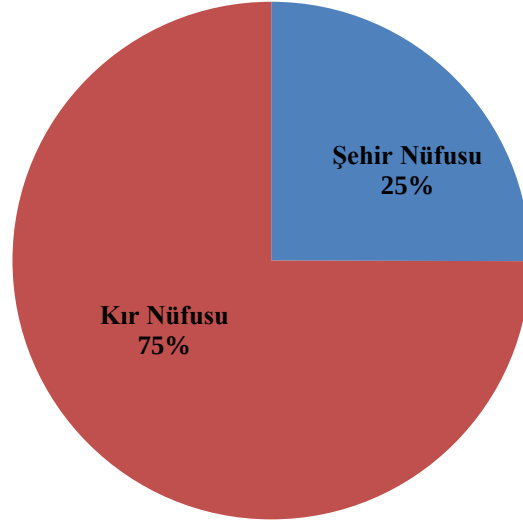
Şekil 3: İllere Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu (Kişi/Km²), 1950.

2.3. KIR VE ŞEHİR NÜFUSU

1950 yılı genel nüfus sayımı verilerine göre Türkiye 63 il, 496 ilçeden ve 84.252 köyden oluşuyordu (İGM, 1961). Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 13.6 milyon olan Türkiye nüfusunun 10.3 milyonu kırsal kesimde, 3.3 milyonu ise şehirlerde yaşamaktaydı. 1950 yılında Türkiye nüfusunun kır ve şehirdeki bulunuş oranı, o dönemde ülkedeki nüfus dağılışı hakkında bilgi vermenin yanı sıra, Türkiye’ de şehirleşme başta olmak üzere pek çok konuya da ışık tutar. 1950 yılında nüfusun % 25’i kırsal kesimde %75’i ise şehirlerde yaşamaktaydı (Şekil 4). Nüfusun bu dağılışı düzeni şehirleşme düzeyinin düşüklüğünü gösterir. Şahin’e göre Türkiye, bu tarihlerde nüfusunun büyük bölümü kırsal kesimde yaşayan ve geçimini tarımdan sağlayan bir ülkedir ve Türkiye’de ciddi bir kentleşme düzeyinden bahsetme imkanı yoktur. Kır ve şehir nüfus oranı 1950 yılından itibaren değişmeye başlamış ve bu tarihten sonra kırsal nüfus oranı sürekli azalırken, şehir nüfusu artmıştır. 1985 yılında % 53 oranıyla ilk defa şehir nüfusu kır nüfusunu geçmiştir (Şahin C. , 2016, s. 231).

Ülkemizde kır şehir ayrımında çoğu coğrafyacı 10 bin nüfus kriterini kabul etmiştir. Buna göre nüfusu 10 binin altında olan yerleşmeler kır, nüfusu 10 binin üstünde olan yerler ise şehir olarak kabul edilmiştir. Ancak 1950 genel nüfus sayımı için incelediğimiz eserde kır ve kent kriteri idari tasnife göre yapılmıştır. Bu nedenle il ve ilçe merkezleri şehir, köy ve bucaklarda yaşayanlar ise kır nüfusu olarak alınmıştır.

Şekil 4: Türkiye'de Kır - Şehir Nüfus Dağılımı (%), 1950

Kır ve şehir nüfusunun belirlenmesinde İstatistik Genel Müdürlüğü kıstası temel alındığından, şehir nüfusu olarak il ve ilçe merkezi kabul edilmiştir. Bu sınıflandırmaya göre 1950’de Türkiye’de şehir nüfusu 5.244.337 kişidir. Şehir nüfusu, toplam nüfusun % 25’ ini oluşturmaktadır (Şekil 4). Diğer bir ifadeyle 1950 yılında Türkiye nüfusunun dörtte biri şehirlerde yaşamaktadır. Bu oran günümüze kıyasla çok düşüktür. 2018 yılında Türkiye nüfusunun % 92’si şehirlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2018). Buna göre 2018 yılındaki şehirli nüfus oranı 1950 yılından yaklaşık 4 kat fazladır.

1950’de mevcut 63 il içerisinde en fazla şehirli nüfusuna sahip olanı 1.002.085 kişi ile İstanbul’dur. Bu tarihte İstanbul, şehir nüfusu 1 milyonun üzerinde ve aynı zamanda şehir nüfusu kır nüfusundan daha fazla olan tek ildir. Bunun dışında şehir nüfusu 100 bini geçen 11 il vardır. Bunlar; İzmir (359 bin), Ankara (348 bin), Bursa (179 bin), Seyhan (166 bin), Konya (157 bin), Manisa (146 bin), Balıkesir (127 bin), Gaziantep (120 bin), Kocaeli (103 bin), Kayseri (101 bin), ve Eskişehir (100 bin) illeridir. En az şehirli nüfusa sahip olan iller ise sırasıyla Bingöl (9.122), Hakkâri’dir (6.191) (Tablo 5).

Şehir nüfusunun oransal dağılımında en fazla şehirli nüfus miktarına sahip olan İstanbul, İzmir ve Ankara, oransal olarak da sıralamada yerini korurken, bunları

Gaziantep, Eskişehir ve Bursa illeri takip eder. Adı geçen illerde şehirli nüfus oranları şöyledir: İstanbul % 86, İzmir % 47, Ankara % 43, Gaziantep % 37, Eskişehir % 37 ve Bursa % 33. Diğer taraftan Sinop (% 8), Ordu (% 9) ve Gümüşhane (% 9) şehirli nüfus oranının en düşük olduğu illerdir (Tablo 5).

Daha önce de belirtildiği gibi 1950 yılında Türkiye’de şehirli nüfus oranı % 25’dir. İstanbul, İzmir, Ankara Gaziantep, Eskişehir, Bursa, Seyhan, Hatay, Manisa, Urfa, İçel, Edirne ve Kayseri olmak üzere 13 il bu ortalamanın üzerinde, geriye kalan 50 il ise ülke ortalamasının altındadır (Tablo 5).

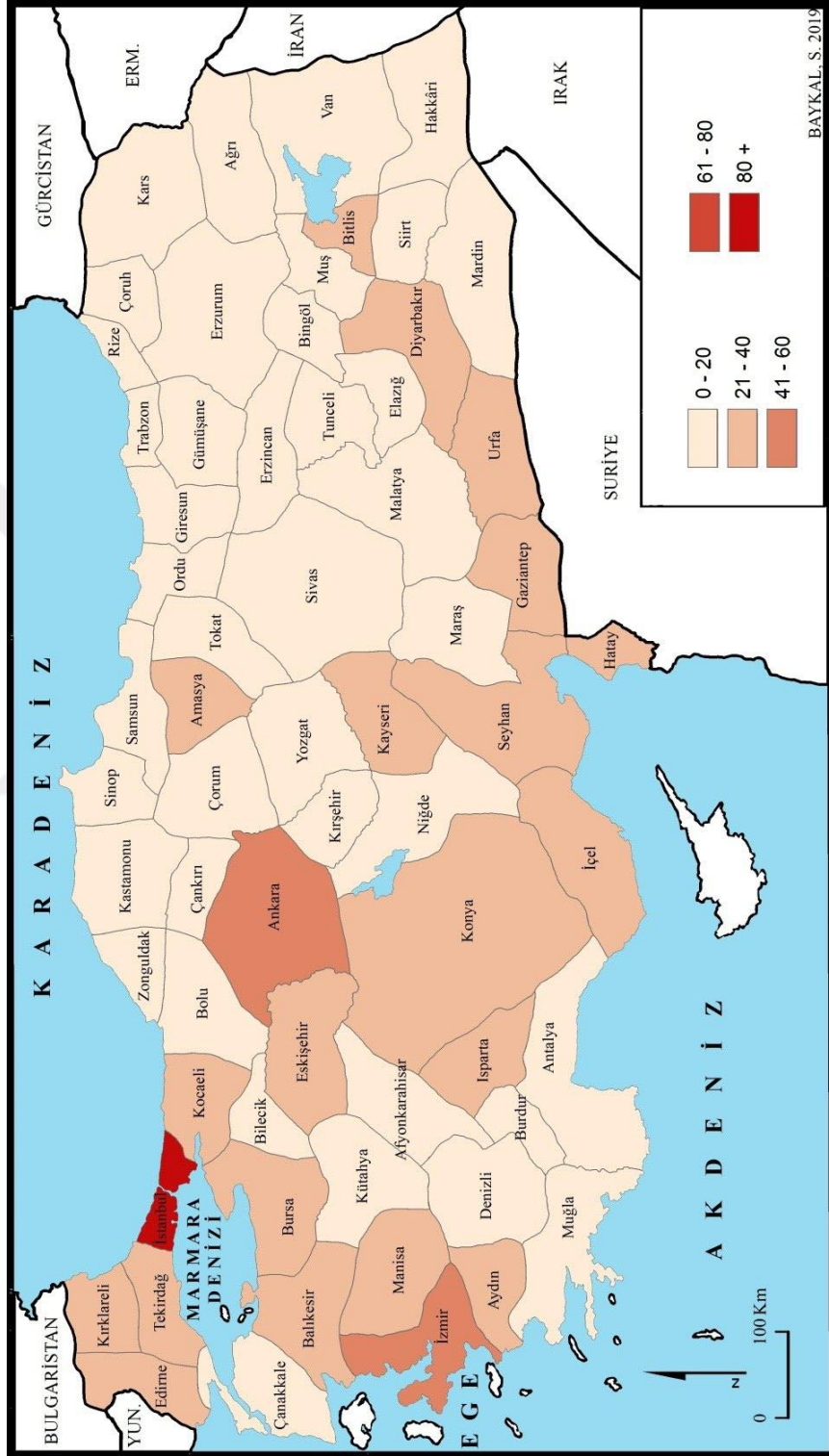

Tablo 5: İllere Göre Şehir Nüfusu, 1950.*

Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)	Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)
1	İstanbul	1.002.085	85.9	33	A.karahisar	65.573	17.6
2	İzmir	359.372	46.8	34	Tokat	67.888	17.5
3	Ankara	348.552	42.5	35	Niğde	57.977	17.5
4	Gaziantep	120.015	36.6	36	Çanakkale	50.769	17.5
5	Eskişehir	100.724	36.5	37	Kırşehir	31.862	17.5
6	Bursa	179.016	32.8	38	Antalya	53.972	17.3
7	Seyhan	166.696	32.8	39	Sivas	92.352	17
8	Hatay	88.995	30	40	Erzurum	76.332	16.6
9	Manisa	146.347	28.1	41	Çorum	52.006	15.2
10	Urfa	81.856	27.4	42	Muğla	36.135	15
11	İçel	85.613	26.9	43	Zonguldak	63.055	14.8
12	Edirne	56.354	25.5	44	Kütahya	62.487	14.8
13	Kayseri	101.990	25.3	45	Bilecik	19.804	14.5
14	Isparta	46.120	24.8	46	Erzincan	27.820	14.1
15	Diyarbakır	72.267	24.6	47	Rize	25.600	14.1
16	Aydın	79.475	23.7	48	Hakkâri	6.191	14
17	Amasya	37.868	23.1	49	Ağrı	21.209	13.6
18	Balıkesir	127.371	22.6	50	Kars	55.287	13.4
19	Kocaeli	103.773	21.9	51	Muş	12.642	11.8
20	Bitlis	18.947	21.4	52	Giresun	34.770	11.6
21	Konya	157.421	21.2	53	Kastamonu	45.769	11.2
22	Kırklareli	39.693	20.7	54	Tunceli	11.895	11.2
23	Tekirdağ	45.694	20.3	55	Trabzon	46.089	11
24	Samsun	95.010	20	56	Çankırı	23.562	10.8
25	Malatya	96.054	19.9	57	Bolu	31.944	10.5
26	Elazığ	42.186	19.8	58	Yozgat	31.208	9.6
27	Siirt	29.561	18.9	59	Çoruh	16.494	9.4
28	Maraş	54.000	18.7	60	Bingöl	9.122	9.4
29	Mardin	49.945	18.5	61	Gümüşhane	18.942	9.3
30	Denizli	61.297	18	62	Ordu	32.922	8.8
31	Van	26.155	17.9	63	Sinop	18.067	8
32	Burdur	24.131	17.7	Türkiye		5.244.337	25

*Şehir nüfus oranına göre sıralanmıştır.

Kaynak: İGM, 1961.

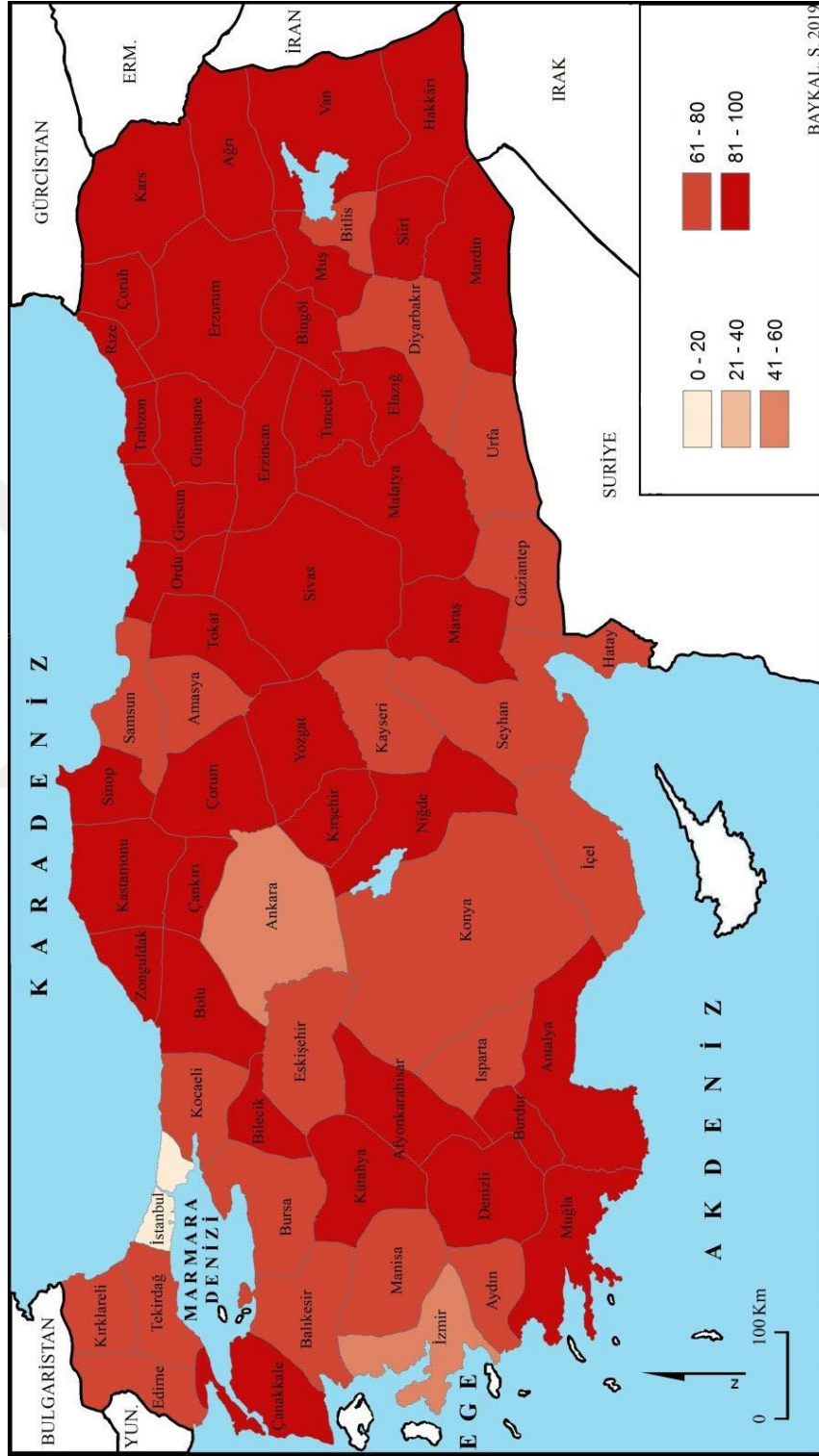
Şekil 5: İllere Göre Şehir Nüfusu (%), 1950.

1950 Genel Nüfus Sayımına göre il ve ilçe merkezleri dışında yaşayanlar kır nüfusu kabul edilmiştir. 1950’de illerin kır nüfusu tablosuna bakıldığında, İstanbul hariç diğer illerin tamamında kır nüfusunun şehir nüfusundan daha fazla olduğu görülür (Tablo 5 ve 6).

1950’de Türkiye’de kır nüfus miktarı 15.702.851’dir. 63 il içinde en fazla kır nüfusuna sahip olanı 583.605 kişi ile Konya’dır. Konya’yı Ankara (471 bin kişi) ve Sivas (449 bin kişi) takip eder. En az kır nüfusuna sahip olan iller ise 38.016 kişi ile Hakkâri, Bitlis (69 bin kişi) ve Bingöl (88 bin kişi)’dür (Tablo 6).

1950’de Türkiye nüfusunun % 75’i kırsal alanlarda yaşamaktadır (Şekil 3). Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun dörtte üçü kır nüfusundan oluşur. Kır nüfusunu ilin nüfusundaki payı dikkate alındığında yukarıdaki sıralama değişmektedir. Konya, en fazla kır nüfusu miktarına sahip olan il iken, kır nüfusu oranının en fazla olduğu il % 92 ile Sinop’tur. Sinop’u Ordu (% 91) ve Gümüşhane (% 91) takip eder. Öte yandan kır nüfusu oranının en az olduğu iller ise İstanbul (% 14), İzmir (% 53) ve Ankara (% 57)’dir (Tablo 6).

Tablo 6: İllere Göre Kır Nüfusu, 1950*.							
Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)	Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)
1	Sinop	207.554	92	33	Van	119.780	82.1
2	Ordu	340.106	91.2	34	Denizli	278.980	82
3	Gümüşhane	185.052	90.7	35	Mardin	219.545	81.5
4	Çoruh	158.483	90.6	36	Maraş	234.843	81.3
5	Bingöl	88.206	90.6	37	Siirt	127.142	81.1
6	Yozgat	293.261	90.4	38	Elazığ	171.144	80.2
7	Bolu	271.167	89.5	39	Malatya	387.514	80.1
8	Kastamonu	366.247	89.3	40	Samsun	380.650	80
9	Çankırı	193.626	89.2	41	Tekirdağ	179.127	79.7
10	Trabzon	374.190	89	42	Kırklareli	151.683	79.3
11	Tunceli	93.864	88.8	43	Konya	583.605	78.8
12	Giresun	264.785	88.4	44	Bitlis	69.687	78.6
13	Muş	94.644	88.2	45	Kocaeli	370.871	78.1
14	Ağrı	134.246	86.4	46	Balıkesir	435.850	77.4
15	Kars	354.940	86.1	47	Amasya	125.801	76.9
16	Hakkâri	38.016	86	48	Aydın	256.188	76.3
17	Erzincan	169.950	85.9	49	Diyarbakır	221.471	75.4
18	Rize	155.912	85.9	50	Isparta	140.187	75.2
19	Bilecik	117.226	85.5	51	Kayseri	301.871	74.7
20	Zonguldak	363.629	85.2	52	Edirne	164.914	74.5
21	Kütahya	360.328	85.2	53	İçel	232.316	73.1
22	Muğla	205.505	85	54	Urfa	216.538	72.6
23	Çorum	289.347	84.8	55	Manisa	373.744	71.9
24	Erzurum	384.758	83.4	56	Hatay	207.804	70
25	Sivas	449.652	83	57	Bursa	366.903	67.2
26	Antalya	257.470	82.7	58	Seyhan	341.822	67.2
27	Tokat	321.035	82.5	59	Eskişehir	175.440	63.5
28	Niğde	273.493	82.5	60	Gaziantep	208.328	63.4
29	Çanakkale	238.660	82.5	61	Ankara	471.141	57.5
30	Kırşehir	150.037	82.5	62	İzmir	409.039	53.2
31	A.karahisar	306.700	82.4	63	İstanbul	164.392	14.1
32	Burdur	112.424	82.3	Türkiye		15.702.851	75
*Kır nüfus oranına göre sıralanmıştır.							
Kaynak: İGM, 1961.							

Şekil 6: İllere Göre Kırsal Nüfusu (%), 1950.

Köy ve kent yerleşmelerinin tespitinde kullanılan bazı kriterler vardır. Bunlardan biri yerel yönetim kriteridir. İl yönetim teşkilatında yerel yönetim terimi, genel olarak köy, kasaba ve kent ayrımı yapılmaksızın, belediye yönetim organizasyonunu ifade eder. Bu bakış açısına göre örneğin 1950’de Türkiye’de 492’den fazla şehir yerleşmesi (63 il merkezi, 429 ilçe merkezi) bulunduğunu kabul etmek gerekir ki, şüphesiz bu, doğru olmaz. Ancak, şehrin önemli idari özelliklerinden biri de, orada mutlaka belediye hizmeti verilmesidir. Belediye hizmeti olmayan ve nüfusuna bu hizmetlerin verilmediği bir yerleşme, şehir sayılamaz. Bir yerleşmenin şehir sayılabilmesi için tek başına belediye hizmeti vermesi, yeterli değildir. Böyle olursa, belediye teşkilatı kurulmuş köylerin de, şehir sayılması gerekir ki, bu mümkün değildir.

Bir yerleşmenin şehir kabul edilmesi veya edilmemesi, bu grup yerleşmelerin planlı yerleşme olup olmayışına bağlı değildir. Böyle olsaydı, tarihi şehirleri, şehir saymak mümkün olmayacaktı.

Nüfus kriteri, üzerinde çok durulmuş olan bir belirleyicidir. Coğrafyacılar bu kriteri esas alır. Ülkemizde, 442 sayılı Köy Yasası; nüfusu 2.000’e kadar olan yerleşmelere köy, 2.000-20.000 arasında olanlara kasaba, 20 binden fazla olanlara şehir denir, hükmünü koymuştur. Ancak bir yerleşmenin şehir olma nitelikleri, nüfusu 20.000 ve daha fazla olduğu zaman belirmez. Bu konuda bazı araştırmacılar, 10.000 nüfus kriterini esas almaktadırlar. Türkiye kentlerini faal nüfus miktarına göre sınıflandırmış olan Tümertekin, kriter olarak, 10.000 ve daha fazla nüfuslu yerleşmeleri esas almıştı. Darkot, 3.000’den az nüfuslu yerleşmelerin, köy, 3.000-10.000 arasında olanların kasaba ve 10.000’den fazla nüfuslu yerleşmelerin, kent kabul edilmesinin, uygun olacağı görüşünü ileri sürer (Doğanay, 1994, s. 407-411). Buna göre, 1950’de Türkiye’de 105 tane şehir yerleşmesi (54 il merkezi, 51 ilçe merkezi) bulunur.

TÜİK Tablo-7 ve Tablo-8’te yer alan il ve ilçe merkezlerinin tamamını şehir kabul etmiş ve buna göre Türkiye’nin şehir nüfusunu vermiştir. Buna dair değerlendirmeyi bundan önceki bölümde yukarıdaki satırlarda yapmıştık. Burada ise biz il ve ilçe merkezlerini nüfus büyüklüğüne göre sıralayarak nüfus kriterine göre de bir değerlendirme yapmak istedik. Nitekim tablo 7’de 63 tane il merkezimiz yer almaktadır. Bunların tamamı TÜİK’e göre şehir nüfusundan oluşmaktadır. Fakat coğrafyacıların

kullandığı 10 bin kriterini esas alırsak 63 il merkezinden 54 tanesi 10 bin ve üzerinde nüfusa sahiptir. Bunlar coğrafi anlamda da şehir ve dolayısıyla şehir nüfusu kabul edilebilir. Bunun dışında 9 tane il merkezi ise nüfus kriterine göre şehir statüsünde değildir. İdari bakımdan şehir olmakla beraber nüfus kriterine göre şehir olmayan 9 tane il merkezi şunlardır: Bolu, Sinop, Muş, Bilecik, Artvin (Çoruh), Gümüşhane, Çapakçur (Bingöl), Çölemerik (Hakkâri), Kalan (Tunceli) (Tablo 7).

Tablo-8’de yer alan 429 tane ilçe merkezi TÜİK’e göre şehirdir ve buralarda yaşayan nüfusta şehir nüfusudur. Ancak nüfus kriterine göre tablo-8’i değerlendirilirse 429 tane ilçe merkezinden 51 tanesinin nüfusu 10 bin ve üzerindedir. Dolayısıyla nüfus kriterine göre bu ilçe merkezleri ve buralarda yaşayan nüfus şehir nüfusudur. Bunun dışında kalan, nüfusu 10 binin altında olan ve sayıları 378 olan ilçe merkezleri şehir ve buralarda yaşayan nüfus da şehirli nüfus değildir.

Yukarıdaki açıklamalara göre nüfusu 10 bin ve üzeri olan il ve ilçe merkezlerinin toplam nüfusu 3.942.133’tür. Bu miktar 1950 yılında Türkiye’nin gerçek manada şehir nüfusunu teşkil eder (Tablo 7 ve 8).

Tablo 7: Nüfus Büyüklüğüne Göre İl Merkezleri, 1950.

Sıra No	İl Merkezi	Miktar (Kişi)	Sıra No	İl Merkezi	Miktar (Kişi)
1	İstanbul	983.041	33	Kütahya	19.354
2	Ankara	288.536	34	Mardin	19.354
3	İzmir	227.578	35	Isparta	18.383
4	Seyhan	117.642	36	Erzincan	18.043
5	Bursa	103.812	37	Tekirdağ	15.696
6	Eskişehir	89.879	38	Siirt	15.580
7	Gaziantep	71.887	39	Rize	15.067
8	Konya	64.434	40	Burdur	14.865
9	Erzurum	53.353	41	Kırklareli	14.557
10	Kayseri	53.353	42	Amasya	14.470
11	Sivas	52.234	43	Çankırı	14.108
12	Malatya	48.621	44	Kırşehir	14.034
13	Diyarbakır	45.053	45	Van	13.664
14	Samsun	44.019	46	Kastamonu	13.597
15	Urfa	38.685	47	Giresun	12.507
16	(Mersin) İçel	36.463	48	Niğde	12.457
17	İzmit (Kocaeli)	36.037	49	Yozgat	11.885
18	Balıkesir	36.005	50	Çanakkale	11.824
19	Zonguldak	35.722	51	Ordu	11.668
20	Manisa	35.240	52	Bitlis	11.137
21	Maraş	34.641	53	Muğla	10.612
22	Trabzon	33.990	54	Karaköse (Ağrı)	10.028
23	Hatay	30.494	55	Bolu	7.954
24	Edirne	30.426	56	Sinop	5.780
25	Afyonkarahisar	29.818	57	Muş	5.040
26	Elazığ	29.317	58	Bilecik	4.878
27	Antalya	27.515	59	Artvin (Çoruh)	4.562
28	Çorum	22.833	60	Gümüşhane	4.220
29	Denizli	22.017	61	Çapakçur (Bingöl)	3.877
30	Tokat	21.666	62	Çölemerik (Hakkâri)	2.756
31	Kars	21.130	63	Kalan (Tunceli)	1.883
32	Aydın	20.161			

Kaynak: İGM, 1961.

Tablo 8: Nüfus Büyüklüğüne Göre İlçe Merkezleri, 1950.

Sıra No	İlçe Merkezi	Bağlı Olduğu İl	Nüfus	Sıra No	İlçe Merkezi	Bağlı Olduğu İl	Nüfus
1	Sivrice	Elazığ	356	216	Kemalpaşa	İzmir	3.676
2	Mutki	Bitlis	362	217	Eceabat	Çanakkale	3.677
3	Tekman	Erzurum	402	218	Ahlat	Bitlis	3.684
4	Şemdinli	Hakkari	410	219	Ulukışla	Niğde	3.684
5	Çatak	Van	427	220	Orhangazi	Bursa	3.687
6	Karayazı	Erzurum	436	221	Emet	Kütahya	3.694
7	Ardanuç	Çoruh	439	222	Çeşme	İzmir	3.699
8	Gürpınar	Van	503	223	Kemaliye	Erzincan	3.709
9	Maçka	Trabzon	512	224	Aşkale	Erzurum	3.714
10	Keban	Elazığ	523	225	Çatalca	İstanbul	3.734
11	Azdavay	Kastamonu	545	226	Çermik	Diyarbakır	3.734
12	Hizan	Bitlis	585	227	Cihanbeyli	Konya	3.789
13	Ovacık	Tunceli	630	228	Ezine	Çanakkale	3.812
14	Seben	Bolu	630	229	Yalova	İstanbul	3.833
15	Kaş	Antalya	642	230	Saray	Tekirdağ	3.840
16	Karlıova	Bingöl	657	231	Alaca	Çorum	3.843
17	Ulus	Zonguldak	663	232	Derik	Mardin	3.844
18	Baykan	Siirt	702	233	Gördes	Manisa	3.870
19	Özalp	Van	705	234	Çapakçur	Bingöl	3.877
20	Şirvan	Siirt	748	235	Doğu Beyazıt	Ağrı	3.894
21	Karaburun	İzmir	770	236	Keçiözümlü	İsparta	3.911
22	Lalapaşa	Edirne	787	237	Oğuzeli	Gaziantep	3.943
23	Abana	Kastamonu	793	238	Pınarbaşı	Kayseri	3.946
24	Nazımiye	Tunceli	795	239	Kandıra	Kocaeli	3.971
25	Çaykara	Trabzon	801	240	Kalecik	Ankara	4.093
26	Yusufeli	Çoruh	812	241	Korkuteli	Antalya	4.126
27	Mengen	Bolu	833	242	Gölcük	Kocaeli	4.153
28	Alucra	Giresun	854	243	Gerede	Bolu	4.155
29	Sarız	Kayseri	877	244	Silivri	İstanbul	4.164
30	Eskipazar	Çankırı	911	245	Germancik	Aydın	4.273
31	Altıntaş	Kütahya	913	246	Dikili	İzmir	4.185
32	Çınar	Diyarbakır	914	247	Mucur	Kırşehir	4.204
33	Bahçe	Seyhan	943	248	Seferhisar	İzmir	4.206
34	Refahiye	Erzincan	962	249	Yıldızeli	Sivas	4.207
35	Çiçekdağı	Kırşehir	973	250	Sürüç	Urfa	4.214
36	Karakoçan	Elazığ	1.012	251	Silvan	Diyarbakır	4.254

37	Şiran	Gümüşhane	1.023	252	Tirebolu	Giresun	4.259
38	Mazgirt	Tunceli	1.039	253	Terme	Samsun	4.264
39	Tutak	Ağrı	1.044	254	Palu	Elazığ	4.273
40	Eruh	Siirt	1.048	255	Uluborlu	Isparta	4.277
41	İdil	Mardin	1.081	256	Mecitözü	Çorum	4.279
42	Küre	Kastamonu	1.093	257	Şereflikoçhisar	Ankara	4.280
43	Karasalı	Seyhan	1.099	258	Gerze	Sinop	4.320
44	Çıldır	Kars	1.118	259	Hopa	Çoruh	4.383
45	Kığı	Bingöl	1.135	260	Fethiye	Muğla	4.432
46	Yüksekova	Hakkari	1.143	261	Seydişehir	Konya	4.525
47	İmranlı	Sivas	1.158	262	İnebolu	Kastamonu	4.533
48	Varto	Muş	1.181	263	Ürgüp	Kayseri	4.540
49	Muradiye	Van	1.197	264	Artvin	Çoruh	4.562
50	Of	Trabzon	1.213	265	Çine	Aydın	4.579
51	Devekani	Kastamonu	1.214	266	Şarkışla	Sivas	4.587
52	Arpaçay	Kars	1.234	267	Taşköprü	Kastamonu	4.600
53	Baskil	Elazığ	1.244	268	Bozdoğan	Aydın	4.614
54	Gazipaşa	Antalya	1.246	269	Gürün	Sivas	4.663
55	Manavgat	Antalya	1.266	270	Osmancık	Çorum	4.691
56	Datça	Muğla	1.307	271	Bodrum	Muğla	4.701
57	Demirköy	Kırklareli	1.314	272	Kadirli	Seyhan	4.751
58	Sasun	Siirt	1.317	273	İncesu	Kayseri	4.778
59	İliç	Erzincan	1.317	274	Çivril	Denizli	4.784
60	Beşiri	Siirt	1.336	275	Ardahan	Kars	4.789
61	Pervari	Siirt	1.353	276	Kaman	Kırşehir	4.833
62	Köyceğiz	Muğla	1.374	277	Dursunbey	Balıkesir	4.856
63	Yeşilova	Burdur	1.375	278	Vize	Kırklareli	4.896
64	Finike	Antalya	1.377	279	Karacasu	Aydın	4.908
65	Balya	Balıkesir	1.383	280	Şuhut	Afyon	4.952
66	Daday	Kastamonu	1.402	281	Elmalı	Antalya	4.990
67	Vakfikebir	Trabzon	1.403	282	İslahiye	Gaziantep	4.993
68	Ayvacicık	Çanakkale	1.444	283	Suşehri	Sivas	4.994
69	Posof	Kars	1.464	284	Keskin	Ankara	5.013
70	Doğanşehir	Malatya	1.479	285	Fatsa	Ordu	5.025
71	Mazıdağı	Mardin	1.488	286	Gebze	Kocaeli	5.066
72	Yenice	Çanakkale	1.403	287	Havza	Samsun	5.077
73	Göle	Kars	1.518	288	Ladik	Samsun	5.099
74	Gündoğmuş	Antalya	1.520	289	Simav	Kütahya	5.121
75	Çan	Çanakkale	1.522	290	Akçaabat	Trabzon	5.124
76	Pülümür	Tunceli	1.548	291	Kadınhanı	Konya	5.153

77	Diyadin	Ağrı	1.553	292	Afşin	Maraş	5.165
78	Kulp	Diyarbakır	1.562	293	Avanos	Kırşehir	5.174
79	Hozat	Tunceli	1.567	294	Boğazlıyan	Yozgat	5.187
80	Taşova	Tokat	1.582	295	Hayrabolu	Tekirdağ	5.216
81	Saimbeyli	Seyhan	1.584	296	Bulancak	Giresun	5.253
82	Çekerek	Yozgat	1.585	297	Sarayköy	Denizli	5.299
83	Hilvan	Urfa	1.585	298	Kartal	İstanbul	5.301
84	İspir	Erzurum	1.608	299	Alaçam	Samsun	5.358
85	Hassa	Hatay	1.618	300	Safranbolu	Zonguldak	5.388
86	Meriç	Edirne	1.631	301	Boyabat	Sinop	5.407
87	Kavak	Samsun	1.671	302	Bünyan	Kayseri	5.422
88	Araç	Kastamonu	1.672	303	Cizre	Mardin	5.425
89	Şavşat	Çoruh	1.681	304	Maden	Elazığ	5.461
90	Başkale	Van	1.682	305	Bucak	Burdur	5.509
91	Andırın	Maraş	1.698	306	Kınık	İzmir	5.512
92	Torul	Gümüşhane	1.700	307	İlgin	Konya	5.530
93	Reşadiye	Tokat	1.701	308	Erciş	Van	5.535
94	Orhaneli	Bursa	1.706	309	Dinar	Afyon	5.613
95	Genç	Bingöl	1.707	310	Ergani	Diyarbakır	5.647
96	Tortum	Erzurum	1.720	311	Erdek	Balıkesir	5.704
97	Artova	Tokat	1.732	312	Dört Yol	Hatay	5.720
98	Foça	İzmir	1.738	313	Eğridir	Isparta	5.762
99	Solhan	Bingöl	1.746	314	Yeşilhisar	Kayseri	5.812
100	Bala	Ankara	1.757	315	Mudanya	Bursa	5.824
101	Göynük	Bolu	1.764	316	Gediz	Kütahya	5.874
102	Yayladağı	Hatay	1.777	317	Beypazarı	Ankara	5.913
103	Bozcaada	Çanakkale	1.781	318	Kuşadası	İzmir	5.915
104	Örtülü	Erzurum	1.784	319	Malkara	Tekirdağ	5.971
105	İlgaz	Çankırı	1.795	320	Torbalı	İzmir	6.038
106	Patnos	Ağrı	1.840	321	Kırıkhan	Hatay	6.082
107	Bozkır	Konya	1.846	322	Kağızman	Kars	6.148
108	Çemişkezek	Tunceli	1.852	323	Lice	Diyarbakır	6.165
109	Tercan	Erzurum	1.872	324	Vezirköprü	Samsun	6.171
110	Nallıhan	Ankara	1.878	325	Güney	Denizli	6.226
111	Beytüşşebap	Hakkari	1.882	326	Emirdağ	Afyon	6.240
112	Kalan	Tunceli	1.883	327	Divriği	Sivas	6.254
113	Şabanözü	Çankırı	1.894	328	Çayeli	Rize	6.348
114	Kemah	Erzincan	1.917	329	Burhaniye	Balıkesir	6.362
115	Malazgirt	Muş	1.932	330	Babaeski	Kırklareli	6.399
116	Mesudiye	Ordu	1.942	331	Sungurlu	Çorum	6.452

117	Feke	Seyhan	1.965	332	Darende	Malatya	6.471
118	Pazar	Rize	1.970	333	Çumra	Konya	6.475
119	Tuzluca	Kars	1.974	334	Demirci	Manisa	6.501
120	İmroz	Çanakkale	2.000	335	Sivrihisar	Eskişehir	6.615
121	Şile	İstanbul	2.012	336	Alanya	Antalya	6.623
122	Cide	Kastamonu	2.017	337	Silifke	İçel	6.643
123	Kozluk	Siirt	2.027	338	Hendek	Kocaeli	6.644
124	Seyitgazi	Eskişehir	2.040	339	Zara	Sivas	6.674
125	Kızılcahamam	Ankara	2.053	340	Susurluk	Balıkesir	6.701
126	İvrindi	Balıkesir	2.069	341	Arapkır	Malatya	6.739
127	Çaycuma	Zonguldak	2.076	342	Ermenak	Konya	6.920
128	Gülşehir	Niğde	2.083	343	Erbaa	Tokat	7.034
129	Pazarcık	Maraş	2.094	344	Tavas	Denizli	7.055
130	Görele	Giresun	2.118	345	Ereğli	Zonguldak	7.132
131	Kurşunlu	Çankırı	2.149	346	Karapınar	Konya	7.423
132	Kelkit	Gümüşhane	2.156	347	Soma	Manisa	7.521
133	Perşembe	Ordu	2.182	348	Elbistan	Maraş	7.547
134	Mihalıccık	Eskişehir	2.190	349	Niksar	Tokat	7.557
135	Keşap	Giresun	2.202	350	Şebinkarahisar	Giresun	7.577
136	Güneyce	Rize	2.215	351	Bozüyük	Bilecik	7.630
137	Yatağan	Muğla	2.240	352	Tavşanlı	Kütahya	7.801
138	Kurtalan	Siirt	2.246	353	Iğdır	Kars	7.826
139	Serik	Antalya	2.273	354	Kozan	Seyhan	7.844
140	Geyve	Kocaeli	2.278	355	Yenişehir	Bursa	7.966
141	Akçakale	Urfa	2.286	356	Biga	Çanakkale	7.967
142	Fındıklı	Çoruh	2.289	357	Sandıklı	Afyon	8.004
143	Osmaneli	Bilecik	2.323	358	Pasinler	Erzurum	8.015
144	Gölpazarı	Bilecik	2.324	359	Sarıkamış	Kars	8.086
145	Borçka	Çoruh	2.328	360	Midyat	Mardin	8.106
146	Hafik	Sivas	2.336	361	G. Hacıköy	Amasya	8.141
147	Tefenni	Burdur	2.382	362	Yalvaç	Isparta	8.182
148	Akseki	Antalya	2.384	363	Gemlik	Bursa	8.543
149	Lapseki	Çanakkale	2.387	364	Kula	Manisa	8.566
150	Sütçüler	Isparta	2.408	365	Reyhanlı	Hatay	8.621
151	Eğil	Diyarbakır	2.411	366	Keşan	Edirne	8.650
152	Kızıltepe	Mardin	2.439	367	Ünye	Ordu	8.735
153	Gevaş	Van	2.442	368	Bartın	Zonguldak	8.789
154	Manyas	Balıkesir	2.473	369	Milas	Muğla	8.930
155	Bulanık	Muş	2.479	370	Kırkağaç	Manisa	8.981
156	Kiraz	İzmir	2.488	371	Samandağı	Hatay	9.175

157	Çamardı	Niğde	2.493	372	Turhal	Tokat	9.513
158	Bozova	Urfa	2.496	373	Çarşamba	Samsun	9.529
159	Hekimhan	Malatya	2.504	374	Bayburt	Gümüşhane	9.843
160	Haymana	Ankara	2.524	375	Buldan	Denizli	9.843
161	Kangal	Sivas	2.525	376	Gelibolu	Çanakkale	9.893
162	Bismil	Diyarbakır	2.527	377	İskilip	Çorum	9.908
163	Marmaris	Muğla	2.539	378	Gönen	Balıkesir	9.983
164	Koçanlı	Aydın	2.549	379	Karaköse	Ağrı	10.028
165	Ayancık	Sinop	2.560	380	Düzce	Bolu	10.203
166	Pertek	Tunceli	2.581	381	Polatlı	Ankara	10.312
167	Pütürge	Malatya	2.596	382	Urla	İzmir	10.403
168	Hınıs	Erzurum	2.625	383	Besni	Malatya	10.500
169	Kargı	Kastamonu	2.627	384	Alaşehir	Manisa	10.719
170	Altınözü	Hatay	2.636	385	Çorlu	Tekirdağ	11.325
171	Hacıbektaş	Kırşehir	2.644	386	Adıyaman	Malatya	11.633
172	Nusaybin	Mardin	2.647	387	Nizip	Gaziantep	11.642
173	Söğüt	Bilecik	2.649	388	Tosya	Kastamonu	11.676
174	Kahta	Malatya	2.653	389	Karacabey	Bursa	11.923
175	İpsala	Edirne	2.672	390	Uzunköprü	Edirne	12.188
176	Oltu	Erzurum	2.675	391	Lüleburgaz	Kırklareli	12.527
177	Çerkeş	Çankırı	2.705	392	Edremit	Balıkesir	12.700
178	Koyulhisar	Sivas	2.720	393	Osmaniye	Seyhan	13.004
179	Akmağdeni	Yozgat	2.753	394	Bayındır	İzmir	10.730
180	Çölemerik	Hakkari	2.756	395	Bolvadin	Afyon	10.946
181	Hadım	Konya	2.762	396	Aksaray	Niğde	10.966
182	Gülнар	İçel	2.807	397	Birecik	Urfa	11.064
183	Gercüş	Mardin	2.430	398	Develi	Kayseri	11.127
184	Eleşkirt	Ağrı	2.850	399	Bor	Niğde	11.240
185	Göksun	Maraş	2.855	400	Menemen	İzmir	11.252
186	Akçadağ	Malatya	2.858	401	Ayvalık	Balıkesir	13.101
187	Mut	İçel	2.894	402	Salihli	Manisa	13.270
188	Çal	Denizli	2.816	403	Akşehir	Konya	13.370
189	Mudurnu	Bolu	2.913	404	Söke	Aydın	13.385
190	Bayramiç	Çanakkale	2.969	405	Karaman	Konya	13.476
191	Eşme	Manisa	3.031	406	Bafra	Samsun	13.822
192	Sürmene	Trabzon	3.046	407	Nevşehir	Niğde	15.054
193	Anamur	İçel	3.102	408	M.Kemalpaşa	Bursa	15.210
194	Sorgun	Yozgat	3.123	409	Merzifon	Amasya	15.257
195	Çayıralan	Yozgat	3.125	410	Kırıkkale	Ankara	15.750
196	Savur	Mardin	3.131	411	Bergama	İzmir	16.419

197	Çubuk	Ankara	3.143	412	İnegöl	Bursa	16.696
198	Beyşehir	Konya	3.173	413	Zile	Tokat	17.103
199	Karamürsel	Kocaeli	3.176	414	Ceyhan	Seyhan	17.864
200	Tatvan	Bitlis	3.179	415	Siverek	Urfa	17.926
201	Şırnak	Siirt	3.204	416	Ereğli	Konya	18.545
202	Sarıkkaya	Isparta	3.200	417	Bandırma	Balıkesir	18.925
203	Acıpayam	Denizli	3.257	418	Uşak	Kütahya	19.636
204	Devrek	Zonguldak	3.285	419	Tire	İzmir	22.117
205	Ayaş	Ankara	3.300	420	Ödemiş	İzmir	22.646
206	Gölköy	Ordu	3.370	421	İskenderun	Hatay	22.872
207	Karasu	Kocaeli	3.398	422	Akhisar	Manisa	23.732
208	Akyazı	Kocaeli	3.469	423	Turgutlu	Manisa	24.916
209	Akçakoca	Bolu	3.492	424	Nazilli	Aydın	25.106
210	Bigadiç	Balıkesir	3.500	425	Kilis	Gaziantep	27.550
211	Yerköy	Yozgat	3.550	426	Tarsus	İçel	33.704
212	Viranşehir	Urfa	3.600	427	Adapazarı	Kocaeli	35.581
213	Sındırgı	Balıkesir	3.609	428	İzmit	Kocaeli	36.037
214	Şarköy	Tekirdağ	3.646	429	Mersin	İçel	36.463
215	İznik	Bursa	3.649				

Kaynak: İGM, 1961.

2.4.CİNSİYETE GÖRE NÜFUS

Nüfusun coğrafi analizinde üzerinde durulan bir diğer konu da kadın ve erkek oranıdır. Erkeklerin kadınlardan daha fazla ya da daha az oldukları yerleri bulmak ve bunun analizini yapmak, birçok konu hakkında bilgi verir. Bir yerdeki 100 ya da 1000 kadın başına düşen erkek nüfus sayısına, nüfusun cinsiyet oranı denir (Özgüç & Tümertekin, 2015, s. 272).

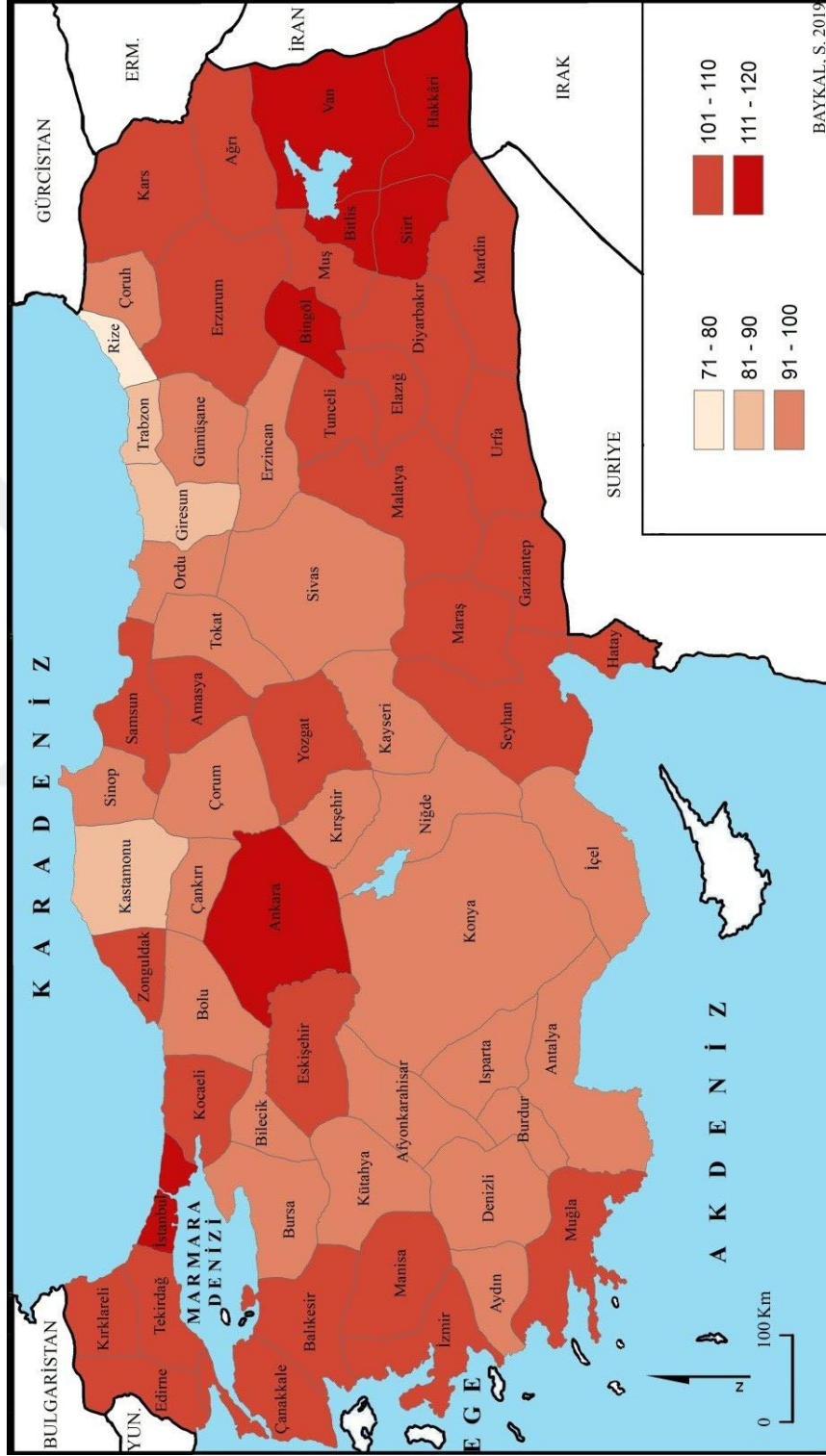
1950 yılında Türkiye’de erkekler kadınlardan daha fazladır. 20.947.188 kişi olan toplam nüfusun 10.527.085 erkek, 10.420.103’ü kadınlardan oluşmaktadır. Erkek nüfus kadınlardan 106.982 kişi daha fazladır. Toplam nüfus içerisinde erkeklerin oranı % 50.3 iken, kadınlar nüfusun % 49.7’ sini oluşturmaktadır.

İllere göre cinsiyet oranının dağılışı haritası incelendiğinde ülke genelinde bazı farklılıkların olduğu görülür. 1950 yılında cinsiyet oranının yüksek olduğu, yani erkeklerin kadınlardan fazla olduğu il sayısı 35’tir. Bu illerden en fazla cinsiyet oranına sahip olan il Bingöl olup, her 100 kadına 120 erkek isabet etmektedir. Cinsiyet oranının yüksek olduğu diğer iller; Van (116), Hakkâri (115), Ankara, Siirt ve İstanbul (112), Bitlis (111), Seyhan ve Erzurum (108), Ağrı, Muş ve Kocaeli (107), Hatay, Çanakkale, Manisa (106)’dır (Şekil 7).

1950 Genel Nüfus Sayımına göre, her 100 kadına 100 erkeğin isabet ettiği yani cinsiyet oranının eşit olduğu 3 il tespit edilmiştir. Bunlar; İçel, Tokat ve Kırşehir illeridir (Tablo 9). Bu illerde cinsiyet oranı birbirine eşit görünse de, İçel’de kadınlar erkeklerden 117, Tokat’ta 211 ve Kırşehir’de 117 kişi fazladır.

1950 yılında cinsiyet oranının düşük olduğu toplam il 25 olup, bu illerde kadınlar erkeklerden daha fazladır. Cinsiyet oranının en düşük olduğu il ise her 100 kadına 74 erkeğin isabet ettiği Rize’dir. Bu ili, 87 kişi ile Giresun ve 88 kişi ile Trabzon illeri takip eder (Tablo 9).

Tablo 9: İllere Göre Cinsiyet Oranları (%), 1950.					
Sıra No	İller	Cinsiyet Oranı	Sıra No	İller	Cinsiyet Oranı
1	Bingöl	120	33	Edirne	101
2	Van	116	34	Maraş	101
3	Hakkâri	115	35	Samsun	101
4	Ankara	112	36	İçel	100
5	Siirt	112	37	Tokat	100
6	İstanbul	112	38	Kırşehir	100
7	Bitlis	111	39	Bursa	99
8	Seyhan	108	40	Afyonkarahisar	99
9	Erzurum	108	41	Aydın	99
10	Ağrı	107	42	Çorum	99
11	Muş	107	43	Sivas	99
12	Kocaeli	107	44	Bilecik	98
13	Hatay	106	45	Kayseri	97
14	Çanakkale	106	46	Kütahya	97
15	Manisa	106	47	Niğde	97
16	Amasya	105	48	Konya	97
17	Tunceli	105	49	Antalya	96
18	Diyarbakır	105	50	Burdur	96
19	Kars	105	51	Denizli	95
20	Mardin	105	52	Çoruh	95
21	Elazığ	105	53	Bolu	94
22	Kırklareli	104	54	Ordu	94
23	Urfa	103	55	Erzincan	94
24	Tekirdağ	103	56	Sinop	93
25	Zonguldak	103	57	Çankırı	92
26	Balıkesir	103	58	Isparta	92
27	İzmir	102	59	Gümüşhane	92
28	Muğla	102	60	Kastamonu	88
29	Eskişehir	102	61	Trabzon	88
30	Yozgat	102	62	Giresun	87
31	Gaziantep	102	63	Rize	74
32	Malatya	101	Türkiye		101
Kaynak: İGM, 1961.					

Şekil 7: İllere Göre Cinsiyet Oranı (%), 1950.

2.5.YAŞ GRUPLARINA GÖRE NÜFUS

Nüfusun yaş yapısı, var olan bir nüfus kitlesinin yaş grupları açısından ortaya koyduğu birleşimdir. Önemli bir nüfus parametresi olan nüfusun yaş yapısı, nüfus coğrafyası açısından önemli bir inceleme alanıdır. Nüfusun yaş yapısı askeri, ekonomik ve demografik açıdan oldukça önemlidir (Şahin C. , 2016, s. 244). Örneğin; bir ülkenin ekonomik olarak kalkınması için bağımlı nüfus oranının az olması arzu edilmektedir. Çalışma çağında genç nüfus ekonomik olarak önem taşımaktadır. Demografik olarak da doğurganlık dönemindeki kadın nüfusu önem taşımaktadır. Özellikle sosyal ve ekonomik alanda yapılan çalışmalarda, planların doğru işlemesi açısından, nüfus yaş yapısının analizi yapılmalıdır. 1950 yılındaki yaş yapısını ortaya koymak için, nüfusu belli yaş dilimlerine ayırmak uygun olacaktır.

Nüfusun yaş yapısı genellikle nüfus piramidi ile gösterilir. Geniş aralıklı gruplandırma yöntemi özellikle nüfus coğrafyasında, bağımlı nüfus hesaplanırken kullanılır. Bu gruplandırma; 0-14 yaş, 15-65 yaş ve 65 üstü yaş olmak üzere geniş aralıklı olarak üç ana gruba ayrılır. Burada 0-14 yaş grubu çocuk nüfusu, 15-65 yaş arası çalışan nüfus, 65 üzeri yaş grubu ise yaşlı nüfusu teşkil eder. 0-14 ve 65+ nüfusa ise bağımlı nüfus denilmektedir.

Dar aralıklı gruplandırmada ise nüfus 5'er yıllık yaş gruplarına ayrılır. Nüfusun yaş yapısını hem geniş aralıklı yöntemle hem de dar aralıklı yöntemle incelemek birçok bakımdan önemlidir.

TÜİK'in 1950 yılındaki nüfusla ilgili veri topladığı alanlardan biri de yaş gruplarıdır. Yaş gruplarına göre TÜİK 0 ile 85 yaş arasında veri toplamıştır. Bu yaş grubunu 0-4, 5-9, 10-14, 15-19, 20-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65+ olarak, 10 ayrı kategoride yaş gruplarına dair veri toplamıştır. Ancak burada illerin yaş grubu verileri mevcut olup ilçelere dair veri yoktur.

1950 yılı nüfus piramidinin en belirgin özelliği tabanının geniş olmasıdır. Piramidin tabanını oluşturan 0-4 yaş grubu, Türkiye nüfusunun % 14.8'ini oluşturur. Tabandaki bu genişlik 1950 yılında doğum oranlarının fazla olduğunu gösterir (Şekil 8). Piramidin üst kısmındaki darlık da yine yüksek ölüm oranlarının olduğunu

göstermektedir. 65 ve üzeri yaş grubu ise toplam nüfusun sadece % 3.3'ünü oluşturur (Tablo 11).

Tablo 10: Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Türkiye Nüfusu (Kişi - %), 1950.						
Yaş Grubu	Erkek Nüfus Miktarı	Erkek Nüfus Oranı (%)	Kadın Nüfus Miktarı	Kadın Nüfus Oranı (%)	Toplam Nüfus Miktarı	Toplam Nüfus Oranı (%)
0-4	1.583.013	15.0	1.507.310	14.5	3.090.323	14.8
5-9	1.336.758	12.7	1.236.743	11.9	2.573.501	12.3
10-14	1.273.881	12.1	1.080.774	10.4	2.354.655	11.2
15-19	1.269.676	12.1	1.118.275	10.7	2.387.951	11.4
20-24	989.606	9.4	972.942	9.3	1.962.548	9.4
25-34	1.249.742	11.9	1.342.187	12.9	2.591.929	12.4
35-44	1.238.816	11.8	1.195.204	11.5	2.434.020	11.6
45-54	888.286	8.4	916.726	8.8	1.805.012	8.6
55-64	410.868	3.9	618.972	5.9	1.029.840	4.9
65+	272.760	2.6	417.902	4.0	690.662	3.3
Bilinmeyen	13.679	0.1	13.068	0.1	26.747	0.1
Toplam	10.527.085	100	10.420.103	100	20.947.188	100
Kaynak: İGM, 1961.						

Tablo 11: Geniş Aralıklı Yaş Grubuna Göre Türkiye Nüfusu (Kişi - %), 1950.						
Yaş Grubu	Erkek Nüfus Miktarı	Erkek Nüfus Oranı (%)	Kadın Nüfus Miktarı	Kadın Nüfus Oranı (%)	Toplam Nüfus Miktarı	Oran (%)
0-14	4.193.652	20	3.824.827	18.3	8.018.479	38.3
15-64	6.046.994	28.9	6.164.306	29.4	12.211.300	58.3
65+	272.760	1.3	417.902	2.0	690.662	3.3
Bilinmeyen	13.679	0.1	13.068	0.1	26.747	0.1
Toplam	10.527.085	100	10.420.103	100	20.947.188	100
Kaynak: İGM, 1961.						

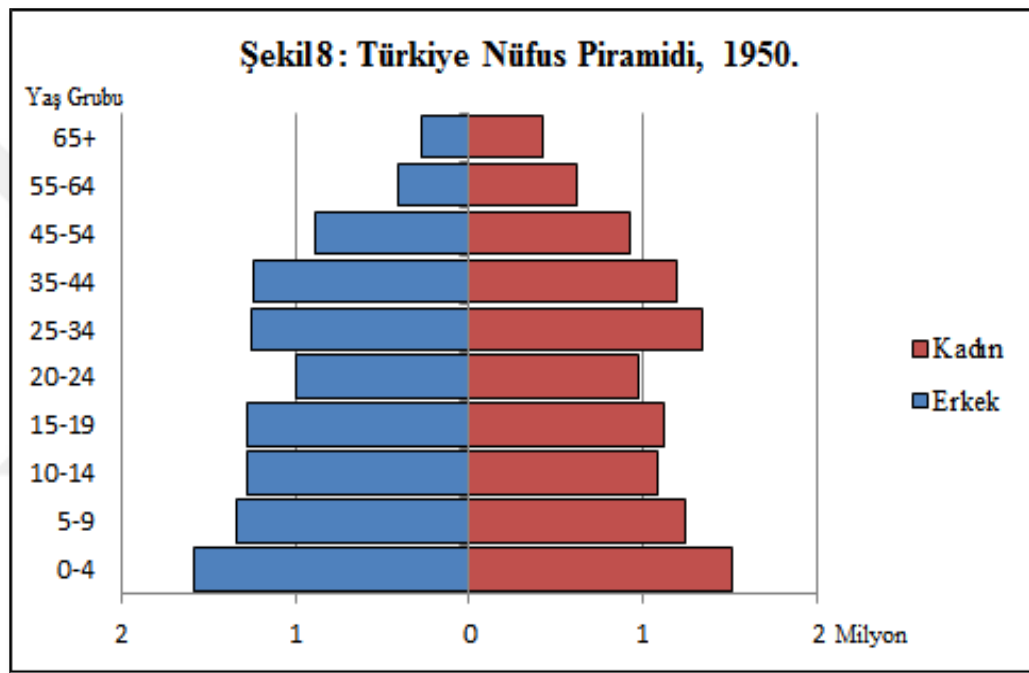
Yaş gruplarına göre tasnifte 15-65 yaş arasındaki nüfus, faal nüfus olarak bilinir. Fakat 0-14 ile 65+ üzeri nüfus faal nüfusun üretimine ortak nüfus olduğundan bu grup bağımlı nüfustur. Çalışan nüfus bir ülkedeki ekonomik gelişmişlik açısından en önemli nüfusu teşkil eder. Türkiye’de 1950 yılında yaklaşık % 58 olan faal nüfus oranı olumlu bir tablo oluşturur. Faal nüfus oranının bu yıl bağımlı nüfustan fazla oluşu ekonomik açıdan olumlu bir durumdur (Tablo 11).

0-14 ve 65+ yaş grubuna bağımlı nüfus denilmektedir. Bağımlı nüfusun faal nüfusa olan oranına ise bağımlılık oranı denilmektedir. Bağımlılık oranı gelişmiş ülkelerde düşük, az gelişmiş ülkelerde ise yüksektir. Ülke ekonomisi için bağımlı nüfus oranının fazla olması ekonomik açıdan negatif yönde gelişmedir. Eğer kaynak açısından da ülke yetersiz ise ülkenin bu tür demografik yatırımlara fazla yatırım yapması ülke ekonomisini sarsacaktır.

Türkiye’nin çalışabilecek yaştaki faal nüfusu olan 15-65 yaştaki grubu bir ülkenin ekonomisinde önemlidir ve iş gücünü ortaya koymaktadır. Türkiye’nin de ekonomik açıdan en önemli yaş grubunu oluşturur. Ekonomik olarak faal nüfusu oluşturan 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranına bakacak olursak 1950 yılında bu oran yaklaşık % 58’tir. 0-14 yaş grubunu oluşturan bağımlı nüfus 1950

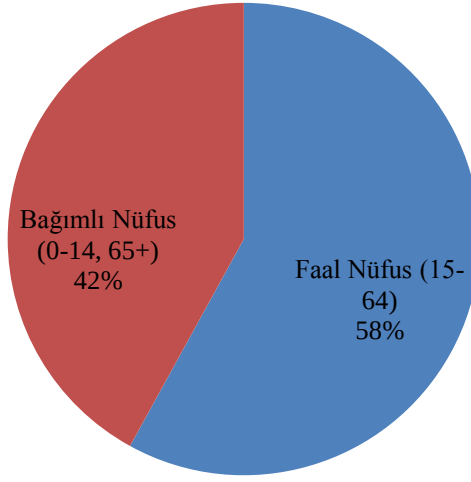
yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık % 38'ini teşkil eder ki bu oran oldukça fazladır. Piramide baktığımızda bağımlı nüfus oranının fazlalığı dikkat çekicidir (Şekil 8).

15-64 yaş grubunu oluşturan faal nüfus oranı ise 1950 yılında Türkiye nüfusunun yaklaşık % 58'ini teşkil eder. Faal nüfus oranının fazlalığı ekonomik açıdan olumlu bir gelişmedir. Faal nüfus Türkiye iş gücünü teşkil eder.

1950 yılı nüfus piramidinin tepe kısımlarındaki azalma Türkiye nüfusunun bu yılda yaklaşık % 3'ünü oluşturan 65+ nüfus grubunu teşkil eden yaşlı nüfusu gösterir. Yaşlı nüfusun az olması, Türkiye'de 1950 senesinde ortalama ömür süresinin kısıllığını ve sağlık hizmetlerinin bu anlamdaki yetersizliğini göstermektedir.

Şekil 9: Türkiye'de Faal ve Bağımlı Nüfus, 1950

2.6.MESLEK VE EKONOMİK FAALİYET İTİBARİ İLE NÜFUS

İstihdam edilen nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılışı 1950 yılında Türkiye’de hakim olan ekonomik faaliyetleri göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir. 1950 genel nüfus sayımına göre 10 çeşit meslek tespit edilmiştir. Bunlar; **zirai meslekler** (çiftçiler, balıkçılar, avcılar, ormancılar ve ilgili meslekler), sanatkarlar, istihsal işçileri, teşebbüs sahipleri, büro ile ilgili meslekler, memurlar, idareciler ve katipler, işçiler ve ameleler, hizmetle ilgili meslekler, teknik elemanlar ve serbest meslek erbabı, nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili mesleklerde çalışanlar, satıcılar ve satışla ilgili meslekler, maden ve taş çıkarma işleriyle ilgili mesleklerdir.

1950 yılına ait istatistik verileri incelendiğinde; söz konusu yıllarda Türkiye’nin ekonomik yapısı hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Türkiye nüfusu 1950 yılında 20.9 milyon iken, mesleği tespit edilememiş veya mesleksiz nüfus miktarı ise 5.1 milyondur. Buna göre ülke nüfusunun % 75’inin bir mesleği mevcut iken, % 25’inin ise mesleği yoktur. 1950 yılında meslek dağılımında ilk sırayı 10.896.806 kişiyle zirai meslekler (çiftçiler, balıkçılar, avcılar, ormancılar) alır. Bu verilere göre, 1950’de Türkiye’de çalışan nüfusun meslek ve ekonomik faaliyete göre dağılışı % 85’lik bir oranla tarımın ilk sırada geldiği anlaşılır (Tablo 12). Bu dönemde tarımda çalışan nüfusun kadın ve erkek dağılımı hemen hemen eşittir. Ziraat ile uğraşan 5 yaş üstü erkek sayısı 1950 yılında 5.453.308 kişidir. Kadın sayısı ise 1950 yılında 5.443.498 kişidir.

1950 genel nüfus sayım verilerinde zirai meslekler ana başlığı altında bulunan meslekler şu şekilde sıralanmıştır: Çiftçiler, bağcılar, hayvan yetiştirenler, meyve ve sebze yetiştirenler, bahçıvanlar ve çiçekçiler, arıcılar, ormancılar, kara ve deniz avcıları ve balıkçılar.

Zirai mesleklerden sonra 1950 yılında 914.335 ile ikinci sırada **sanatkârlar ve istihsal işçileri** gelir. Meslek sahibi nüfusun % 7’si bu gruba dahildir. Sanatkârlar ve istihsal işçilerinden oluşan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 85) oluşturuyordu (Tablo 12). Sanatkârlar ve istihsal işçilerinden oluşan nüfusun 5 yaş üstü erkek sayısı 1950 yılında 781.755, kadın sayısı ise 132.580 kişidir. 1950 genel nüfus sayım verilerinde Sanatkârlar ve istihsal işçilerinin ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Madeni eşya imalatı, demirciler, kaynakçılar, madeni mobilyacılar, bakırcılar,

dökümcüler, çilingirler, otomobil ve motor tamircileri, elektrik cihaz ve aletleri tamircileri, torna ve tesviyeciler, dokumacılar, iplikçiler, giyim eşyası, deri ve köseleden mamul eşya imâlî meslekler, terzi ve kürkçüler, marangozlar, ekmekçiler, alkollü ve alkolsüz içecek imalatçıları, şekerlemeciler, taş yontmacılar, çanak çömlek ve cam imalatçıları.

Sanatkârlar ve istihsal işçilerinden oluşan nüfustan sonra 1950 yılında 393.396 kişi ile üçüncü sırada **teşebbüs sahipleri ve büro ile ilgili meslekler** yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 3'ü bu gruba dahildir. Teşebbüs sahipleri ve büro ile ilgili mesleklerde çalışan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 93) oluşturuyordu (Tablo 12). Bu mesleklerde çalışanlardan oluşan nüfusun 5 yaş üstü erkek sayısı 1950 yılında 368.714, kadın sayısı ise 24.682 kişidir. Teşebbüs sahipleri ve büro ile ilgili mesleklerin ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Perakendeciler, ticaret komisyoncuları, fabrikatörler, inşaatçılar, maliye, sigorta, emlak komisyoncuları, fabrikatörler, inşaatçılar, maliye ve emlak komisyoncuları, sarraflar ve işletmeciler.

1950 yılında 229.446 kişi ile dördüncü sırada **memurlar, idareciler ve kâtipler** yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 2'si bu gruba dahildir. Bu meslek grubunun çoğunluğunu erkekler (% 90) oluşturuyordu (Tablo 12). Bu grubu teşkil eden nüfusun 5 yaş üstü erkek sayısı 207.104, kadın sayısı ise 22.342 kişidir. Memurlar, idareciler ve kâtipler ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Memurlar, kâtipler, daktilo ve senatolar, muhasip, veznedar ve tahsildarlar.

1950 yılında 224.415 kişi ile beşinci sırada **işçi ve ameleler** yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 2'si bu gruba dahildir. İşçi ve amelelerden oluşan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 87) oluşturuyordu (Tablo 12). İşçi ve amelelerden oluşan nüfusun 5 yaş üstü erkek sayısı 194.514, kadın sayısı ise 29.901 kişidir.

1950 yılında 168.782 kişi ile altıncı sırada **hizmetle ilgili meslekler** yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 1'i bu gruba dahildir. Bu meslek grubunun çoğunluğunu erkekler (% 88) oluşturuyordu (Tablo 12). Hizmetle ilgili meslek sahibi nüfusun 5 yaş üstü erkek sayısı 148.988, kadın sayısı ise 19.794 kişidir. Hizmetle ilgili mesleklerin ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Ev hizmetleri, hizmetçiler,

uşaklar, mürebbiyeler, dadılar, aşçılar, garsonlar, berberler, hamamcılar, çamaşırcı ve kolacılar, elbise temizleyicileri, kundura boyacılar, polis ve emniyet memurları, itfaiyeciler ve bekçiler.

Teknik elemanlar ve serbest meslekler 116.002 kişi ile yedinci sırada yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 1'i bu gruba dahildir. Teknik elemanlar ve serbest mesleklerde çalışan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 81) oluşturuyordu (Tablo 12). Bu meslek grubunun 5 yaş üstü erkek sayısı, kadın sayısı ise 21.569 kişidir. Teknik elemanlar ve serbest meslek çalışanları ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Mühendisler, mimarlar ve ziraat mütehassısları, inşaat mühendisleri ve mimarlar, makine mühendisleri, elektrik mühendisleri, maden mühendisleri, kimya mühendisleri ve kimyagerler, ziraat ve orman mühendisleri, profesörler ve öğretmenler, hukuk ile ilgili meslekler, hakimler, avukatlar, tıp ile ilgili meslekler, doktorlar, diş hekimleri, eczacılar, veterinerler, hemşireler, ebeler, hastabakıcılar, güzel sanatlar mensupları, bestekar, müzik hocası ve şarkıcılar, ressam, dini meslekler, imamlar, kütüphaneciler, tercümanlar ve spor öğretmenleri.

1950 yılında 108.281 kişi ile sekizinci sırada **nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili mesleklerde çalışanlar** gelir. Meslek sahibi nüfusun % 1'i bu gruba dahildir. Nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili mesleklerde çalışan nüfusun hemen hemen tamamını erkekler (% 99) oluşturuyordu (Tablo 12). Bu meslek grubunun 5 yaş üstü erkek sayısı 107.211, kadın sayısı ise 1.070 kişidir. Nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili meslekler ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Kara nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili mesleklerde çalışanlar, lokomotif makinist ve ateşçileri, frenci, makasçı, şoförler, vatmanlar, motorsuz tekerlekli kara, nakil vasıtaları sürücüleri, deniz vasıtalarını yürütmekle ilgili işlerde çalışanlar, gemi makinist ve ateşçileri, kaptanlar ve tayfalar ve hava nakil vasıtalarını yürütmekle ilgili işlerde çalışanlar.

1950 yılında 91.352 kişi ile dokuzuncu sırada **satıcılar ve satışla ilgili meslekler** yer almaktadır. Meslek sahibi nüfusun % 1'i bu gruba dahildir. Satıcılar ve satışla ilgili mesleklerde çalışan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 95) oluşturuyordu (Tablo 12). Bu meslek grubunun 5 yaş üstü erkek sayısı 87.165, kadın sayısı ise 4.187

kişidir. Satıcılar ve satışla ilgili meslekler ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Seyyar satış memurları, mümessiller, tezgâhtarlar ve gazete satıcıları.

1950 yılında 29.534 kişi ile onuncu sırada **maden ve taş çıkarma işleriyle ilgili meslekler** gelir. Meslek sahibi nüfusun % 0.2'si bu gruba dahildir. Maden ve taş çıkarma işleriyle ilgili mesleklerde çalışan nüfusun çoğunluğunu erkekler (% 98) oluşturmuyordu (Tablo 12). Bu meslek grubunun 5 yaş üstü erkek sayısı 29.062, kadın sayısı ise 472 kişidir. Maden ve taş çıkarma işleriyle ilgili meslekler ana başlığı altında bulunan meslekler şunlardır: Maden ve taş ocaklarında ustabaşı, çavuş ve müfettişler, maden kömürü ve maden cevherleri çıkarma işlerinde çalışanlar.

1950 yılında 5.138.377 kişi ile Türkiye'de toplam nüfusun % 40'ı mesleksizler ve meslekleri tayin edilemeyen nüfustan oluşmaktadır. Bunun büyük çoğunluğunu kadınlar (%63) oluşturmaktadır. Mesleksiz ve meslekleri tayin edilemeyen nüfusun 5 yaş üstü kadın sayısı 3.264.941, erkek sayısı ise 1.873.436 kişidir (Tablo 12).

Tablo 12: Esas Meslek İtibariyle Nüfus, 1950.				
Meslekler	Nüfus Miktarı	Oran (%)*	Erkek Oran (%)**	Kadın Oran (%)**
Zirai Meslekler (çiftçiler, balıkçılar, avcılar, ormancılar ve ilgili meslekler)	10.896.806	85.7	50.0	50.0
Sanatkarlar, İstihsal İşçileri	914.335	7.2	85.5	14.5
Teşebbüs Sahipleri, Büro ile İlgili Meslekler	393.396	3.1	93.7	6.3
Memurlar, İdareciler ve Katipler	229.446	1.8	90.3	9.7
İşçiler ve Ameleler	224.415	1.8	86.7	13.3
Hizmetle İlgili Meslekler	168.782	1.3	88.3	11.7
Teknik Elemanlar ve Serbest Meslek Erbabı	116.002	0.9	81.4	18.6
Nakil Vasıtalarını Yürütmekle İlgili Mesleklerde Çalışanlar	108.281	0.9	99.0	1.0
Satıcılar ve Satışla İlgili Meslekler	91.352	0.7	95.4	4.6
Maden ve Taş Çıkarma İşleriyle İlgili Meslekler	29.534	0.2	98.4	1.6
Mesleksizler ve Meslekleri Tayin Edilemeyenler	5.138.377	40.4	36.5	63.5
* Meslek sahibi nüfus içindeki oranı. *İlgili meslek içindeki oranı. Kaynak: İGM, 1961.				

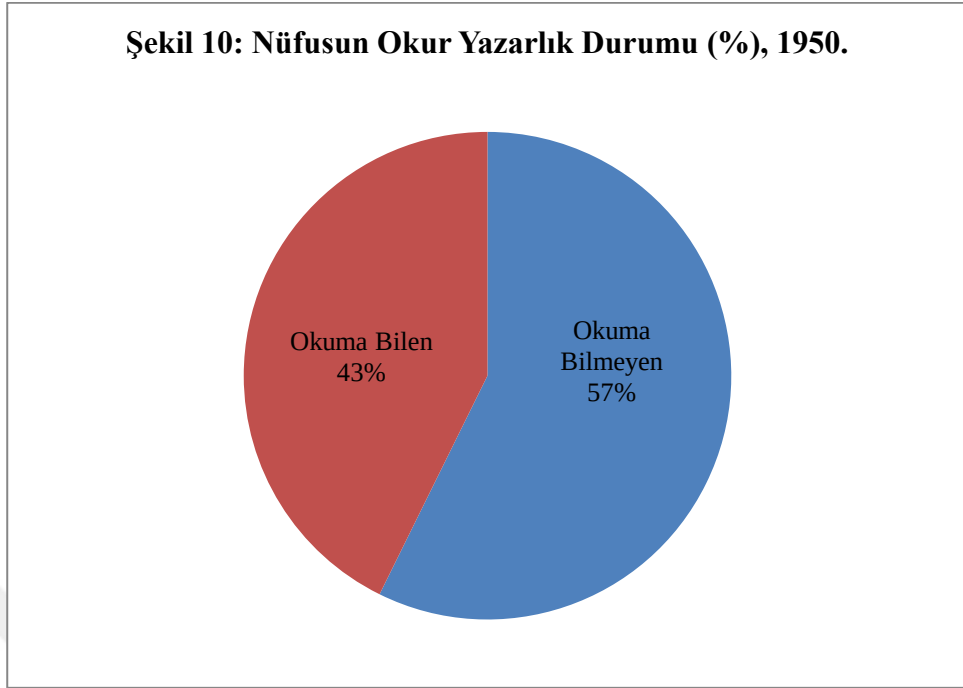
2.7.NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU

1950 genel nüfus sayımında, nüfusun sosyoekonomik özelliklerinden eğitim durumu da tespit edilmiştir. Sosyoekonomik nitelikler içinde eğitimin önemli bir yeri vardır. Türkiye’de nüfusun eğitim durumu denince akla ilk gelen okur yazarlık durumudur. Türkiye’de okuma yazma bilen nüfus sürekli artmıştır. 1935’te % 19’dan 1950’de % 43’e çıkmıştır (Şahin C. , 2016, s. 247).

1950 genel nüfus sayımında nüfusun eğitimine dair çeşitli istatistikler toplanmıştır. Bunlardan bir tanesi de mezun oldukları okullara göre nüfus verisidir. Türkiye genelinde sanat kursları, okuma yazma kursları ve diğer kurslar eğitime dair toplanan veriler arasında yer alır. Eğitimle ilgili istatistiklerde ilkokul, ortaokul, lise, orta ticaret, orta sanat, sanat enstitüleri, sağlık okulları, tarım okulları, köy enstitüleri, teknik okullar, üniversite ve yüksekokullar mezunu gibi bilgileri toplamıştır. Nitekim 1950 nüfus sayımına göre nüfusun 2.4 milyonu ilkokul mezunu olup bunun 1.678.260’ı erkek, geriye kalan 738.551’i kadınlardan oluşur. Ortaokul mezunları 313.474 olup bunun 227.788’i erkek, geriye kalan 85.686’sı kadınlardan oluşur. Lise mezunları 132.881 olup bunun 90.436’sı erkek, geriye kalan 42.445’i kadınlardan oluşur.

Türkiye’de nüfusun eğitim durumuna dair verilerden biri de üniversite ve yüksekokul mezunlarına ait bilgilerdir. Bu veriler kapsamında Türkiyede, harp akademisi, iktisat fakültesi, yüksek ekonomi ve ticaret okulu, ziraat enstitüsü, orman fakültesi, veteriner fakültesi, tıp fakültesi, eczacılık mektebi, dışçı mektebi, dil tarih ve coğrafya fakültesi, edebiyat fakültesi, ilahiyat fakültesi, yüksek teknik öğretmen okulu, gazi eğitim enstitüsü, beden eğitimi, fen fakültesi, yüksek denizcilik okulu, konservatuvar, güzel sanatlar akademisi, hava harp okulu ve inşaat fakültesi mezunu gibi alanlarda veriler toplanmıştır. Biz bu konuda toplanan istatistikleri coğrafi açıdan değerlendirdik.

Şekil 10: Nüfusun Okur Yazarlık Durumu (%), 1950.

1950’de 11.995.996 kişinin okuma bilmediği tespit edilmiştir. Buna göre 20.9 milyon olan toplam nüfus içerisinde nüfusun yarısından fazlasının okuma bilmediği görülmektedir (Tablo 13). Bu verilere göre okuma bilmeyenlerin oranı % 57’ dir. (Şekil 10).

Cumhuriyet döneminde nüfusun eğitim durumuyla alakalı ilk veriler 1927 yılında toplanmıştır. Bu tarihte nüfusun yalnızca 1 milyonu okuma yazma biliyordu (Şahin C. , 2018, s. 173). Buna göre nüfusun ancak % 8’inin okuma yazması vardı. 1950 yılında nüfusun 8 milyonu diğer bir ifadeyle % 43’ü okuma yazma biliyordu (Şekil 10). Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de okuryazar oranı oldukça azdır. Daha sonra ülkemizde bu alanla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmış ve okuma yazma oranı giderek yükselmiştir. Okur yazar oranı cinsiyete göre farklılık gösterir. 1950’de Türkiye’de okuma yazma bilmeyen kadın sayısı 7 milyon, erkek sayısı ise 4 milyondur (Tablo 13).

Türkiye’de 1950 yılında okuma yazma bilmeyen nüfus miktarının en fazla olduğu il 426.806 kişi ile Konya’dır. Konya’yı Ankara (383 bin) ve Sivas (350 bin)

illeri takip eder. Miktar olarak okuma bilmeyen nüfusun en az olduğu il 32.335 kişi ile Hakkâri'dir. Hakkâri'yi Bitlis (62 bin kişi) ve Bilecik (66 bin kişi) illeri takip eder (Tablo 13). Bu illerin nüfus miktarının az olması bu sonuca neden olmuştur.

Tablo 13: İllere Göre Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfus Miktarı (Kişi), 1950.				
Sıra No	İller	Erkek	Kadın	Toplam
1	Konya	160.173	266.633	426.806
2	Ankara	157.510	225.626	383.136
3	Sivas	145.499	204.587	350.086
4	İzmir	125.193	212.935	338.128
5	Malatya	140.510	187.070	327.580
6	İstanbul	127.013	186.917	313.930
7	Balıkesir	126.041	181.093	307.134
8	Erzurum	134.482	166.687	301.169
9	Manisa	124.453	173.391	297.844
10	Seyhan	123.964	170.000	293.964
11	Samsun	120.657	170.055	290.712
12	Trabzon	99.173	181.509	280.682
13	Bursa	108.620	168.260	276.880
14	Kastamonu	105.863	169.066	274.929
15	Kütahya	104.148	158.120	262.268
16	Ordu	106.805	152.746	259.551
17	Tokat	107.931	145.734	253.665
18	Kars	103.994	145.471	249.465
19	Zonguldak	99.043	149.109	248.152
20	Kocaeli	96.690	146.565	243.255
21	Kayseri	86.110	146.330	232.440
22	Çorum	97.620	128.654	226.274
23	Urfa	101.354	117.783	219.137
24	Gaziantep	93.131	124.985	218.116
25	Afyonkarahisar	78.561	132.970	211.531
26	Yozgat	88.103	121.168	209.271
27	Diyarbakır	95.249	111.522	206.771
28	Niğde	77.351	124.575	201.926
29	Giresun	68.153	128.069	196.222
30	Mardin	92.004	103.606	195.610
31	Maraş	83.785	108.859	192.644
32	Hatay	79.461	107.201	186.662

33	Denizli	62.786	122.028	184.814
34	Aydın	68.320	115.534	183.854
35	Bolu	68.271	111.059	179.330
36	Antalya	65.624	110.250	175.874
37	İçel	64.682	107.569	172.251
38	Çanakkale	60.241	82.010	142.251
39	Sinop	56.817	84.464	141.281
40	Elazığ	60.375	79.088	139.463
41	Çankırı	50.842	81.613	132.455
42	Gümüşhane	52.418	79.665	132.083
43	Muğla	46.353	73.687	120.040
44	Erzincan	45.385	71.948	117.333
45	Eskişehir	41.180	74.695	115.875
46	Rize	31.159	83.800	114.959
47	Siirt	54.590	57.688	112.278
48	Edirne	44.292	66.445	110.737
49	Tekirdağ	45.422	65.203	110.625
50	Ağrı	51.560	58.875	110.435
51	Kırşehir	41.638	65.706	107.344
52	Van	51.591	53.083	104.674
53	Isparta	31.948	66.346	98.294
54	Amasya	39.101	55.041	94.142
55	Çoruh	31.725	59.348	91.073
56	Kırklareli	33.222	52.309	85.531
57	Muş	35.032	39.832	74.864
58	Burdur	25.327	46.887	72.214
59	Bingöl	34.516	34.312	68.828
60	Tunceli	28.593	37.804	66.397
61	Bilecik	24.662	41.509	66.171
62	Bitlis	29.511	32.740	62.251
63	Hakkâri	16.161	16.174	32.335
Türkiye		4.851.988	7.144.008	11.995.996
Kaynak: İGM, 1961.				

Türkiye’de özellikle doğu illerimizde okuma yazma oranı düşükken, batı illerimizde bu oran biraz daha yüksektir. Diğer taraftan İller arasında okuma yazma bilmeyen nüfus oranının en az olduğu il % 27 ile İstanbul’dur. İstanbul’u % 42 ile Eskişehir, % 44 ile İzmir illeri takip eder (Tablo 14).

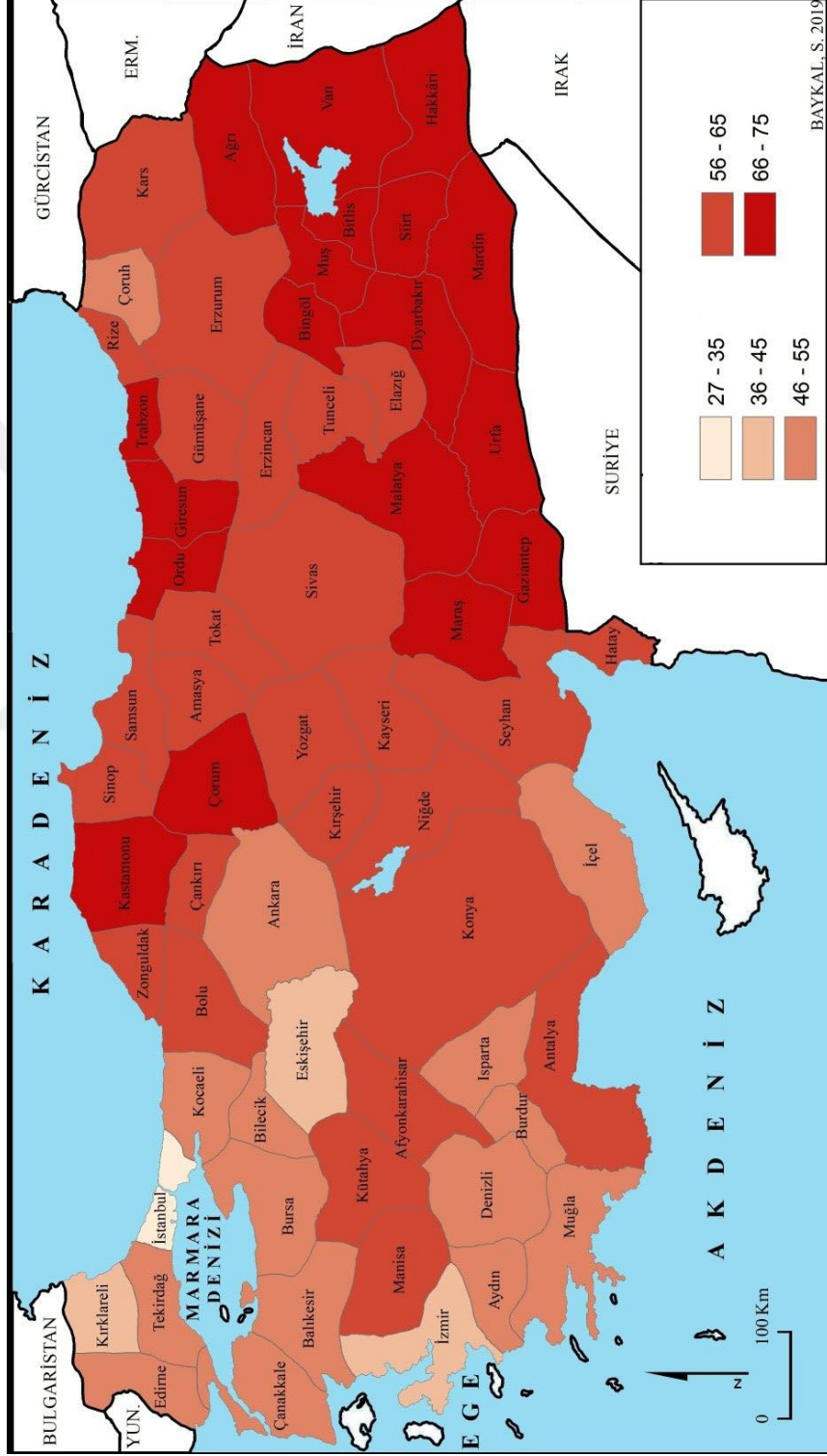
1950 yılında okuma yazma bilmeyen nüfusun Türkiye genelindeki oranı % 57’dir. İllere göre okuma yazma bilmeyen nüfusun oransal dağılışında % 73 ile Urfa birinci sırada gelir. Diğer bir ifadeyle 1950 yılında Urfa ilinde nüfusun % 73’ünün okuma yazması yoktur. Urfa’yı Hakkâri (% 73) ve Mardin (% 73) takip eder.

Tablo 14: İllere Göre Okuma-Yazma Bilmeyen Nüfus Oranı (%), 1950.

Sıra No	İller	Oran (%)	Sıra No	İller	Oran (%)
1	Urfa	73.4	33	Kars	60.8
2	Hakkâri	73.1	34	Erzincan	59.3
3	Mardin	72.6	35	Bolu	59.2
4	Siirt	71.7	36	Kırşehir	59
5	Van	71.7	37	Zonguldak	58.2
6	Ağrı	71	38	Seyhan	57.8
7	Bingöl	70.7	39	Kayseri	57.6
8	Diyarbakır	70.4	40	Konya	57.6
9	Bitlis	70.2	41	Amasya	57.5
10	Muş	69.8	42	Manisa	57.3
11	Ordu	69.6	43	A.karahisar	56.8
12	Malatya	67.7	44	Antalya	56.5
13	Trabzon	66.8	45	Aydın	54.8
14	Kastamonu	66.7	46	Balıkesir	54.5
15	Maraş	66.7	47	Denizli	54.3
16	Gaziantep	66.4	48	İçel	54.2
17	Çorum	66.3	49	Burdur	52.9
18	Giresun	65.5	50	Isparta	52.8
19	Elazığ	65.4	51	Çoruh	52
20	Erzurum	65.3	52	Kocaeli	51.2
21	Tokat	65.2	53	Bursa	50.7
22	Gümüşhane	64.7	54	Edirne	50
23	Sivas	64.6	55	Muğla	49.7
24	Yozgat	64.5	56	Tekirdağ	49.2
25	Rize	63.3	57	Çanakkale	49.1
26	Hatay	62.9	58	Bilecik	48.3
27	Tunceli	62.8	59	Ankara	46.7
28	Sinop	62.6	60	Kırklareli	44.7
29	Kütahya	62	61	İzmir	44
30	Samsun	61.1	62	Eskişehir	42
31	Çankırı	61	63	İstanbul	26.9
32	Niğde	60.9	Türkiye		57.3

Kaynak: İGM, 1961.

Şekil 11: İllere Göre Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus Oranı (%), 1950.

2.8. ANADİLE GÖRE NÜFUS

1950 genel nüfus sayımında sayım memurları tarafından muhataplara sorulan sorulardan birisi de, anadillerinin ne olduğu sorusudur. Alınan cevaplara göre tutulan istatistiklerden, anadile göre nüfus miktarları tespit edilmiştir. Sayımda anadil sorusu ile alakalı memurların dikkat etmesi gereken konular şöyle izah edilmiştir: Ana lisandan kasıt, o kimsenin hanesinde çoluk çocuğu ile konuştuğu lisandır (İUM, 1929, s. 113).

Sayım cetvellerinde anadil olarak diğer ve meçhul lisanlar kısmı hariç 16 mahalli dil, 12 yabancı dil olmak üzere toplam 28 farklı dil yer almaktadır. Bu diller, Türkçe, Abazaca, Acemce, Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Çerkezçe, Ermenice, Gürcüce, Kürtçe, Kırdışça, Zazaca, Lazca, Pomakça, Rumca, Yahudice, Almanca, Flamanca, Fransızca, İtalyanca, İsveççe, Romence, Bulgarca, Çekoslovakca, Hırvatca, Lehce, Rusca ve Sırpça'dır. Bu çalışmada, 28 farklı dil grubu içerisinde anadili itibariyle toplam nüfus oranı % 1'in üzerinde olan 3 dil yani Türkçe, Kürtçe ve Arapça anadilleri değerlendirilmiştir. Oranı % 1'in altında olan anadil grupları hakkında ise genel bilgi verilmiştir.

1950'de resmi dil olan Türkçe, 18.254.851 kişi ile en fazla konuşulan anadildir ve toplam nüfusun % 87.1'ini teşkil eder (Tablo 15). Nüfusun geriye kalan % 12.9'luk kısmına denk gelen 2.692.337 kişinin anadili ise Türkçe haricindeki dillerden oluşur (Şekil 12).

Türkçeden sonra en çok konuşulan dilin 1.676.665 kişi ile Kürtçe olduğu görülmektedir ve toplam nüfusun % 8'ine tekabül eder. Üçüncü sırada 269.038 kişi ve % 1.3 oranı ile Arapça gelir. Diğer dilleri konuşanların oranı % 1'den azdır (Tablo 15).

Anadili Türkçe olanların sayıca en az olduğu il 3.977 kişi ile Hakkâri'dir. Hakkâri'yi Siirt (15 bin kişi) ve Mardin (20 bin kişi) illeri takip eder (Tablo 16). Bu illerde Türkçe konuşanların azlığı, mutlak nüfus miktarının azlığı ve etnik köken çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır.

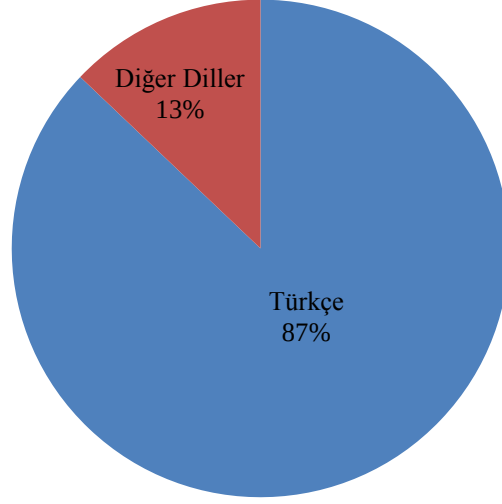
Anadili Türkçe olanların illere göre oransal dağılışına bakıldığında, en fazla olduğu il % 99.9 ile Burdur'dur. Bunu, % 99.8 ile Isparta ve % 99.8 ile Kütahya ve Muğla illeri takip eder (Tablo 16). Bu oranın en az olduğu iller ise % 8 ile Mardin, % 9

ile Hakkâri ve % 10 ile Siirt 'dir (Tablo 16).

Miktar olarak anadili Kürtçe olanların en fazla olduğu il 178.707 kişi ile Mardin'dir. Mardin'i Malatya (160 bin) ve Diyarbakır (159 bin) illeri takip eder. Anadili Kürtçe olanların en az olduğu il ise 0 kişi ile Rize'dir. Rize'yi sırasıyla Isparta (29) ve Burdur (35) illeri takip eder (Tablo 17). İllere göre ana dili Kürtçe olanların oransal olarak dağılışına bakıldığında ise en fazla olduğu il % 89 ile Hakkâri'dir. Bunu, Siirt (% 73) ve Ağrı (% 69) illeri takip eder. Bu oranın en az olduğu iller ise % 0 ile, Rize, Trabzon, Ordu, Muğla, Kütahya, Isparta, Edirne, Denizli, Çoruh, Burdur, Balıkesir, Antalya ve Afyonkarahisar'dır (Şekil 14).

Kürtçeden sonra Türkiye'de en fazla konuşulan üçüncü anadil Arapça'dır. Anadili Arapça olanların miktar olarak en fazla olduğu il 110.890 kişi ile Hatay'dır. Hatay, anadili Arapça olan nüfusun tek başına % 37'sine sahiptir. Hatay'ı sırasıyla Mardin (62 bin) ve Urfa (39 bin) illeri takip eder (Tablo 18). Anadili Arapça olan nüfusun en az olduğu iller 1 kişi ile Kırklareli, Kastamonu, Edirne ve Bolu illeridir. Bu sayımdaki verilere göre Arapça konuşanların olmadığı 8 il bulunur. Bunlar; Yozgat, Tunceli, Trabzon, Tekirdağ, Sinop, Kırşehir, Gümüşhane, Giresun'dur (Tablo 18). Diğer taraftan Arapça konuşanların oran olarak en fazla olduğu il % 37 ile Hatay, % 23 ile Mardin, % 17 ile Siirt ve % 13 ile Urfa'dır (Tablo 18).

Şekil 12: Anadil itibariyle nüfus (%), 1950.

Tablo 15: Anadile Göre Nüfus (Kişi - %), 1950.

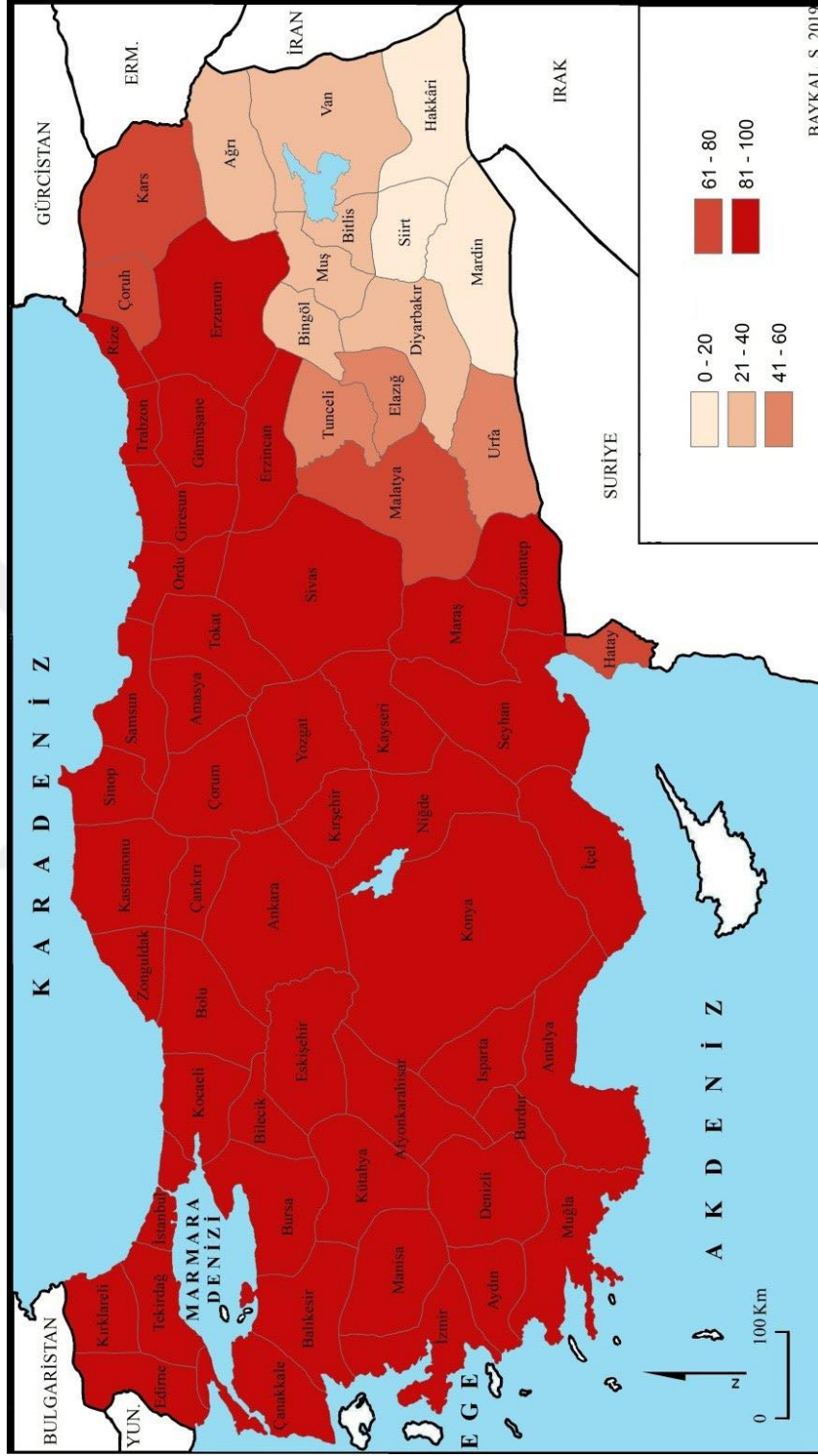
Anadil	Erkek		Kadın		Toplam	
	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)
Türkçe	9.173.771	50.3	9.081.080	49.7	18.254.851	87.1
Kürtçe	855.231	51	821.434	49	1.676.665	8
Arapça	135.513	50.4	133.525	49.6	269.038	1.3
Zazaca	87.069	49.9	87.457	50.1	174.526	0.8
Rumca	38.990	43.6	50.482	56.4	89.472	0.4
Çerkezce	37.815	49.9	38.022	50.1	75.837	0.4
Gürcüce	35.896	49.4	36.708	50.6	72.604	0.3
Lazca	32.851	46.6	37.572	53.4	70.423	0.3
Ermenice	23.598	44.7	29.178	55.3	52.776	0.3
Pomakca	18.297	50	18.315	50	36.612	0.2
Yahudice	16.287	45.5	19.499	54.5	35.786	0.2
Boşnakça	12.582	52.4	11.431	47.6	24.013	0.1
Abazaca	8.554	49.7	8.646	50.3	17.200	0.1
Arnavutça	8.815	54.8	7.264	45.2	16.079	0.1
Bulgarca	3.361	51.8	3.130	48.2	6.491	0
Rusça	1.861	52.3	1.695	47.7	3.556	0
Fransızca	1.697	47.8	1.854	52.2	3.551	0
Kırdaşca	2.210	65.4	1.168	34.6	3.378	0
İtalyanca	1.734	55.2	1.406	44.8	3.140	0
Almanca	1.079	51.1	1.031	48.9	2.110	0
Sırpça	855	53.3	750	46.7	1.605	0
Acemce	397	62.5	238	37.5	635	0
Romence	290	53	257	47	547	0
Lehçe	175	53.4	153	46.6	328	0
İsvecce	69	58	50	42	119	0
Çekoslovakca	56	59.6	38	40.4	94	0
Flamanca	21	36.8	36	63.2	57	0
Hırvatça	19	70.4	8	29.6	27	0
Diğer Diller	28.012	50.3	27.656	49.7	55.668	0.3
Toplam	10.527.105	100	10.420.083	100	20.947.188	100
Kaynak: İGM, 1961.						

Tablo 16: İllere Göre Anadili Türkçe Olan Nüfus (Kişi-%), 1950*.

Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)	Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)
1	Burdur	136.481	99.9	33	Çorum	324.469	95.1
2	Kütahya	422.005	99.8	34	Kırşehir	172.912	95.1
3	Muğla	241.121	99.8	35	Eskişehir	261.366	94.6
4	Isparta	186.019	99.8	36	Ankara	774.291	94.5
5	Zonguldak	425.434	99.7	37	Kayseri	379.315	93.9
6	Trabzon	419.033	99.7	38	Bolu	280.465	92.5
7	Antalya	310.587	99.7	39	Çanakkale	263.963	91.2
8	Kastamonu	409.609	99.4	40	Gaziantep	299.174	91.1
9	A.karahisar	369.998	99.4	41	Sivas	488.052	90
10	Denizli	338.299	99.4	42	Kocaeli	426.734	89.9
11	Giresun	297.257	99.2	43	Erzincan	170.136	86
12	Manisa	514.665	99	44	İstanbul	1.001.625	85.9
13	Ordu	369.192	99	45	Erzurum	386.849	83.9
14	Çankırı	214.335	98.7	46	Maraş	238.851	82.7
15	Aydın	330.649	98.5	47	Rize	150.065	82.7
16	Gümüşhane	200.617	98.3	48	Kars	311.400	75.9
17	Bilecik	134.454	98.1	49	Çoruh	127.595	72.9
18	Samsun	463.787	97.5	50	Malatya	313.520	64.8
19	Niğde	323.323	97.5	51	Hatay	181.506	61.2
20	İzmir	748.043	97.3	52	Elazığ	120.389	56.4
21	Bursa	531.318	97.3	53	Tunceli	46.706	44.2
22	Tekirdağ	218.598	97.2	54	Urfa	123.578	41.4
23	Edirne	213.921	96.7	55	Muş	39.139	36.5
24	Yozgat	313.336	96.6	56	Van	48.311	33.1
25	Tokat	375.124	96.5	57	Bitlis	29.375	33.1
26	Balıkesir	542.638	96.3	58	Ağrı	48.258	31
27	İçel	304.483	95.8	59	Diyarbakır	82.138	28
28	Kırklareli	183.431	95.8	60	Bingöl	22.271	22.9
29	Amasya	156.786	95.8	61	Siirt	15.508	9.9
30	Konya	708.859	95.7	62	Hakkâri	3.977	9
31	Sinop	215.502	95.5	63	Mardin	20.314	7.5
32	Seyhan	483.695	95.1		Türkiye	18.254.851	87.1

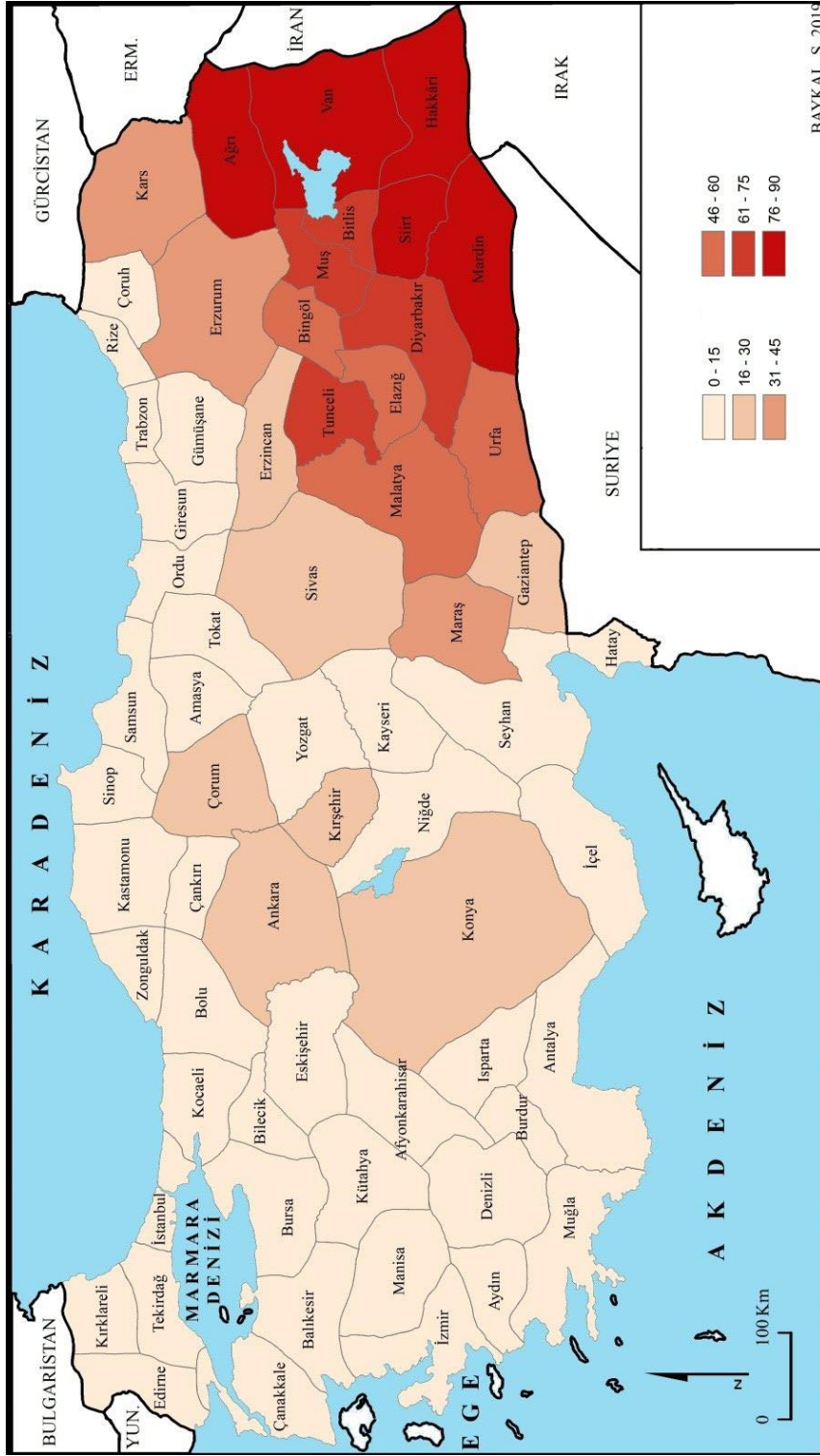
*İl nüfusundaki payına göre sıralanmıştır.

Kaynak: İGM, 1961.

Şekil 13: İllere Göre Anadili Türkçe Olan Nüfus Oranı (%), 1950.

Tablo 17: İllere Göre Anadili Kürtçe Olan Nüfus (Kişi-%), 1950*.							
Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)	Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)
1	Hakkâri	39.545	89.5	33	Sinop	1.550	0.7
2	Siirt	114.775	73.2	34	Bolu	1.861	0.6
3	Ağrı	107.019	68.8	35	Eskişehir	1.376	0.5
4	Mardin	178.707	66.3	36	Kocaeli	1.837	0.4
5	Van	96.826	66.3	37	Aydın	918	0.3
6	Bitlis	54.026	61	38	Giresun	787	0.3
7	Diyarbakır	159.877	54.4	39	Çanakkale	765	0.3
8	Tunceli	55.493	52.5	40	Samsun	774	0.2
9	Muş	55.104	51.4	41	İçel	679	0.2
10	Urfa	126.456	42.4	42	İstanbul	1.309	0.1
11	Bingöl	32.528	33.4	43	Kastamonu	554	0.1
12	Malatya	160.318	33.2	44	Zonguldak	553	0.1
13	Elazığ	59.555	27.9	45	İzmir	479	0.1
14	Kars	93.716	22.8	46	Bursa	342	0.1
15	Maraş	44.404	15.4	47	Manisa	298	0.1
16	Erzurum	69.277	15	48	Tekirdağ	260	0.1
17	Erzincan	17.685	8.9	49	Kırklareli	173	0.1
18	Gaziantep	27.387	8.3	50	Bilecik	108	0.1
19	Sivas	43.821	8.1	51	Ordu	161	0
20	Kırşehir	8.447	4.6	52	Trabzon	161	0
21	Ankara	32.613	4	53	Denizli	117	0
22	Konya	29.216	3.9	54	Antalya	116	0
23	Çorum	13.196	3.9	55	A.karahisar	105	0
24	Niğde	7.733	2.3	56	Balıkesir	97	0
25	Yozgat	7.324	2.3	57	Muğla	93	0
26	Kayseri	7.471	1.8	58	Kütahya	52	0
27	Amasya	2.489	1.5	59	Çoruh	42	0
28	Tokat	5.283	1.4	60	Edirne	37	0
29	Çankırı	2.743	1.3	61	Burdur	35	0
30	Gümüşhane	2.689	1.3	62	Isparta	29	0
31	Seyhan	6.206	1.2	63	Rize	0	0
32	Hatay	2.446	0.8	Türkiye		1.680.043	8.0
*İl nüfustaki payına göre sıralanmıştır.							
Kaynak: İGM, 1961.							

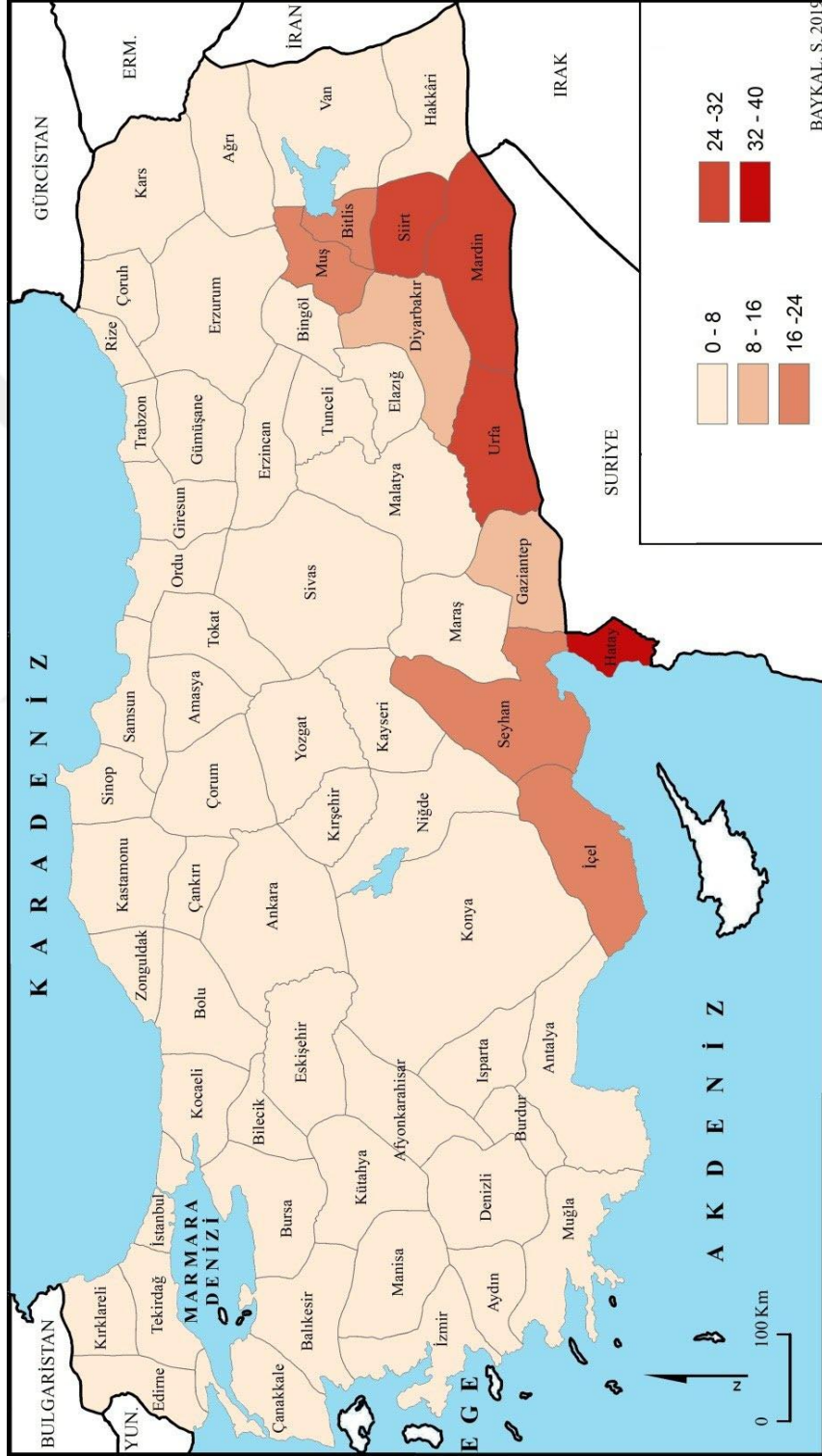
Şekil 14: İllere Göre Anadili Kürtçe Olan Nüfus (%), 1950.

Tablo 18: İllere Göre Anadili Arapça Olan Nüfus (Kişi-%), 1950*.

Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)	Sıra No	İller	Miktar (Kişi)	Oran (%)
1	Hatay	110.890	37.4	33	Maraş	22	0
2	Mardin	62.143	23.1	34	Erzincan	19	0
3	Siirt	26.213	16.7	35	Eskişehir	18	0
4	Urfa	39.203	13.1	36	Bilecik	17	0
5	Seyhan	14.236	2.8	37	Denizli	17	0
6	Bitlis	1.832	2.1	38	Bursa	15	0
7	İçel	5.142	1.6	39	Zonguldak	15	0
8	Muş	1.595	1.5	40	Rize	12	0
9	Gaziantep	1.482	0.5	41	Amasya	11	0
10	Diyarbakır	1.352	0.5	42	Malatya	11	0
11	Van	633	0.4	43	Isparta	8	0
12	İstanbul	1.989	0.2	44	Çankırı	7	0
13	Hakkâri	79	0.2	45	Çoruh	6	0
14	Elazığ	246	0.1	46	Kütahya	6	0
15	Bingöl	91	0.1	47	Çorum	3	0
16	Ağrı	88	0.1	48	Samsun	3	0
17	İzmir	342	0	49	Tokat	3	0
18	Ankara	223	0	50	Burdur	2	0
19	A.karahisar	172	0	51	Ordu	2	0
20	Aydın	126	0	52	Bolu	1	0
21	Antalya	113	0	53	Edirne	1	0
22	Muğla	104	0	54	Kastamonu	1	0
23	Erzurum	94	0	55	Kırklareli	1	0
24	Çanakkale	80	0	56	Giresun	0	0
25	Manisa	63	0	57	Gümüşhane	0	0
26	Kars	59	0	58	Kırşehir	0	0
27	Kayseri	56	0	59	Sinop	0	0
28	Balıkesir	46	0	60	Tekirdağ	0	0
29	Sivas	44	0	61	Trabzon	0	0
30	Kocaeli	42	0	62	Tunceli	0	0
31	Niğde	32	0	63	Yozgat	0	0
32	Konya	27	0	Türkiye		269.083	1.3

*İl nüfusundaki payına göre sıralanmıştır.

Kaynak: İGM, 1961.

Şekil 15: İllere Göre Anadili Arapça Olan Nüfus (%), 1950.

2.9.DOĞUM YERİNE GÖRE NÜFUS

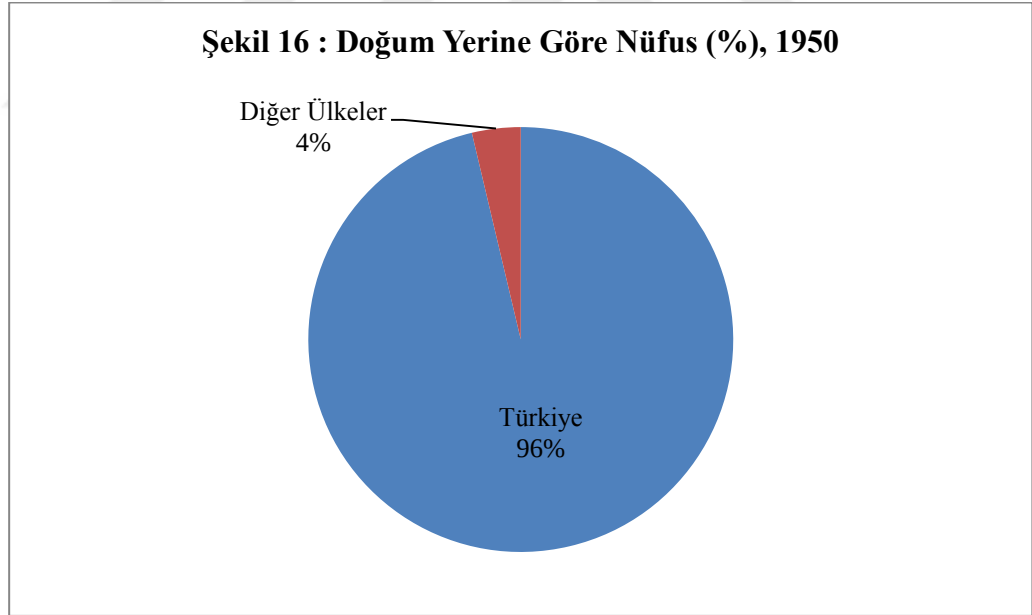
1950 genel nüfus sayımında doğum yeri ile alakalı verilerin sınıflandırması şu şekilde yapılmıştır: Türkiye, Balkan Memleketleri, Kuzey Doğu Avrupa, Batı Avrupa Latin, Diğer Batı Avrupa, Birleşik Amerika, Arap Memleketleri, diğer memleketler ve doğum yeri bilinmeyen başlıkları yer almaktadır.

1950 yılında doğum yeri Türkiye olan nüfus 20.180.424 kişi olup, bu nüfusun 10.123.29'u erkek, 10.07.129'u kadınlardan oluşmaktadır. Erkeklerin oranı % 50 iken, kadınların oranı % 49'dur (Tablo 19). Bu bilgilere göre toplam nüfusun % 96'sı Türkiye doğumludur (Şekil 16).

Doğum yeri Balkan memleketleri olan nüfus miktarı 360.349'u erkek, 326.256'sı kadın olmak üzere 686.695 kişiden oluşmaktadır. Erkeklerin oranı % 52.5 iken, kadınların oranı % 47.5'tir (Tablo 19). Balkan Memleketleri doğumlu nüfusun Türkiye nüfusuna oranı % 3.3 'tür. Balkan memleketleri dışındakilerin oranı oldukça azdır (Tablo 19). Buna göre yurt dışında doğan nüfusun büyük bölümü (% 90) Balkan ülkelerinde doğanlardan oluşur.

1950 verilerine göre nüfusun doğduğu ile göre dağılımı miktar olarak tablo-20'de verilmiştir. Buna göre Türkiye'de 1950 yılında Konya doğumlu olanlar 751 bin kişi ile en fazla miktara sahiptir. Konya'yı İstanbul (706 bin), Ankara (627 bin) illeri takip eder. Diğer taraftan 43 bin kişiyle Hakkari doğumlular en az miktara sahiptir. Hakkari'yi Bingöl (91 bin), Bitlis (92 bin) illerinde doğanlar takip eder.

Tablo 19: Doğum Yeri ve Cinsiyete Göre Türkiye Nüfusu (Kişi - %), 1950.						
Doğum Yeri	Erkek		Kadın		Toplam	
	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)	Miktar (kişi)	Oran (%)
Türkiye	10.123.295	50.2	10.057.129	49.8	20.180.424	96.3
Balkan Memleketleri	360.349	52.5	326.256	47.5	686.605	3.3
Kuzey Doğu Avrupa	19.915	55.5	15.960	44.5	35.875	0.2
Batı Avrupa Latin	2.139	53.8	1.839	46.2	3.978	0.0
Diğer Batı Avrupa	4.068	52.6	3.668	47.4	7.736	0.0
Birleşik Amerika	1.303	56.2	1.017	43.8	2.320	0.0
Arap Memleketleri	9.111	52.1	8.381	47.9	17.492	0.1
Diğer Memleketler	758	49.9	762	50.1	1.520	0.0
Bilinmeyen	6.147	54.7	5.091	45.3	11.238	0.1
Genel Toplam	10.527.085	50.3	10.420.103	49.7	20.947.188	100
Kaynak: İGM, 1961.						

Tablo 20: Doğduğu İle Göre Türkiye Nüfusu (Kişi- %), 1950.			
Sıra No	İller	Toplam	Oran (%)
1	Konya	751.858	3.7
2	İstanbul	706.958	3.5
3	Ankara	627.008	3.1
4	İzmir	589.997	2.9
5	Sivas	564.122	2.8
6	Balıkesir	538.029	2.7
7	Malatya	510.207	2.5
8	Trabzon	490.422	2.4
9	Bursa	488.761	2.4
10	Manisa	477.750	2.4
11	Erzurum	467.416	2.3
12	Kastamonu	456.840	2.3
13	Seyhan	451.710	2.2
14	Kütahya	435.093	2.2
15	Kayseri	422.935	2.1
16	Samsun	415.982	2.1
17	Kocaeli	415.953	2.1
18	Zonguldak	411.609	2.0
19	Kars	407.524	2.0
20	Ordu	392.108	1.9
21	Tokat	391.847	1.9
22	Afyonkarahisar	383.283	1.9
23	Denizli	360.063	1.8
24	Çorum	355.011	1.8
25	Niğde	344.686	1.7
26	Giresun	335.275	1.7
27	Gaziantep	333.391	1.7
28	Yozgat	330.051	1.6
29	Antalya	322.865	1.6
30	İçel	313.266	1.6
31	Bolu	309.575	1.5
32	Aydın	308.836	1.5
33	Urfa	306.986	1.5
34	Maraş	301.346	1.5
35	Hatay	290.210	1.4
36	Diyarbakır	279.707	1.4
37	Mardin	276.973	1.4
38	Çanakkale	273.707	1.4

39	Muğla	244.209	1.2
40	Eskişehir	240.677	1.2
41	Sinop	237.631	1.2
42	Çankırı	237.263	1.2
43	Rize	235.007	1.2
44	Gümüşhane	233.690	1.2
45	Elazığ	225.515	1.1
46	Erzincan	221.334	1.1
47	Edirne	206.531	1.0
48	Isparta	200.333	1.0
49	Kırşehir	197.039	1.0
50	Tekirdağ	191.005	0.9
51	Çoruh	188.981	0.9
52	Siirt	163.399	0.8
53	Ağrı	157.012	0.8
54	Amasya	155.161	0.8
55	Kırklareli	148.418	0.7
56	Van	145.614	0.7
57	Bilecik	140.735	0.7
58	Burdur	140.434	0.7
59	Tunceli	109.058	0.5
60	Muş	95.173	0.5
61	Bitlis	92.340	0.5
62	Bingöl	91.032	0.5
63	Hakkâri	43.473	0.2
Toplam	Türkiye	20.180.424	100
Kaynak: İGM, 1961.			

SONUÇ

1950 Genel Nüfus Sayımı, Cumhuriyet tarihinin modern anlamda yapılan beşinci genel nüfus sayımı olup, hazırlanan bu çalışmada adı geçen sayım coğrafi bakış açısıyla incelenmiştir.

22 Ekim 1950 Pazar gününde yapılan sayımda 10.527.085'i erkek, 10.420.103'ü kadın olmak üzere ülke sınırları içerisinde toplamda 20.947.188 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu nüfusun % 50.3'ünü erkekler, % 49.7'sini kadınlar oluşturmaktadır.

1950 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusu; 500 binin üzerinde nüfusu olan tek şehir İstanbul'dur. Benzer şekilde 250-500 bin arası nüfusu olan tek şehir Ankara'dır. 1950'de 100 binden fazla nüfusu olan şehir sayısı sadece 5'tir. 1950 yılında mevcut 63 il merkezinden, 54'ü 10 binden fazla, 9'u ise 10 binden az nüfusa sahiptir.

İl bazında değerlendirilirse 500 binin üzerinde nüfusu olan il sayısı 8'dir. Nüfusu 1 milyonu geçen tek il İstanbul'dur. Nüfus büyüklüğüne göre 1.166.477 kişi ile İstanbul ilk sırayı alırken, en az nüfuslu il 44.207 kişiyle Hakkâri'dir. İstanbul toplam nüfusun % 5.6'sını, Hakkâri ise % 0.2'sini oluşturmaktadır.

Coğrafyacılar kırsal ve şehir ayrımında ülkemiz şartlarına daha uygun olacağı düşüncesiyle 10 bin nüfus sınırını kabul etmiştir. Buna göre 1950 yılında Türkiye'de 10 bin nüfus ve üstü 102 şehir vardır.

1950 genel nüfus sayımında nüfus büyüklüğüne göre ilçeler incelenirse, nüfusu en fazla olan yer 318.340 kişiyle Ankara (Merkez) ilçesidir. Nüfusu en az olan ilçe ise 1.781 kişiyle Çanakkale'nin Bozcaada ilçesidir. İlçe merkezleri olarak değerlendirilirse durum daha farklıdır. 36 bin nüfusla Mersin en fazla, 356 ile Sivrice en az nüfuslu ilçe merkezidir.

1950 yılında Türkiye'de aritmetik nüfus yoğunluğu km^2 'ye 27 kişidir. Aritmetik nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu il İstanbul, en az olduğu il ise Hakkâri'dir. İstanbul'da km^2 'ye 219 kişi, Hakkâri'de ise km^2 'ye 5 kişi isabet etmektedir.

Bir ülkede nüfusun kırsal veya şehirlerde yoğunlaşması o ülkenin gelişmişlik

düzeyi hakkında bilgi verir. Türkiye’de 1950 yılında şehirli nüfus 5.244.337 kişidir ve toplam nüfusun % 25’ini oluştururken, kır nüfusu 15.702.851 kişi olup toplam nüfusun % 75’ini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle; kır nüfusu toplam nüfusun dörtte üçünü oluşturmaktadır. Bu durum 1950 yılında Türkiye’nin şehirleşme bakımından oldukça geri kaldığının göstergesidir.

Sayım sonuçlarına göre elde edilen verilerden biri de cinsiyet yapısı yani toplam nüfustaki kadın ve erkek oranıdır. Buna göre 1950 yılında nüfusun 10.527.085’i erkek, 10.420.103’ü kadınlardan oluşur. Erkek nüfus toplam nüfusun % 50.3’ünü, kadın nüfus ise % 49.7’sini oluşturmaktadır. 1950 yılında cinsiyet oranı 101’dir. Yani her 100 kadına 101 erkek denk düşmektedir. Bu oran kadınların erkeklerden daha az olduğunu gösterir. 1950 yılında erkeklerin kadınlardan fazla olduğu 35 il tespit edilmiştir. Bunlar arasında cinsiyet oranının en fazla olduğu il 100 kadına 120 erkek ile Bingöl’dür. Cinsiyet oranının eşit olduğu iller; İçel, Tokat ve Kırşehir’dir. Cinsiyet oranının düşük olduğu il sayısı ise 24 olup bu illerde kadınlar daha fazladır. Cinsiyet oranının en düşük olduğu il 100 kadına 74 erkek ile Rize’dir.

Nüfusun yaş yapısı bilinmesi gereken önemli nüfus bileşenlerindendir. Bağımlı nüfus olarak adlandırılan 0-14 arası yaş ile 65 ve üzeri yaş grubu bakıma muhtaç, 15-64 arası yaş grubu ise çalışabilir yaşta olan faal nüfusu oluşturur. 0-14 çocuk bağımlı yaş grubu 3.090.323 kişi ile toplam nüfusun % 14.8’ini, 65 ve üzeri bağımlı yaş grubu 690.662 kişi ile toplam nüfusun % 3.3’ünü, çalışabilir durumda olan faal nüfus ise 12.211.300 kişi ile toplam nüfusun % 58.3’ünü oluşturmaktadır. Buna göre Türkiye nüfusunun yarısından fazlası ekonomik bakımdan bir değere sahip olan nüfustan oluşur.

1950 Genel Nüfus sayımı Türkiye nüfusunun meslekler ve ekonomik faaliyet itibari ile dağılımı hakkında önemli bilgiler vermektedir. 1950 yılında meslek dağılımında ilk sırayı 10.896.806 kişiyle zirai meslekler (çiftçiler, balıkçılar, avcılar, ormancılar ve ilgili meslekler) alır. Bu verilere göre, 1950’de Türkiye’de çalışan nüfusun meslek ve ekonomik faaliyete göre dağılışı % 85’lik bir oranla tarımın ilk sırada geldiği anlaşılr. Sanatkarlar, istihsal işçileri (% 7), teşebbüs sahipleri, büro ile ilgili meslekler (% 3), memurlar, idareciler ve katipler (% 2), işçiler ve ameleler (% 2), hizmetle ilgili meslekler (% 1), teknik elemanlar ve serbest meslek erbabı (% 1), nakil

vasıtalarını yürütmekle ilgili mesleklerde çalışanlar (% 1), satıcılar ve satışla ilgili meslekler (% 0.7), maden ve taş çıkarma işleriyle ilgili meslekler (% 0.2) ise diğer sırada gelir (Tablo 10).

1950’de Türkiye’de nüfusun % 57.3’ü okuma yazma bilmemektedir. Okuma bilmeyen nüfusun 4.851.988’i erkek, 7.144.008’i kadın nüfustan oluşmaktadır. İllere göre okuma yazma bilmeyen nüfusun oransal dağılışı miktara göre dağılımında % 73 ile Urfa birinci sırada gelir. Diğer bir ifadeyle 1950 yılında Urfa ilinde nüfusun % 73’ünün okuma yazması yoktur. Urfa’yı Hakkâri (% 73) ve Mardin (% 73) takip eder. İller arasında okuma yazma bilmeyen nüfus oranının en az olduğu il % 27 ile İstanbul’dur. İstanbul’u % 42 ile Eskişehir, % 44 ile İzmir illeri takip eder (Tablo 12).

1950 yılında, Türkçe en fazla konuşulan ve ülke genelinde hakim olan anadildir. Türkçe, toplam nüfusun % 87.1’inin anadilidir. Bu yönüyle etnik açıdan Türklerin hâkim millet olduğu görülmektedir. Nüfusun geriye kalan % 12.9’u Türkçe haricinde kalan dilleri konuşmaktadır. Türkçeden sonra en çok konuşulan dil Kürtçe (%8) olup bunu Arapça (% 1.3), Zazaca (% 0.8), Rumca (% 0.4), Çerkezce (% 0.4) ve Gürcüce (% 0.3) takip eder. İllere göre genel bir değerlendirme yaptığımızda, Kürtçe konuşanların oranının yüksek oranda olduğu il Hakkâri (% 89.5), Arapça konuşanların Hatay (% 37.4)’dır.

Doğum yeri itibari ile bakıldığında toplam nüfusun % 96’sı Türkiye’de doğmuştur. Türkiye dışında başka memleketlerde doğan nüfus ise toplam nüfusun % 4’ünü oluşturmaktadır. Yabancı ülke doğumlu olan nüfusun en fazla olduğu grup ise doğum yeri Balkan memleketlerinden olanlardır. Balkan ülkeleri doğumlular toplam nüfusun % 3.3’ünü oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Avcı, S. (1993). Türkiye’de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı. 28, ss. 249-269.
- Avcı, S. (2004). Şehirselsel Yerleşmelerin Belirlenmesinde Kullanılan Kriterler ve Türkiye Örneği. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, Sayı. 9, ss. 9-28. .
- Aybar, C. (1943). Türkiye’de Okur Yazarlık Gelişimi. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı. 3-4, ss. 372-380.
- Bakırcı, M. (2003). Kırsal Türkiye; Tarihsel Gelişim, Sorunlar ve Kırsal Kalkınma Yaklaşımları. *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 11, ss: 75-96, İstanbul.
- Bayartan, H. (2003). Geçmişten Günümüze İstanbul’da Nüfus. *Coğrafya Dergisi*, Sayı. 11, ss. 5-20.
- Bayartan, H. (2003). Geçmişten Günümüze İstanbul’da Nüfus. *Coğrafya Dergisi*, Sayı: 11, ss: 5-20, İstanbul.
- Bilgi, N. (Aralık 1999-Ocak 2000). Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları Hakkında. *Türk Yurdu*, Cilt. 19-20, Sayı. 148-149, ss. 117-124.
- Çakmak, F. (2009). Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Nüfusu Kayıt Altına Almaya Yönelik Girişimler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 18-19, ss. 89-115.
- Darkot, B. (1953-1954). Türkiye’de Nüfus Hareketleri. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, s. 3-22, İstanbul.
- Darkot, B. (1956). Altıncı Genel Nüfus Sayımı. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 15-16, s.85-104, İstanbul.
- Darkot, B. (1956). Altıncı Genel Nüfus Sayımı. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 15-16, ss: 85-100, İstanbul.

- Darkot, B. (1961). Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler . *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 21, s. 1-14, Ankara.
- DİE. (1950). *1945 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu*. Ankara: İGM. Yay. No: 286.
- DİE. (1991). *1990 Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş*. Ankara: DİE Yay. No.1458.
- DİE. (1993). *1990 Genel Nüfus Sayımı- Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*. Ankara: DİE. Yay. No: 1616.
- DİE. (1999). *1997 Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş*. Ankara : DİE Yay. No: 2281.
- DİE. (2003). *2000 Genel Nüfus Sayımı*. Ankara: DİE. Yay. No: 2759.
- Doğan, M. (2011). Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 23, s. 293-307, İstanbul.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, H., & Orhan, F. (2016). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Genişletilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı. ISBN 978-605-364-771-3.
- Emiroğlu, M. (1975). Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi.*, Sayı. 7, ss. 125-157.
- Garipağaoğlu, N. (2010). Türkiye’de Kentleşmenin, Kent Sayısı, Kentli Nüfus Kriterlerine Göre İncelenmesi ve Coğrafi Dağılışı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı. 22, ss. 1-42.
- Günel, V. (2016). Türkiye Nüfusunun(1935-2000) Doğum Yerine Göre Değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Academic Journals*, Cilt. 11, Sayı. 2, ss. 499.
- İGM. (1961). *22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı Türkiye Nüfusu*. Ankara: İGM.
- İUM. (1929). *1927 Umumi Nüfus Tahriri. Fasikül III. Usuller Kanun ve Talimatnameler Neticelerinin Tahlili*. Ankara: İUM. Neş. Yay No: 7.

- Karal, E. Z. (1943). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: İUM. Neş. No: 195.
- Karlı, Ö. F. (2019). 1927 Genel Nüfus Sayımı Coğrafi Analizi. İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kasarcı, R. (1996). Türkiye’de Nüfus Gelişimi. *Türkiye Coğrafyası Dergisi*, Sayı. 5, ss. 247-266.
- Kaya, F. (2016). Ağrı İli Nüfusunun 1928-2015 Dönemi Okur-Yazarlık Durum Analizi. *International Journal of Social Science*, Sayı. 52, ss. 29-47.
- Keleş, R. (1970). Türkiye’de Şehirleşme Eğilimleri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 25, Sayı. 4, ss. 41-83.
- Özgüç, N., & Tümertekin, E. (2015). *Beşeri Coğrafya, İnsan Kültür Mekan*. İstanbul: Çantay Kitabevi .
- Özgür, E. M. (1992). Türkiye’de Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı. 1, ss. 55-80.
- Özgür, E. M. (1992). Türkiye’de Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı. 1, ss. 55-80.
- Özgür, E. M. (1999). Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı. 7, ss. 159-174.
- Sarc, Ö. C. (1947). Türkiye’de Şehirleşme Temayülleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt. 9, Sayı. 1-2, ss. 30-54.
- Selen, H. S. (1945). Türkiye’de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı. 7-8, ss. 97-106.

- Sertkaya Doğan, Ö. (2019). Türkiye Nüfus Coğrafyası. N. Taşlıgil, & G. Şahin içinde, *Türkiye Beşeri ve İktisadi Coğrafyası* (s. 1-9). Ankara: Nobel Yay.
- Şahin, C. (2016). Türkiye Nüfusu. M. Kanat Hayır içinde, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği* (s. 220-248). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şahin, C. (2018). Ordu İli Nüfus Özellikleri. C. Şahin, & A. Ertek içinde, *Memleket Pusulası Ordu* (s. 145-195). İstanbul: Ordu Büyükşehir Bel. Kültür Yay. 22 ISBN: 978-605-2176-04-7.
- Şahin, S. (2018). *Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği*. Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Tanoğlu, A. (1952-1953). Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, C:14, s.132, İstanbul.
- Tanoğlu, A. (1966). Beşeri Coğrafya: Nüfus ve Yerleşme. *Edebiyat Fak. Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı*, Cilt:1. İstanbul Üniv. Yay. No. 1183, No.45, s.51, İstanbul.
- Tunç, H. (2012). *Türkiye'nin Demografik Yapısı ve Sorunları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, s.373.
- Tunçdilek, N. (1980). Türkiye’de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı. 23, ss. 1-26.
- TÜİK. (2018). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları*. Ankara: TÜİK.
- Yanardağ, M. Ö., & Özgen, Ü. (2003). Nüfus Kavramı ve Türkiye’de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi”. . *Mevzuat Dergisi*, Sayı. 66, ss. 1-15.
- Yanardağ, M., & Ürün, Ö. (2003). Nüfus Kavramı ve Türkiye’de Nüfusun Gelişim Sürecinin Değerlendirilmesi . *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 66, ss:1-15.
- Yılmaz, M. (2015). “Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı 1980-2012 . *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt. 20, Sayı. 33, , ss. 161-187.

- Yılmaz, M. (2015). Türkiye’de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012). *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt. 20, Sayı. 33, ss. 161-187.
- Yücel, T. (1960). Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı. 20, , ss. 23-35.
- Yüceşahin, M. M. (1996). Türkiye’de İllere Göre Cinsiyet Oranları. *Türkiye’de İllere Göre Cinsiyet Oranları”*. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. , Sayı. 5, ss. 267-290.

